НИКОЛАЙ РАЙНОВЪ

ВИДЕНИЯ ИЗЪ ДРЕВНА БЪЛГАРИЯ

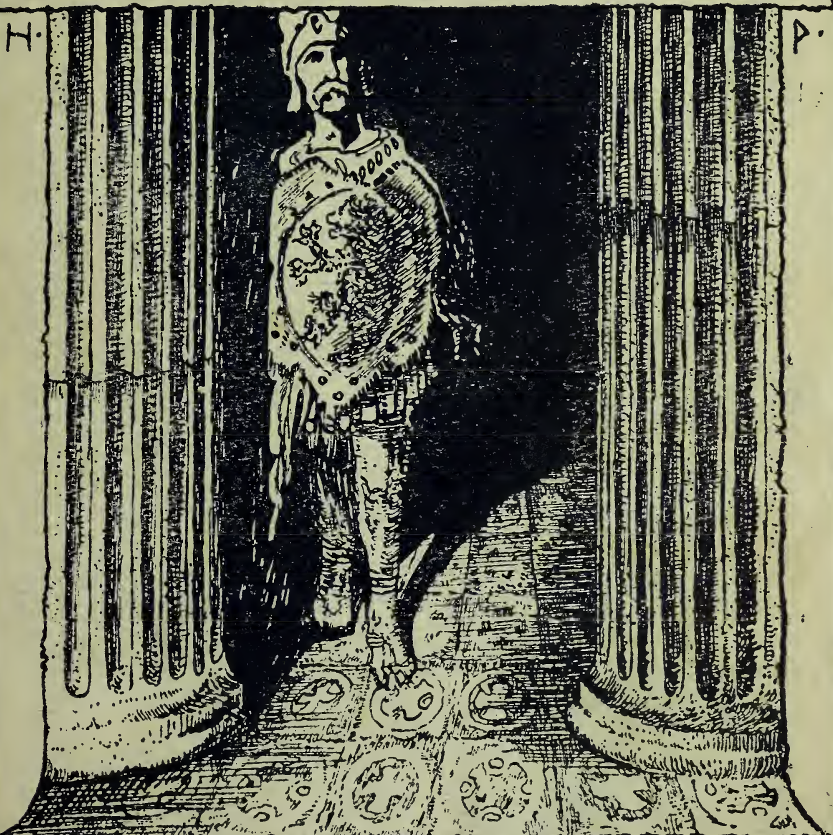

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО
СТ· АТАНАСОВЪ · СОФИЯ
ВИТОШКА · 48

ВИДЕНИЯ
ИЗЪ
ДРЕВНА
БЪЛГАРИЯ

КОРИЦАТА И ГРАФИЧНИТѢ УКРАШЕНИЯ
СѪ РАБОТА НА САМИЯ АВТОРЪ

ОТЪ СѪЩИЯ АВТОРЪ

БОГОМИЛСКИ ЛЕГЕНДИ, ВТОРО ПРОМѢНЕНО ИЗДАНИЕ

ГРАДЪТЪ, ПОЕМА НА ТАЙНИТѢ ⁂ ⁂ ⁂ ⁂ ⁂ ⁂

КНИГА ЗА ЦАРЕТѢ ⁂ ⁂ ⁂ ⁂ ⁂ ⁂ ⁂ ⁂

НИКОЛАЙ РАЙНОВЪ

ВИДЕНИЯ ИЗЪ ДРЕВНА БЪЛГАРИЯ

I.

СКАЗАНИЯ ЗА МИРЪ И БРАНЬ

ПЪРВО ИЗДАНИЕ
НА СТОЯНЪ АТАНАСОВЪ, ВИТОШКА, 48, СОФИЯ
1918

НА

ДИАНА,

МОЯТА ЖЕНА.

„. . . И НѢКОЙ ОТЪ БѪДЕЩИТѢ ЩЕ ВЪРВИ НИЗЪ РАЗВАЛИНИТѢ, ЗА ДА ТЪРСИ СКРИТИ СЪКРОВИЩА“.

СИМЕОНЪ АНТИПА: „ИСТОРИЯ НА МИЛОСТЬТА БОЖИЯ“.

ЦАРЬ АСПАРУХЪ

Тамъ, дѣто се кръстосватъ срѣдъ диви балкански урви четире потока, — върху древни кули, зидани отъ чуждоземци, — царь Аспарухъ сгради своя дворецъ.

Сгради го отъ гранитенъ камъкъ и пъстроцвѣтни дървета, украси го съ хубостьта на своята царица, утвърди го съ властьта на царска повеля — и принесе жъртва на боговетѣ, — да крѣпятъ съ мощна рѫка и мѫдро слово народа му.

А послѣ сбра войводи и бранни пълчища, та замина въ далечни краища — брань съ врази да води. Защото е люто изпитанието на всѣки новъ прѣстолъ — и горчива орись чака всѣко ново царство. Та всичко живо възстана срѣщу Аспаруха — и вси съсѣди плашеха съ мечъ държавата му.

А гордостьта Аспарухова не търпѣше рани — и дѣсницата му не понасяше иго. Та рѣши да се опре на цѣлъ свѣтъ, ала да спази основаното и да разшири синуритѣ на своето царство.

— Наша плъть сѫ тѣ! — казваше царьтъ. — Какъ ще дадемъ врагъ да ги откѫсне отъ насъ? Та нали ще боли!...

И сбра сговорни дружини, та потегли срѣщу лихи врагове. Защото за свои се борѣше. И не ра-

чеше да разсипятъ тугини това, що е сзидала ржката му съ усилие и мжка.

* * *

— — — И като стръвна буря се разнесе надъ земята кървавиятъ гласъ на браньта, — като буря, която изпепелява градове, разсипва стройни селища и праща червенъ пожаръ на узрѣли ниви.

Ала хората не разбираха тъмната повеля на Сждбата — и люто кълнѣха брань и бранници. — И размжти безумие несвѣстни умове. И мъгла замрѣжи злобни погледи.

Защото бѣха слаби.

Въ много богове вѣрваха тѣ.

Ала въ себе си не вѣрваше никой.

— — — И тръгна жрецътъ Кардамъ между тѣхъ, за да прѣчисти душитѣ имъ, та дано видятъ истината.

Защото съзрѣ, че стжпкитѣ имъ дирятъ гибель. —

И рече имъ Кардамъ:

— Неджгави и хилави ми се виждате, мои родни братя: — на мъртавци до единъ приличате!... — Та помислете: какъ ще се роди силенъ, освѣнъ въ борба? — Нѣкаква тежка мъгла виси надъ душитѣ ви: виждамъ! — — На гибель въ пжтекитѣ вървите, къмъ смърть се люлѣятъ крачкитѣ ви.... На лѣшъ ми замирисва, доближа ли ви — — —.

И каза имъ още Кардамъ:

— Защо слѣзохте въ долинитѣ и траповетѣ на живота, — а прѣзрѣхте ледния съсъкъ на вихъра по върховетѣ? — — О, виждамъ ви, братя

мои: — смърть ви зове и тлѣнь ви блазни...! Защо не тръгнете слѣдъ мене?

А тѣ му отвърнаха:

— На людокосъ ли ни викашъ? На смърть ли канишъ синоветѣ ни? Или въ словата ти звучи люта глума? — — Та съ мечъ ли ще родимъ силния? — И съ кръвь ли ще го откърмимъ — — —? Не, не звучи правда въ словата ти!...

А рече имъ Кардамъ гнѣвно:

— Та нуди ли ме нѣкой на слѣпци джга да показвамъ — и на глухи да дрънкамъ харфа! — Но чуйте ме, безумци: — горда ли е дѣсницата, що не е държала мечъ? И дѣ ще изпита човѣкъ себе си, ако не въ брань? — Кога ви стръвни вълци стадото нападнатъ, не улавяте ли брадва? — — Ала знамъ ви, клетници: задуха жадува тѣсната ви душа, — задуха край огнището —: та вамъ ли е — съ вълци да се борите?...

* * *

И напусна жрецътъ тѣзи хора, та отиде при друго племе.

И казваше имъ:

— Помня днитѣ, кога съ дълги ладии прѣсѣкохме голѣмата рѣка, за да подиримъ тукъ своитѣ родни братя. О, помня добрѣ! — И защо сторихме това тогава? Защо се вселихме въ Онгълъ — и защо сградихме държава между васъ? Знаехме ви отдавна отцѣпени отъ насъ: на чужди богове служите вече, чуждъ язикъ ви чувамъ да говорите... Нима е чуждо и сърдцето ви — — —? Вижте, мои родни братя: врази разсипватъ нашата земя, горятъ пшеницата на нивитѣ ни, избиватъ синоветѣ

и сестритѣ ни! Да ги оставимъ ли да горятъ и плѣняватъ? — — Па нали пепель ще стане това, що сме мечтали, — и нали димъ ще станатъ нашитѣ градове? — Чуйте ме, братя мои —: кажете на синоветѣ си да емнатъ мечъ и да тръгнатъ слѣдъ царь и войводи!

— — — — — — — — — — — — — — — —

... Ала вредомъ се оплакваха прѣдъ бѣлокосия жрецъ. И вредомъ спомняха сълзитѣ на вдовицитѣ, плача на сирацитѣ и мѫката на осакатенитѣ отъ мечъ и копие.

И вредомъ думаха Кардаму, че браньта е кръвь и вопли.

— Не ме разбиратъ! — рече Кардамъ. — Нѣматъ уши за словата на мѫдростьта... — Нима съ копие трѣба да пронижа душата имъ, та да чуятъ! — — —

И напусна жрецътъ Кардамъ заселищата по котловинитѣ, та тръгна да настигне царя и браницитѣ.

* * *

— — — А браньта растѣше като рѣка, която съ бѣсенъ кипежъ лети отъ скала на скала, за да стълпи потоцитѣ и да ги смъкне въ морето.

И накрай цѣлата земя крайдунавска пламна: народъ срѣщу народъ полетѣ — племе срѣщу племе дигна мечъ. Сепна се тогава и силенъ и слабъ, възправиха се рѫцѣ нагорѣ — и едни дигнаха мечъ, а други дигнаха костеливи длани за молитва. И по небето се разиграха мълнии, а по друмоветѣ полетѣха звънливи колесници. И огънь бѣлѣжеше пѫтя на враговетѣ.

А нѣкаква голѣма кървава ржка отлжчи слаби отъ силни. — И силнитѣ между народа грабнаха оржжие, за да отидатъ по върховетѣ на брань. А слабитѣ останаха въ долинитѣ, защото се боеха отъ смърть и скжпѣха своитѣ дребни души...

И видѣ царь Аспарухъ това.

И сѣнка падна по лицето му.

Та той промълви тихо: —

— Силни създадоха боговетѣ своитѣ хора. Ала людетѣ допуснаха нѣга, сласть и лѣность да прѣсушатъ мишцитѣ имъ. — И на Грѣха дадоха за храна своята сила... — Та малцина останаха силнитѣ. Знамъ го: извѣка е било така! — — — И ето ги, — слабитѣ: и тѣ сж наша кръвь, ала като безумци тичатъ да се тулятъ въ топли кжтове и да мратъ въ пригрждки на жена!... Сънь е за човѣка жената; и кой има право на сънь, ако не е моренъ отъ трудъ? Та какви чада би родилъ слабиятъ — —?

И царьтъ изкриви отъ скръбь лицето си, махна съ ржка и тръгна прѣдъ своитѣ бранници. —

А по бронята му играеха отблѣсъцитѣ на алмазни звѣзди.

И звънътъ на меча му чъртаеше друма на цѣлъ народъ.

* * *

— — — Тѣ летѣха отъ връхъ на връхъ — и снѣгъ играеше прѣдъ очитѣ имъ, а въ душата имъ цъфтѣше смѣла, мразна глума.

Защото се надсмиваха на всѣки топълъ кжтъ и на всѣко дребно щастие.

Отъ върха на планинитѣ тѣ гледаха цѣлъ свѣтъ — и стжпкитѣ имъ бѣха искри, а мечоветѣ имъ — зелена мълния.

Тѣ творѣха щастието на Новия День.

* * *

Мразътъ бѣ посипалъ съ снѣгъ балканитѣ и по прѣснитѣ гранки на боровет̃е висѣха тежки алмазни цвѣтя. И, отрупани съ бѣло, дърветата сънуваха своята снѣжна приказка.

А бранницитѣ вървѣха.

Надъ тѣхъ висѣше голѣмо бѣло небе; по урвитѣ, засипани съ прѣспи, пълзѣха бѣли мъгли; а вихъръ летѣше диво отъ връхъ на връхъ, за да разчисти пжтя на бранницитѣ.

— — — И тамъ, въ снѣжнитѣ пазви на върховни балкани, тѣ намираха своя студенъ гробъ. И падаха тѣ, — вкочен̃ѣли и блѣди, — падаха единъ по единъ, а отгорѣ имъ се стелѣше бѣлото мразно небе, — като чиста плащаница, като сребъренъ покровъ, като бѣла надгробна пѣсень — — —.

И малкитѣ хора отдолу, — хората въ долинитѣ на живота, — съ безумни пламъчета въ страхливитѣ очи се питаха единъ другиго шъпнешкомъ и несмѣло:

— Защо умрѣха тѣ? — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — —

А послѣ падаше нощь, — тежка нощь, пълна съ мжка и горесть, — страшна, невѣдома нощь, — и кога хората въ долинитѣ заспиваха, скжтани въ своето малко щастие, вихърътъ слизаше отъ

върховетѣ, раздипляше надъ спящитѣ своята кървава лента — и шъпнѣше заплашително и остро:

— Тѣ умрѣха — за васъ!

* * *

Въ стръмния друмъ на браньта тѣ трѣбаше да се борятъ съ врагове и свои. Защото чужда кръвь се бѣ смѣсила въ жилитѣ на стари братя, — смѣсила се бѣ въ кръвьта на силнитѣ.

И тѣ ги срѣщаха като потисници, дошли да обсебятъ чужда страна, да покорятъ чуждъ народъ. Защото старата кръвь бѣ млъкнала — и тѣ вадѣха ножъ срѣщу свои братя.

А браннитѣ вървѣха на смърть — за свои и за чужди.

— — — Тѣ бързаха къмъ своята Голгота, дѣто снѣжни чуки се смѣеха, озарени отъ кръвьта на залѣзваще слънце: тамъ трѣбаше да залѣзе голѣмата душа, разпилѣна за другитѣ.

Къмъ своя заникъ летѣше всѣки: — къмъ заника на единъ голѣмъ животъ...

А прѣзнощь надъ тѣхъ се смѣеше широко безлунно небе, по което пълзѣха бѣли мъгли — мокри и студени.

А край тѣхъ блѣскаха звънтящи мечове, свѣтли копия съскаха — равномѣрно и бързо, като станъ, на който се тъче човѣшката участь...

И призори тамъ, — подъ бороветѣ, дѣто бѣ текла най-благородната кръвь — кръвьта на смѣлитѣ —, цъфтѣха едри алени цвѣтя, свѣтли като зорница и благоуханни като молитва на дѣте.

Тѣ цъфтѣха — надъ гроба на безсмъртнитѣ.

* * *

Като зѣница на огромно око свѣтѣше слънцето, спрѣло взоръ надъ пустинята на човѣшката скрьбь. Нѣмаше трѣва по безкрайното поле: само бодили растѣха тамъ. Дърветата се гърчеха като жили на боленъ човѣкъ. А надъ тѣхъ, по горещото небе, се тъчеше змиевидна лжчиста коприна — и ставаше тежко и задушно. И надъ прашния друмъ се дигаха жълти кълба, а въ тѣхъ потъваха образитѣ на коне и бранници.

Дълго бѣ траяла браньта — и по това скръбно поле се връщаха отъ побѣда бранницитѣ на царь Аспаруха. Тѣ се връщаха морни. И по лицата имъ не грѣеше побѣдна радость — и въ очитѣ имъ се не ломѣше весело тържество. Тѣ вървѣха замислени, сѣкашъ се връщаха отъ погребение.

И старъ войвода по име Властимиръ разклати броня отъ мѣдни пулове, разтърси дѣсница, па каза угрижено на царь Аспаруха:

— За кого вѣяхме знамена, царьо: за кого се бихме и лѣхме кръвь? И кой вървѣ слѣдъ насъ? На хиляди единъ — отъ тѣзи племена, чиято вѣра ни е чужда! — Дори езика имъ едва разбираме!... Та що сторихме накрай? Сѣкашъ бѣхме дошли да ги грабимъ и убиваме, — така ни изглеждаха навредъ: подъ черепъ ни изглеждаха... — Защо бѣ то? Та на грабежъ и на людокосъ ли бѣхме тръгнали?... — Всуе ги жреци увличаха съ рѣчь на мждрость; тѣ служатъ на богъ, разпънатъ на кръстъ, — а нѣкои знаятъ само Перуна и Морана! Та и вѣрата ни една ли е? Тѣ не знаятъ нашитѣ богове, — тѣзи чужденци! — А — мислѣхме — при кръвни братя тръгваме, — за братя подехме

брань и бѣхме готови да погинемъ:... лъжа! Лъжа! — Нима братъ брата не познава! — — —

А жрецътъ Кардамъ рече:

— Неправо мълвишъ, Властимире! — Та що? Врѣмена ни дѣлятъ отъ тѣхъ, — а прѣданията на друго врѣме и мълвата на чужди племена сѫ обсебили душата на нашия разпръснатъ народъ — и ето, че ги не познаваме, а и тѣ не познаватъ насъ! Ехъ, лесно ли е разсѣяно племе да сплътявашъ? — Ала — ще дойде ново врѣме, кръвьта ще заговори! Казвамъ ви азъ — помнете! — кръвьта ще заговори!... Търпете само, войводи! — — —

А войводитѣ чакаха да чуятъ, що ще каже царьтъ.

Тогава царь Аспарухъ сбърчи вѣжди, замисли се, па промълви бавно:

— Правда говоришъ. — Още старъ Кубратъ бѣ завѣщалъ: да се не разсѣйва племето! — Ала — не стана. Тѣ се пръснаха вредомъ, приеха разни вѣри, забравиха родна рѣчь, повѣрваха въ спасители, разпънати на дърво; не помнѣха дори, отдѣ сѫ дошли. И ето: — ние сме имъ чужди... Тугинъ е Аспарухъ за тѣхъ, ала за мене тѣ сѫ родни братя: не всуе водихъ брань слѣдъ брань за тѣхъ!... Едно ще ви река: — не се гнѣвете, вожди! — Мой старъ е грѣхъ това: днесъ кая се за него... Тѣ ме викаха отдалекъ; викаха ме, безъ да ме знаятъ: — викаха единъ свой смѣлецъ да ги сплъти въ едно. Тѣ ме викаха на своя забравенъ язикъ: душата имъ, кръвьта имъ, смѫтниятъ имъ споменъ за роднитѣ степи ме викаше — — —. И

азъ — не ги чухъ! Не ги винете, вожди! — Виновни ли сѫ тѣ? — — —

И войводитѣ не казаха нищо.

Тѣ слушаха съ наведени глави — и само рѫцѣтѣ имъ опъваха поводитѣ на конетѣ.

А слънцето грѣеше, — жестоко, едро и разтопено. И по ширното скрърбно поле дърветата изпъваха нагорѣ сухи, прѣмалнѣли клони. И конницитѣ вървѣха — и безчетнитѣ пълчища на Аспаруха покриваха дългата прашна лента на задушния друмъ.

Дрънчеха щитове и броня; разклащаха се копия, насочени нагорѣ, стѫпваха тежко коне, покрити съ мѣдь и желѣзо.

А прѣдъ тѣхъ се протѣгаше безкраенъ прашенъ друмъ — и високи чужди планини дѣлѣха бранницитѣ отъ огнищата на тѣхнитѣ хижи.

* * *

И кога вечерьта пълчищата проснаха станъ въ подножието на планинитѣ, войводитѣ се сбраха въ шатъра на своя царь.

И тогава жрецътъ Кардамъ каза:

— Ти рече днесъ права рѣчь, царю. Но азъ ще запитамъ пакъ: — за кого се бихме? За свои ли се бихме или за тугини? — Не ги познахъ, царю — наши ли бѣха... А помня, че сѫ били наши: тъй ни е казвано — — —. Ала кога се бихме, азъ ги не познахъ: ни вѣрата имъ бѣ наша, ни языкътъ имъ —, ни сърдцето имъ —. Та не знамъ ли, колко злоба имъ пърлѣше устнитѣ, кога

ги зовѣхъ на обща брань —: не знамъ ли? И кой отъ тѣхъ дойде? — На сто — единъ! И той дойде, — да си пази нивитѣ!...

А царь Аспарухъ го изгледа, па рече:

— Чужда имъ е вѣрата. И чуждъ имъ е езикътъ: — не го ли казахъ самъ? Безъ богъ и безъ язикъ човѣкъ не може да живѣе. И тѣ избраха Морана, Перуна и Разпънатия. И повлѣкоха се подиръ чужда рѣчь. Забравиха язикъ и вѣра. Но — чудно ли ви се вижда, войводи? Кардамъ бѣлокосиятъ се гнѣви, че ослабнали забравенитѣ наши братя, та не вървятъ слѣдъ насъ на брань... — Не може! — Много племена срѣщна моятъ мечъ и моята дѣсница, но всѣко племе имаше на що да служи — и съ що да си мѣри силитѣ: вѣра и богъ сложи всѣко племе надъ себе си, за да разбира родна орись — и да върви нагорѣ. А онѣзи, които ни срѣщнаха като чужденци, не знаеха, слѣдъ кое ги викаме да вървятъ, защото не помнѣха нищо наше. — Та що е богъ? — вѣра? — пѫть нагорѣ? — Човѣкъ саминъ си твори богъ — и вѣра — и пѫть нагорѣ! И силомъ води слѣдъ себе си другитѣ. А нѣмаше що да сложи надъ себе си моятъ разсѣянъ народъ: нѣмаше богъ и вѣра за него, нѣмаше родина. Като руда пръснатъ подъ земята, надъ него тежеха сипеи, планини и скалисти хълмове: подъ тѣхъ той плачеше — и ние късно чухме този стонъ. Ние сме виновни, вождове, — ние! Като скѫпа руда погребенъ между чужди, той чакаше рѫка и слънце, за да блѣсне въ златенъ излитъкъ, въ озаренъ отъ слънце изтуканъ. И — дойде день — — —. Та чудно ли е, че тѣ ни не познаха? Подвигъ трѣбаше да видятъ — и тѣ го видѣха. А врѣме

ще дойде — и свой подвигъ ще го назоватъ: не ги кълнете, войводи, — не ги кълнете! — — —

* * *

... И въ ранното утро, кога — по веление на боговетѣ — царица Ахинора бѣ принесена въ жъртва за онзи народъ, що бѣ мечта и дѣло на Аспаруха, царьтъ изпусна своя щитъ, защото мѫка сгърчи дѣсницата му. —

И щомъ пламъцитѣ погълнаха младата снага на царицата, той извърна глава, за да не гледа — — —.

Ала погледътъ му падна върху колѣничилия народъ — и той видѣ онѣзи, на които бѣ далъ бранници и съпрѫга въ жъртва, паднали ничкомъ прѣдъ светостьта на подвига, — покорни, плахи, — като широко затихнало море.

* * *

... И слънцето озари колѣничилия народъ' както озарява златенъ изтуканъ, излѣянъ прѣдъ олтара на една нова вѣра.

ЦАРИЦА АХИНОРА

Азъ съмъ Ахинора, съпржга на Аспаруха, царица на България.

Не ме познавате вие, защото идете отъ далечна земя и далечно врѣме — сега, когато съмъ мрътва — и вашитѣ заклинания съ пъклена власть сж извикали моя призракъ — да ви говори!

Ахинора е моето име, което значи — „*мирисъ на теменуги*". — Като тъмна теменуга копнѣеше душата ми къмъ родни планини, — къмъ родни небеса.

Изъ далечнитѣ мъртви полета, дѣто се лутатъ сѣнкитѣ на вси погинали, — оттамъ азъ ида! — —

Защо ме будите — — —?

* * *

... Тъмна бѣ моята орисъ — и азъ се родихъ, присждена на смърть. Ала — знае ли нѣкой своята участь? Азъ живѣхъ като слънце, което сѣе вредомъ щастие. И вѣрва ли нѣкой, че слънцето ще угасне! — — —

* * *

... Въ голѣмъ шатъръ отъ пъстри кожи на звѣрове живѣехъ нѣкога: въ царския шатъръ живѣехъ азъ — о, смъртни, които ме викате съ про-

тегнати ржцѣ, за да ме опоите съ вълшебни миризми — да ви говоря!

И — ето ме: прѣдъ васъ стои моятъ безплътенъ призракъ, сбралъ чароветѣ на чужда страна и чуждо врѣме! — Призракъ на царица стои прѣдъ васъ — о, смъртни! — призракъ на царица, познала връхъ на щастие и бездна на горесть, — пригърнала огнена смърть! — —

И — ето ме: азъ нося лъхъ на хиляди цѣлувки и — между тѣхъ — чара на върховна цѣлувка, отъ която се мре: цѣлувката на пламъка —!

Защо ме будите — — —?

* * *

... Като тежка нощь бѣ моята коса, — като тръпна нощь, срѣдъ която гъмжатъ очарования.

Като цѣвница на гадатель бѣ моятъ гласъ, — като вълшебна цѣвница, която навѣва сънни опивания.

Властно гледаха очитѣ ми — о, смъртни! —, а моятъ погледъ убиваше. И въ лжчитѣ на взора ми мжжетѣ губѣха свѣсть, а женитѣ замираха отъ шеметъ...

Пригрждката ми задушваше въ дива и несдръжна страсть — и войводитѣ на моя царь ме наричаха чернокждра тигрица. По моитѣ ласки мрѣха младежи и се топѣха старци. По моитѣ милувки чезнѣше силата на всѣки, който ме е зърналъ.

Моята усмивка сѣеше въ сърдцата язви. А стжпкитѣ ми водѣха къмъ пламенна смърть. — Не бѣ виждалъ никой по-хубава отъ мене — и никой не помнѣше друга жена, ако е видѣлъ мене.

За моята гиздость сплетоха сказание мѫжетѣ на цѣлото царство — и моитѣ чарове станаха притча.

И кога ме зърнѣше нѣкой, душата му се губѣше въ очитѣ ми — и до него стигаха звуци на сънни сребърни рогове. А членоветѣ му се разтреперваха — и по жилитѣ му мрznѣше отрова — и мишцитѣ му отпадаха като прѣсѣчени.

И той безсилно казваше съ шъпотъ:

— О, колко е хубава!...

* * *

...Ала тѣ се боеха отъ мене, та ме не доближаваха, — мѫжетѣ на цѣлото царство треперѣха отъ мене.

Защото имахъ ножъ въ коситѣ си.

А ножътъ е по-страшенъ отъ всѣка ласка.

Боеха се тѣ, защото ножътъ дава най-страшна ласка, — а царица Ахинора носѣше ханджаръ въ своитѣ косичници, прѣплетени съ седефъ и скѫпи костени мъниста.

Въ моитѣ гривни звънтѣха кобни чарове, а въ моитѣ косичници спѣше вѣрна смърть за всѣки смѣлецъ.

И — тѣ се боеха — — —.

* * *

Азъ съмъ Ахинора, съпрѫга на Аспаруха, царица на България. —

Защо ме будите — — —?

* * *

...Прѣди години дойдохъ отъ ширнитѣ степи на далечни краища, дѣто лудуватъ диви коне. — Оттамъ дойдохъ, за да царувамъ надъ България.

Отъ племето на скититѣ ме грабнаха български войводи, за да ме отнесатъ на своя царь. — Оттамъ дойдохъ, за да царувамъ надъ България.

... Срѣдъ планинитѣ бѣ моятъ шатъръ, — въ дѫбравата, дѣ лъхатъ росни балкански цвѣтя — и въздухътъ сънливо мре въ миризъ на отровни червени гѫби. И край моя пъстъръ шатъръ течеше леденъ потокъ — и миеше миризливи трѣви — и пѣеше за щастието на далечни страни, — далечни като приказка на пиръ.

Оттамъ ме грабнаха една нощь непознати хора, за да ме введатъ въ двореца на Аспаруха: даръ ме поднесоха на своя царь.

А седемь хана водиха брань за мене — и три племена воюваха съ българитѣ, за да ме върнатъ назадъ.

Ала царь Аспарухъ ме не даде.

Никому ме не даде той — о, смъртни! — и много глави сложи — и много жени овдовѣха — и много майки оплакаха синове-бранници, — ала никому не даде да ме докосне! — — —

* * *

Дива бѣ, наистина, хубостьта ми, — несмогната гиздость на царица, която иде отдалекъ, за да плѣни и зароби, — да прегърне и убие, — да разнесе по цѣлата земя плѣсъкъ на кървави стѫпки — — —.

... А много бѣха тѣ, — о, много бѣха онѣзи, които заслѣпени тръгнаха слѣдъ мене!

И отъ тѣхъ никой не остана живъ! — —

Не спази лѣтописецъ тържественитѣ стѫпки на моя празникъ, не пѣ поетъ за изблицитѣ на моя-

та звѣздна душа, не удари свирачъ харфа слѣдъ талазитѣ на моята тръпна — на моята бѣсна страсть! — — —

... О, мнозина бѣха тѣ, — онѣзи, които магьоса и обезуми моята гиздость, — хубостьта на царица, която напуска родно племе, за да погледне и окове, — да цѣлуне и покори, — да стелне по цѣлата земя мрѣжа на пъклени чарове — — —.

* * *

— Уви! Не ме запомни никой!...

Защото — никой не остана живъ — — —!

* * *

Въ деня, кога дойдохъ по него въ България, въведе ме Аспарухъ въ дворецъ, сграденъ отъ гранитъ и джбъ, — въ покои, накитени съ пъстри дъсчици, ме въведе той. И сложи ме върху легло отъ кожи на мечка. И украси лицето ми съ вѣнецъ отъ горски теменуги.

Защото Ахинора е моето име, което значи — „*миризъ на теменуги*“.

И прѣзъ нощитѣ азъ познавахъ неговата силна пригрждка на мжжъ, а прѣзъ днитѣ — неговия погледъ на властенъ царь. Той бѣ силенъ като звѣръ — и добъръ като дѣте.

И азъ пиехъ млѣко. И ядѣхъ медъ. И въ вино топѣхъ коситѣ си.

А той ми даде колесница, накитена съ рога на еленъ и обкована съ лъскава мѣдь.

А воини, отбрани между хиляди, ме носѣха на желѣзни копия, — на шестнадесеть кръстосани копия ме носѣха, — а прѣдъ мене стоеха вси мжже

на голѣмата земя — и азъ можехъ да убия всѣкиго, погледне ли ме подъ вѣжди.

Ала въ очитѣ имъ блѣстѣше само любовь и обожаване! —

... Азъ давахъ смърть и щастие! —

Азъ бѣхъ властна като сждбата и мощна като бурята! —

Азъ пръскахъ усмивки като трендафилъ и сѣехъ язви като тигрица, която сж ранили звѣроловци.

Лицето ми бѣ мургаво като вечерьта, а въ очитѣ ми грѣеше празникътъ на вѣченъ полудень.

— — — Ала — за добро ли е чаръ?

— — — — — — — — — — — — — — — —

* * *

Азъ съмъ Ахинора, съпржга на Аспаруха, царица на България.

Азъ съмъ злочестата Ахинора, която умрѣ за единъ народъ. — —

Защо ме будите — — —?

* * *

— — — — — — — — — — — — — — — —

На тежка брань потегли Аспарухъ, та повлѣче войводи и мжже слѣдъ своята колесница.

Всуе го увѣщавахъ да не потапя въ ранна скръбь млада жена за радость на враговетѣ. Моитѣ устни се свиха въ скръбна чърта — и моитѣ очи порониха топли сълзи.

Ала царьтъ ме изгледа, както снаженъ мжжъ изглежда нехвело дѣте -- и рече студено: —

— На новъ народъ зачатие съмъ далъ! На новата земя ще трѣба синуръ да чъртая съ мечъ

и кръвь: — не ме допирай — —! Кубратови завѣти съ кракъ не ще потъпча: единъ останахъ, — гранка отъ голѣмото дърво! — Подъ мойта сѣнка цѣлъ народъ слѣдъ брань ще си почива! — — — Пригрѫдка топла разплети, царице —: Кубратовъ синъ не ще умре въ пригрѫдка на жена! — — Напразни жалби! — Що ще сторятъ плачове и хленчъ — — —? Не знаешъ ти, царице, Аспаруха! — — —

... И той ме остави, безъ да ме цѣлуне дори.

* * *

А тамъ, — по стръмния пѫть, що води къмъ балканитѣ, — като змия се гърчеше безкраенъ низъ отъ воини, покрити съ мѣдь и желѣзо. —

Тѣ отиваха — безумие! — да чъртаятъ синура на своята нова земя! — — —

* * *

И азъ останахъ сама, отфърлена, безъ никой свой човѣкъ: — да спомнямъ всуе чара на миналитѣ дни и да копнѣя за незнайна радость на идни мигове.

И спомнихъ си разфърлянитѣ шатри на родното племе — и далечнитѣ балкани, дѣто бѣхъ отрасла въ смѣхъ и пѣсни. И видѣхъ като сънь, отдавна стопенъ, ширнитѣ степи, обгорени отъ слънце, — и тъмнитѣ котловини, покрити съ китни селища. И минаха отново прѣдъ мене мургавитѣ лица на момитѣ — мои връстници — чиито очи разкриваха нощь и чиято усмивка пръскаше слънце. И отново чухъ веселия тропотъ на късни коне, чиито ездачи летятъ по плячка. И усѣтихъ като мѫтна

приказка студения лъхъ на вечерьта, прѣкарана между свои, — и топлата миризма на късни цвѣтя, слѣдъ които настжпва люта зима, та балканитѣ се покриватъ съ нѣщо бѣло — — —.

Всичко — всичко си спомнихъ...

И видѣхъ себе се по-самотна отъ прѣди, — отфърлена отъ мжжъ, полетѣлъ далече нѣкждѣ, — да води бранници на лиха смърть за чуждо добро — — —.

... Защо бѣ това? —

— Азъ не знаехъ.

* * *

А тѣ съ веселъ погледъ отиваха тамъ, въ чуждитѣ планини, — да търсятъ своя кървавъ пай. Тѣ отиваха съ радость — да мратъ за чужди хора — — —.

Прѣдъ тѣхъ кънтѣше смѣхътъ, — широкиятъ звънливъ смѣхъ на вражи копия. И този смѣхъ — не имъ смрази кръвьта! —

Надъ тѣхъ вѣщаеше прокоби тъмна смърть въ нощьта. И тѣзи вѣщания — не направиха блѣди лицата имъ! — —

И тѣ всѣха страхъ между враговетѣ.

Тѣ срѣщнаха лица, разкривени въ широка, неестествена усмивка, — както се смѣе лудиятъ човѣкъ — — —.

Тѣ видѣха врагове, които бѣгатъ отъ меча и копието, както се бѣга отъ пожаръ. И тѣхниятъ пжть бѣ посипанъ съ отломки отъ стрѣли, счупени копия и зафърлени мечове. А прѣдъ тѣхъ се носѣше звънливъ грътъ на бѣгащи колесници.

Страхътъ бѣ направилъ това, — страхътъ отъ Аспаруха!

* * *

Тѣ живѣеха трескави мигове, кога чуждата кръвь опива човѣка, та въ него се будятъ тъмнитѣ и смжтни сили на прадѣдитѣ.

На кървавъ бракъ летѣха тѣ: всѣки бързаше да срѣщне своята страшна годеница — и да приеме отъ нея — ледната цѣлувка на гроба...

— — Тѣ умираха съ смѣхъ на уста.

И съ този смѣхъ се сѣкашъ сливаше кървавиятъ смѣхъ на огромно безлунно небе.

Тѣ мрѣха — и опръскваха небето съ своята кръвь! — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

И — тѣ надвиха!

* * *

Свършена бѣ браньта накрай.

Върнаха се отъ кървавъ пиръ морни воини.

Разнесоха се луди пѣсни на веселба, игриви глуми разведриха намръщени чела, жилеста дѣсница отново улови рало и сърпъ, за да работи полетата на новата земя.

И начена се тогава мълчалива борба между роби и властници.

Побѣденитѣ принасяха жъртви на чужди богове. Не знаеха тѣ нашитѣ богове. Безъ име бѣха боговетѣ на родното ни племе — и робитѣ ги не тачеха.

Не разбираха тѣ язика ни. А ние тѣхния не знаехме.

И — защо Аспарухъ ги наричаше свои братя? — И защо говорѣше понѣкога, че е дошълъ да върне свѣсть на онѣзи, които се били отцѣпили прѣди врѣме отъ племето му?

Да!... — Съ мечъ искаше той на племе свѣсть да буди! — — —

... И глухъ кипежъ почна: — както напролѣть кипи земята, за да поникнатъ зелени стръкове пшеница — и нивитѣ да навлѣкатъ зелено рухо.

И — видѣхъ азъ —: по чернитѣ върхове се разтопи устремътъ на цѣлъ народъ. По златни небеса плъзнаха облаци — хитри и мудни като врагове.

Земята гнѣвно зарева, — като лъвъ, който скърца зѫби: не приемаше новата орница сѣмената на нашето племе — — —!

* * *

... А българитѣ браздѣха съ дръзка рѣчь душата на славянитѣ, — както орачъ цѣпи упорита иловина, за да засади прѣсенъ кълнъ.

— И вѣковетѣ глъхнѣха задъ тѣхъ, забравили безумието на своитѣ истини! — — —

* * *

... И промѣни се лицето на земята — азъ видѣхъ това —. И всѣки мигъ ставаше друго. Защото хората се движеха безъ спиръ отъ мѣсто на мѣсто, разклащани като грамаденъ талазъ отъ невидима буря.

И зачервенѣха се върховетѣ на нова вѣра подъ страшния залѣзъ на старото — — —.

И — всичко старо рухна.

Запалени бѣха всички градове.

И други станаха хората.

Изви се буря надъ поля и балкани.

И настръхнаха дърватата като коси на лудъ човѣкъ — о, то бѣ страшно и красиво — о, то бѣ пълно съ бѣсна хубость! —

... И новата земя, що бѣ създалъ царь Аспаруху, поиска кървава жъртва...

* * *

Азъ съмъ Ахинора, съпрѫга на Аспаруха, царица на България.

Азъ съмъ тъмната орись на цѣло царство.

Азъ съмъ злочестата жъртва на цѣлъ народъ.

Защо ме будите — — —?

* * *

... Дойде една вечерь въ двореца прорицатель, — бѣловласъ старецъ по име Кардамъ.

И взе той сребърно сито, насипа въ него житни зърна, прошъпна нечуто думи съ треперливи уста — и раздѣли зърната съ острие на мечъ.

А послѣ възкади черна смола, замисли се — и направи съ рѫцѣ надъ ситото странно движение.

И рече на царя:

— Голѣмо царство си основалъ! Силни рѫцѣ ще го водятъ отъ връхъ къмъ бездна и отъ заникъ къмъ изгрѣвъ. Дни на върховна слава ще прѣживѣе народътъ ти, царю! Плячка ще дѣли, плячка ще стане самъ, а послѣ нова плячка ще добие.

Стариятъ Кардамъ се замисли — и сетнѣ каза съ високъ и тържественъ гласъ:

— ... Нека пази народа ти Онзи, Чийто гласъ чувамъ!

А послѣ тихо рече:

— И знаешъ ли, що мълви Той? — „Кървава жъртва искамъ“, — мълви Той — „кървава жъртва —, за да запазя отъ гибель твоя родъ!“ — Това говори Той! — А ти — ще ли Го послушашъ, царю?

Млъкна гадательтъ и наведе очи.

А царьтъ запита:

— Кажи, старче, кого ще прободе твоятъ ножъ —! Кажи, чие сърдце ще пламне върху кладата —!

И тогава стариятъ Кардамъ извади сребърна плоча, потопи я въ паница съ вода, прошъпна думи — и наново извади плочата.

каза послѣ на царя:

— Чий образъ виждашъ тукъ?

И погледна Аспарухъ лъскавата плоча — —.

Видѣхъ, че лицето му прѣблѣднѣ, а устнитѣ му затреперихa — — —.

— Не е ли измама? — запита плахо той.

А прорицательтъ отвърна глухо:

— Не мами Онзи, Който те поведе отъ дивитѣ степи, за да ти даде народъ и земя! Кръвь пролѣ за земята, — кръвь трѣба да пролѣешъ и за народа, който ще я насели! — — — Уплаши ли те —, че най-милото си трѣба да принесешъ въ жъртва — —?

А царь Аспарухъ отговори:

— Не плаши ме това. Ала — не сѫ ли доста онѣзи, чиято кръвь пролѣхме по тѣзи чужди балкани и полета, не е ли доста — най-скѫпата ни кръвь — —? Та не заговори ли въ душата на тѣзи отчуждени братя забравеното? Не кипна ли въ тѣзи смрьзнали жили родната обща кръвь? — И защо трѣба нова изпитня да слагашъ прѣдъ

мене —: нима не бѣхъ готовъ и себе си да дамъ — ? Та еднажъ ли летѣ стрѣла срѣщу ми, — едно ли копие звънтѣ срѣщу сърдцето ми, — единъ мечъ ли дирѣше съ измаменъ звукъ главата ми, която искаше да счупи? — — — Ала сега — — да, — скжпа ли е тя: — отъ себе си по-много я обичамъ — — —: що да лъжа? — Да — —: ти добрѣ разбра! — Но трѣбаше ли и кръвь на жена да ороси кладата, отъ която ще пламне огъньтъ на нова вѣра и новъ устремъ — — —?

... Тогава азъ много разбрахъ — и прѣдъ очитѣ ми се сплетоха червени облаци — и нозѣтѣ ми се прѣсѣкоха — — —.

А послѣ жрецътъ Кардамъ стисна челюсти — и диво промълви:

— Не питай мене: боговетѣ питай! Та свое слово ли вѣщаятъ моитѣ уста —?... Начена работа, — сега наполовина спирашъ... — Ти самъ сплъти разсѣянитѣ свои племена —: не може другъ да жъртвува намѣсто тебе! — — — Но — виждамъ: заболѣ те! — — —

Тогава царьтъ махна ржка, па рече:

— Да бжде!

* * *

... И сбра се на другия день прѣдъ изгрѣвъ цѣлиятъ народъ въ свещената джбрава.

А царь Аспарухъ ме фана за ржка, та ме поведе. — Не знаехъ, дѣ ме води.

Ала — сълзи видѣхъ по очитѣ му — и неговитѣ ланити треперѣха...

А срѣдъ джбравата стърчеше клада и младежи съ факли чакаха жъртвата. Прѣдъ високата

клада стоеше старият Кардамъ. Въ ржката му лъскаше мечъ.

...Когато стигнахме, народътъ се разстжпи, за да минемъ.

А щомъ приближихме, царьтъ ме пригърна, цѣлуна ме кротко съ дълга цѣлувка — и рече на прорицателя:

— Дойде онази, която боговетѣ искаха, — която бѣха избрали между цѣлъ народъ!

Той говорѣше твърдо, но плачъ имаше въ неговия гласъ — и сълзи тежеха като камъкъ на гърлото му.

И — азъ разбрахъ всичко...

Снагата ми затрепери като скжсана жила...

Прѣдъ очитѣ ми се зави цѣлата земя — и потъна нѣкждѣ — — —.

* * *

...Когато се опомнихъ, усѣтихъ ржката на царя да ме крѣпи.

Прѣдъ мене стоеше цѣлъ народъ — и всички горѣха отъ обичь къмъ мене: — о, азъ знаехъ това! — И тогава се ободрихъ — и възправихъ се прѣдъ тѣхъ — горда и готова за смърть.

Но азъ не можехъ да мисля, не разбирахъ нищо, не помнѣхъ нищо...

Прѣдъ очитѣ ми блѣсна пъстрата картина на моя животъ —: той ми се видѣ прѣпълненъ съ омая, чаръ и щастие.

А тамъ — прѣдъ мене — сега цѣлъ народъ ожидаше да види бѣсното тържество на пламъцитѣ — — —.

Азъ видѣхъ огненото лице на смъртьта, прѣдсѣтихъ рѣзливата болка отъ ножа, — топлината н бликнала кръвь — и мраза на впитъ мечъ — —.

А послѣ тръпна умора подкоси моитѣ членове кръвьта ми се смѣси съ дима на запалена човѣшка плъть, ръцѣтѣ ми увиснаха като откъснати — въ бѣсния празникъ на високи червени огньове — — —.

Голѣма кървава стѣна ме лъчеше отъ мига на моето сетно щастие, — на моята сетна страсть, — на моето сетно брачно сплитане — — —.

... А тамъ, задъ стѣната, стоеше смъртьта: — голѣма, дива, властителна! —

Раздра се тъмна плащаница прѣдъ взора ми; паднаха вси завѣси на живота; усѣтихъ душата си да пърха несмѣло отвъдъ живота — отвъдъ смъртьта — — —.

И — азъ рѣшихъ...

* * *

... А тѣ чакаха.

И жрецътъ Кардамъ, строгъ и студенъ, стоеше тамъ, прѣдъ кладата —, а въ ръката му блѣстѣше широкъ двуостъръ мечъ — — —

* * *

Азъ пристъпихъ до кладата — и прѣдсѣтихъ стръвната прегръдка на пламъцитѣ.

И сама разголихъ своята гръдь — и намѣрихъ сърдцето си — и рекохъ на прорицателя:

— Пристъпи: ето — тукъ е!

И видѣхъ, какъ цѣлъ народъ изтръпна — и отвърна очи, когато гадательтъ дигна своя ножъ.

А тамъ, на петь стъпки отъ мене, стоеше Аспарухъ, — гордиятъ царь, който бѣ водилъ на

много войни народа си — и бѣ видѣлъ, какъ умиратъ хиляди.

И кога Кардамъ допрѣ своя мечъ до гръдьта ми и ледна болка разтърси моята снага, азъ видѣхъ Аспаруха, че дигна своя щитъ надъ очитѣ си, — сѣкашъ се пазѣше да не види, какъ умирамъ...

И кога топлата кръвь пръсна изъ раната — и по снагата ми се разтопи лека умора, азъ дигнахъ прѣмрѣжени очи къмъ царя — и видѣхъ, че ржката му затрепери, — и той изпусна своя щитъ — — —.

* * *

Той бѣше блѣденъ, — блѣденъ като мрътвецъ — — —.

ЦАРЬ КРУМЪ

Разсипа смѣлъ набѣгъ на франкитѣ безбройнитѣ пълчища. Разклати се прѣстолъ на мѫдъръ Клодвигъ, — че слаби бѣха вождитѣ, поели Клодвиговата корона.

А пѣли бѣха барди вредомъ по стъгди и пиршески събрания прѣди години:

„На лобове безвласи не стои корона —
„и треперливи пръсти жезълъ не
[държатъ! —“

Ала не вникваха безумни вожди въ думитѣ на барда; че рѣдко сѫ царетѣ слушали пророчески слова и пѣсень — — —.

* * *

А царь Крумъ се биеше за земя и народъ съ авари и ромеи. И тогава франкитѣ, извардили царство безъ вождъ и защита, нападаха земята му, та грабѣха и плѣняваха.

Не бѣ веднажъ, ни дваждъ.

Съ безчислени врагове счепканъ, той не смогваше да отплаща и тѣмъ, та поиска миръ.

Ала не склониха вождитѣ на безумни франки: на грабежъ и стръвь бѣ ученъ франкъ години — и не знаеше, що е честь...

А страшни бѣха франкитѣ, — знаеше царь Крумъ —.

Тѣ бѣха безбройни, многолики дѣца на ужаса — и сѣеха смъртна уплаха по вражески станове. Отъ франки се боеха вредомъ бранници-врази, та вси жадуваха миръ съ тѣхъ —: дори дань да плащатъ, стига мечъ да не звънти по родни планини — и огънь да не яде златокласи ниви.

А диви бѣха франкитѣ, — знаеше царь Крумъ —

Тѣ бѣха безчетни, многолики дѣца на пожара, синове на жестока брань, — и вървѣха на сращни тълпи, прѣдъ които мирни славяни треперѣха. —

Не сепваше ги ни мечъ, ни буря: въ брань се раждаха, въ брань крѣпнѣха, въ брань — мрѣха. —

Смъртьта бѣ тѣхна родна сестра.

* * *

Тѣ пѣеха диво и властно своята страшна пѣсень — и празнуваха пиръ и грабежъ по земитѣ на българския царь: —

„Ний слава гонимъ изъ свѣта
„и пръскаме по нивитѣ огньове
„Двуостъръ мечъ смразява кръвь
[на лихи врагове —
„и гасне взоръ прѣдъ слънцето на
[горди орифлами!
„— Проклетъ навѣки, — който стъпче
„на франки свободата! —
„Ний повдигъ диримъ по свѣта —
„и мечъ посича всѣко враже племе!
„Стрѣла отровна праща люта смърть
[— и врагъ до гробъ
„ще франки да запомни, не умре
[ли въ лютий бой!

„— Проклетъ навѣки —, който стъпче
„на франки свободата! — — “

Тѣ пѣеха диво и властно своята люта пѣсень — и празнуваха пиръ и плѣнъ по земитѣ на българския царь.

* * *

А царь Крумъ чествуваше побѣда надъ ромеи — и на пирове пиеше вино изъ черепа на своя върлъ врагъ, комуто бѣ казалъ въ деня на лютия бой — (кога стрѣлитѣ фърляха по земята черна сѣнка) —:

„Не щешъ ли мира, — нà ти сѣкира!“

* * *

А франкитѣ не мирясваха.

Тѣ пѣеха диво и властно своята грозна пѣсень, навлизаха безъ уплаха въ всѣка земя — и не знаеше синуръ жестокиятъ имъ гнѣвъ.

Тѣ вървѣха, накитени съ бѣлъ имѣлъ и съсжнки, — облѣчени съ ленени дрехи, по които мома е везала съ коприна пъстри пауни, сърмени пчели, диви гербове — и съ бисеръ е изписала на гърдитѣ бѣла лилия и синя звѣзда.

Тѣ вървѣха, прѣпасани съ пояси отъ кожа и сребърни плочки, по които златарь е дълбалъ образи на далечни животни.

По главитѣ на вождитѣ имъ лъщѣха златни корони, стегнати съ обржчи, на които се виждаха ваяни зебри и глави на смокове.

Тѣ държеха щитове отъ кожа на дивъ бикъ, опъстрена съ пурпурна багрилка, та отдалечъ блѣстѣха като страшни кървави звѣзди.

И въ душата на враговетѣ съскаше страхъ, нозѣтѣ се подкосяваха, — а ржцѣтѣ изпускаха копие и мечъ...

* * *

Тѣ припускаха, яхнали желѣзни колесници, впрегнати въ диви коне, послушни само на теленъ бичъ и желѣзенъ остенъ.

„... Ний слава гонимъ изъ свѣта —
„и мишца сгърчена на врагъ ни
[срѣща!
„Пламтятъ очитѣ на свирѣпи
[франки —
„пощада никому не дава властенъ
[мечъ
„Проклетъ, проклетъ навѣки — който
[стъпче
„на горди франки свободата! —“
„Ний повдигъ диримъ по свѣта —
„и гасне плахо взоръ на враже
[племе!
„Блѣстятъ безумно копия на франки:
„животъ не ще пожали жилеста
ржка!
„Проклетъ, проклетъ навѣки —,
[който стъпче
„на горди франки свободата! — —“

Тѣ пѣеха гордо и властно своята жестока пѣсень — и готвѣха наново брань на българитѣ.

* * *

И рѣши една нощь царь Крумъ да дири мъсть и отплата. Сбра воини и вожди, па нападна земята на франкитѣ.

И стжписаха се тогава франки — бранници и вожди —, съзрѣли български пълчища въ своята родна земя. Защото деветь града бѣха взети съ селата имъ, много моми бѣха плѣнени, избити — много воини.

И дойдоха тогава въ Крумовия станъ вожди за миръ.

Но разбра царь Крумъ, че — не за миръ, а за брань идватъ. Дошли бѣха да видятъ, силна ли е българска бранна ржка, иматъ ли българитѣ оржжие, храбри ли сж вождитѣ имъ.

И прие ги Крумъ, ала прати двама войводи въ чуждия станъ, а франкитѣ задържа — и поржча да имъ вържатъ очитѣ.

* * *

Знаеше всѣки: невѣрни сж франкитѣ — и бранници и вожди. Приеха тѣ българскитѣ войводи подъ голѣмъ джбъ, дѣто се бѣлѣеха шатри на тѣхни вожди.

Пиръ имаше тамъ.

И пѣсни се пѣеха.

Играеха млади друидеси измамни танцове, а по ржцѣтѣ имъ тегнѣха златни гривни — и по грждьта имъ се люлѣеха змиевидни нанизи отъ бисеръ и корали.

А вожди пиеха вино съ рогове отъ слонова кость и ядѣха месо съ горчиви трѣви.

И пѣсни пѣеха — за брань и вражеска смърть.

Гадаеха жреци бждната слава на Галия, накитени съ ясминъ и джбови листа, а въ ржцѣ държеха цѣвници отъ абаносъ: — тѣ слушаха вихъра, който въ пѣсеньта на свиркитѣ прѣдрича бранна слава или поражение.

И тогава, посрѣдъ пира, введоха пратеницитѣ на царь Крума.

Навжсенъ седѣше Аларихъ между галскитѣ вожди.

Той бѣ натруфенъ като жена: по ржцѣтѣ му висѣха гривни отъ злато, на шият му тежеше бисерна огърлица, а коситѣ му бѣха стегнати съ висока златна корона. Отъ кичуритѣ на косата му висѣха сребърни луници, отрѣзани отъ косичници на побѣдена царица. —

Ала не бѣ весело лицето му: не го разтушиха ни пѣсни, нито танцъ.

Празна стоеше златната му чаша, сковани бѣха устнитѣ му, а лобътъ му — набръчканъ. Защото нищо добро не прѣдричаха жрецитѣ — и той налучваше, че ги е страхъ да го не разгнѣвятъ съ лоша вѣсть.

Знаеше Аларихъ — и се боеше отъ страшното мълчание на онѣзи, които виждатъ сждбитѣ — — —.

* * *

Пристжпиха войводитѣ.

Ала за миръ не стана рѣчь.

Самъ Аларихъ се изправи, па каза:

— Идете си въ стана, дръзки българи, — и кажете на своя ханъ, че трѣба да извлѣче по-скоро изъ Галия сганьта си! — Горко му иначе! — — — Зная ви азъ: — какви ли бранници сте вие, — бранници безъ колесници, броня и щитове —? Та дори оржжие нѣмате! — — Ехъ, да имахте поне сърдце! — — — Та диви звѣрове ли сме — да ни налитате съ дървени копия — и стрѣли отъ пръчка и лѣшникъ да мѣтате по насъ —?

Я си вървете, окаянци, та кажете тамъ на своя ханъ, какви оржжия сте видѣли тука! — И — не измъкне ли отъ Галия своята мръсна гмежь, — да си мисли — —! Като звѣрове ще ви избия, а съ кожитѣ ви ще облѣка щитоветѣ на войницитѣ си!

... А тѣ стоеха тамъ — смирени и плахи; — стоеха съ умислени лица и гледаха прѣдъ себе си голѣми щитове отъ кожа и желѣзо, мѣдни шлемове съ тънка работа на златарь, колесници съ седла за двама бойци, дълги метални стрѣли и тънки копия отъ жълта мѣдь — — —.

Не! — Това тѣ още не знаеха! — — —.

Та какъ ще водятъ брань съ обучени франки, що се биятъ съ металъ? — — —

... А старъ вождъ се възправи задъ Алариха, приближи до огъня, па изгледа войводитѣ. Червени змии съскаха отъ пламъка по лицето му — и разкриваха на бърнитѣ му кървава усмивка.

И той рече навжсено и тежко:

— Наистина, диваци трѣба да сте вие — и по всичко познавамъ, че въ горитѣ живѣете — — —! За роби сте родени до единъ: — та какъ ще вземете копие и мечъ? — — О, знамъ ви азъ, — отдавна ви знамъ! — — Бръчки на покорство има по лицето ви;显 коситѣ ви сж дълги, плетени на косичници съ мъниста и зърна отъ седефъ... Наистина, диваци сте вие, българитѣ —: знамъ ви азъ! — — — Не гледамъ ли ви: носите високи обувки отъ кожа на овенъ, обсипани съ мѣдни пулове и подковани съ желѣзо —. Робитѣ въ Галия носятъ така — Дълги дрехи отъ звѣрска кожа виждамъ на гърба ви; а по тѣхъ неука ржка е чъртала дѣтински украшения... — Въ пещери и

клисури живѣете: — чулъ съмъ за васъ! Диваци сте: съ хора се и не срѣщате... Та и защо ли нашиятъ царь ви не отсѣче главитѣ? — Още до зори ще поразимъ всичко ваше, та мелниченъ камъкъ ще върти всѣки български войвода, войницитѣ ви врани ще наситятъ, а царьтъ ви въ окови ще гледа пиршеството на Алариха! — — —

И той млъкна, а франкитѣ изведоха войводитѣ, Но мигомъ се сепна като пробуденъ Аларихъ, па махна гнѣвно съ ржка — и рече тежко и властно:

— Убийте ги!

* * *

И прѣдъ зори още се дигна голѣма глъчка въ стана на франкитѣ, а Крумъ разбра, наду браненъ рогъ — и войскитѣ полетѣха въ бой.

Дигна се тревога, зачу се звънъ на метални оржжия, засвѣткаха мечове, раздра силенъ рогъ мрачинитѣ, низъ гжсти шумаци се разнесе глухъ тропотъ на многочисли пълчища и остро цвилене на коне. —

Тѣ идѣха насамъ, — франкитѣ!...

* * *

И лютъ бой се начена, links мракътъ се раздра отъ гнѣвни викове и плачливи стонове, гората екна отъ сплетени звукове на невидими хора: — тамъ, въ тъмното, ставаше нѣщо страшно — — —.

А далекъ, задъ дърветата, гърмѣха звънливи колесници, плющѣха камшици, свѣтѣха кървави факли. И този неразбранъ шумъ идѣше насамъ — и ставаше все по-ясенъ. Почнаха да се чуватъ отдѣлни гласове. Наближиха първитѣ — — —.

Тогава факлитѣ почнаха да падатъ изъ ржцѣтѣ, изтървани мечове задрънкаха, дочу се шумъ

на невидими хора, които се счепкватъ единъ съ другъ и се биятъ на смърть. —

И — до съмване се не знаеше, кой надвива.

Не виждаше се нищо, мракъ се гжстѣше наоколо, чупѣха се клони на снажни дървета, нѣщо тежко падаше, стонове и кървавъ викъ цѣпѣха смълчаната гора, — а послѣ всичко стихваше наново — и пакъ се подемаше зловѣщиятъ вой на гората, която плаче по свои и чужди мъртавци — — —.

А живитѣ не виждаха ни свои, нито чужди. —

Въ вихрена буря се ломѣха внезапно бликнали погледи, чупѣха се ржцѣ, съскаха свѣткавични движения — и само кръвьта шуртѣше, та топлѣше умиращата плъть — —.

* * *

Ала българитѣ надвиха.

На съмване франкитѣ бѣха прогонени далече. —

И царь Крумъ спрѣ войски прѣдъ стѣнитѣ на единъ градъ.

Натамъ летѣха въ бѣсенъ устремъ български пълчища: виждаха се мургави лица съ погледъ като свѣткавица, съ дълбоки бразди по челата, — лица, загорѣли отъ слънце, буря и вихъръ, — сухи лица на мжже, които дълго сж се борили съ земя и хора.

Натамъ, къмъ града, летѣха конници на дълги коне, яздени безъ седло, — коне, които фъркатъ като буря и съскатъ като змии: пълчищата на царь Крума настжпваха къмъ чуждия градъ.

Тѣ носѣха дълги копия отъ дрѣново дърво, оковани съ тежки мѣдни пръстени, — на върха съ желѣзно острие, цъфнало въ островърха корона, която се впива въ тѣлото — и тамъ ловката дѣсница на боеца го внизва и върти, за да разтвори

рана, отъ която не спасява ни жрецъ, ни знахарь, ни мѣденъ кумиръ — — —.

Тѣ носѣха тежки тулове отъ кожа, а въ тѣхъ се пастрѣше ужасътъ на всѣка българска побѣда: въ кълчана дрънкаха стрѣли отъ гъвкава пръчка съ металенъ коренъ и съ връхъ, потопенъ въ отрова отъ незнайни билки, брани по балкани и канари.

А на раменѣтѣ имъ висѣха тетива, приготвени за ржка на богове или великани...

* * *

...Тѣ летѣха къмъ голѣмия градъ, чието име не знаеха.

Много облаци отъ стрѣли ги покриха: бойцитѣ стрѣляха отъ кулитѣ и бойницитѣ на крѣпостьта.

Ала — не стана! — Не се дръпнаха българитѣ до вечерьта. Тѣ гъмжеха край градскитѣ стѣни като тъменъ мравунекъ, раздвиженъ отъ невѣдома опасность.

А презъ нощьта подровиха стѣната, фърлиха сржчно мостове прѣко рова — и отбрани стрѣлци се вмъкнаха крадешкомъ въ града. А други прѣлазиха стѣната по стълба отъ копия и щитове, издебнали дрѣмката на бойцитѣ горѣ. И — отвжтрѣ подпалиха съ факли цѣлия градъ, облѣчени съ дрехи на убити франки.

И тревога разбуди срѣдъ нощь голѣмия градъ — и всички разбраха, че въ града е влѣзла Смъртьта — — —.

А по стѣната съ ржцѣ и мишци се водѣше кървавъ бой. Врагове и свои се сриваха надолу отъ стѣната, като летѣха прѣзглава въ дълбокия ровъ, или всуе драскаха съ кървави пръсти грапа-

вия зидъ, за да грохнатъ долу съ сломени кости, съ разбити черепи, съ изкълчени членове — и по стѣната капѣше кръвь до полудень — — —.

* * *

И на заникъ слънце, когато българитѣ бѣха вѫтрѣ, голѣмиятъ градъ съ разрушена крѣпость лежеше — като грамаденъ убитъ змей съ разсипани луспи — — —.

И бликаше кървавъ ручей изъ смазания му зѣвъ — — —.

* * *

А царь Крумъ отнесе далекъ своята побѣда — и тамъ, додѣто бѣ стигналъ мечътъ му, издигна голѣма пирамида отъ човѣшки черепи, за да личи междата, що дѣли Галия отъ българската земя.

Безчисли синове на Галия паднаха тамъ: найскѫпата кръвь ороси земята.

И тѣхнитѣ кървави очи гледаха мрътво небето, що ги бѣ оставило, — и земята, която не можаха да завардятъ — — —.

... И цѣла нощь по кървавата кожа на отсѣченитѣ глави тракаха стръвни кълвуни на черни, непознати птици, дошли отдалечъ — — —.

* * *

А вечерьта, кога пръвъ пѫть донесоха на Крума франки даръ — злато, моми и орѫжия —, въ българския станъ имаше пиръ.

Бѣлокоси жреци шъпнѣха заклинания, колѣха бикове, овни и гълѫби — на Перуна, който бѣ далъ побѣдата, — и на Морана, която бѣ взела кървава дань отъ франки.

И разливаха съ глиненъ кърчагъ вино — за мрътвитѣ, а медъ — за живитѣ.

Тѣ молѣха отъ Морана пощада — и прѣдъ Перуна кадѣха измирни зърна и борова смола, та просѣха отъ своя богъ лека ржка и тежъкъ мечъ.

А послѣ се прибираха при бранницитѣ въ стана, окичени съ бойна плячка —: орифлами, бранни рогове отъ злато, шлемове отъ мѣдь и сребро, роби и моми — навързани съ извити назадъ ржцѣ —, цафари и корони, мечове и тежки копия.

И тамъ тѣ всички пѣеха: —

„Излѣзоха безбройни срѣщу насъ,
„а никой се отъ тѣхъ не ърна
[живъ
„На Аларихъ главата е разбита
„о плочата на мойта колесница!
„Клотилда, — скжпа дъщеря на
[вождъ, —
„сандалитѣ ми връзва всѣки день!
„Излѣзоха безбройни срѣщу насъ,
„а никой се отъ тѣхъ не върна
[живъ!
„Ще стене дълго франкъ — и ще
[кълне
„неука българска ржка,
„несвикнала на брань и на побѣда
[бранна!
„Стенете франки, подъ звъна
„на мечове кръстосани: —
„търсете съ волпи своята Валхала!
„Излѣзоха безбройни срѣщу насъ,
„а никой се отъ тѣхъ не върна
[живъ! —“

* * *

... А тамъ далече, дѣ страшната пирамида отъ оглозгани черепи влѣчеше на кървава стръвь

врани, псета и догани, — бѣловласъ бардъ повличаше бѣла мантия, везана съ злато и коприна, дрънкаше сребърни струни и тжжна пѣсень пѣеше за побѣдена Галия: —

„Разсипа врагъ злоржкъ родината
[на барда:
„покри съ тѣла и кръвь джбравитѣ
[свещени —
„и свѣнъ стопи лица на вожди и
[бойци!...
„Дойдоха франки да оратъ
„на диви българи земята!...
„Позоръ! Позоръ! — —
„О, Фрея! Златно слънце дай надъ
[Галия просторна!
„И дъждъ отъ кръвь дано измие
„на твоя бардъ позора отъ лицето!...
„Дойдоха франки да оратъ
„на диви българи земята!...
„Позоръ! Позоръ! — —
„Потопъ отъ кръвь плиснѝ надъ
[морната родина:
„да блѣсне остъръ мечъ и грѣмне
[бранно слово, —
„та въ бой да се измие нашиятъ
[позоръ!
„Дойдоха франки да оратъ
„на диви българи земята!...
„Позоръ! Позоръ! — — —“

* * *

... И отъ навжсеното облачно небе падаще скжденъ лжчъ, за да изсуши едрата сълза по блѣднитѣ ланити на скръбния пѣвецъ — — —.

ЦАРЬ СИМЕОНЪ

Безумна зора ломѣше свѣтли стрѣли надъ Прѣславъ. И будѣха се властно въ сетни мрачини кулитѣ на Прѣславския Дворецъ. Прозирни сѣнки сплитаха тъменъ балдахинъ около базиликата на царь Борисъ-Михаила. И стърчеше високата звънарница надъ църквата като стражъ, облегнатъ на своя побитъ мечъ — и чакаше слънцето — да му отговори съ браненъ звънъ.

А по голѣмата прѣславска площадь бѣгаха плъзглаво свѣтли кълба: въ сградата на Държавния Съвѣтъ червенъ факелъ дирѣше залутано нѣкого изъ горница въ горница, та свѣтлината кърваво играеше прѣзъ прозорцитѣ — и фърляше по камънитѣ на тъмната стъгда зловѣщи закани.

И мълчеше цѣлиятъ градъ, заспалъ своя прѣдутренъ сънь, — спѣше, пазенъ отъ високитѣ стѣни на крѣпостьта, отъ стрьмнитѣ каменни бойници и отъ високитѣ кули, надвѣсени надъ крѣпостния ровъ.

Ала широкитѣ джбови порти, оковани съ мѣдь, бѣха цѣли разтворени — и отъ града се провличаше задъ стѣнитѣ дълга верига хора, облѣчени въ желѣзо. И край прѣстолния градъ, дѣто се протѣгаше като пращна лента дългъ пжть къмъ Тракия, войски се тълпѣха.

Подъ бѣлитѣ лжчи на зорницата се клатѣха копия, накитени съ пъстри знаменца, дрънчеха челични колесници, коне цвилѣха подъ тежка броня, факли неравно пръскаха свѣтликъ, та съ блѣда руменина багрѣха загрижени лица на стари войводи.

На бой тръгваше царь Симеонъ.

На бой — съ ромеи.

* * *

Връщаха се подранили селяци отъ пазарь, минаваха край града и гледаха раздвиженитѣ бранни тълпи. Ала не чудѣше се вече никой: рѣдко минаваше година безъ брань.

Знаеха всички царя: въ бой е роденъ да живѣе — и въ брань е откърменъ.

Още отъ деня, кога пое държавата на брата си Властимира, бой слѣдъ бой пропъстриха буйното му царуване. Въ браненъ шеметъ минаваше всѣка година отъ живота му. Ала — не отпадна властна дѣсница — не дотегна ѝ мечъ.

Та при всѣка нова брань отнемаше кжсъ по-кжсъ земя отъ съсѣди — и всѣка година отъ нови хора приемаше дань и дарове.

И сепнаха се надалекъ вражи племена — и страхливо зашъпнаха името на българския царь. Та жадуваше всѣки да живѣе въ сговоръ съ народа му.

Еднички ромеи не зачитаха царя на българитѣ: че само единъ царь на земята имало, — византинскиятъ базилевсъ: — за двама нѣмало мѣсто ... Та се бѣ заканилъ отколѣ царь Симеонъ да сплаши ромеи — и да ги подчини подъ българско иго.

* * *

... Настжпваше страшниятъ день — и ромеи, па и българи — съзираха това. Че знамения, небесни цѣла година сочеха на царе, вожди и народъ кървава личба — и плашеха се всички.

И огради пурпуренъ кръстъ слънцето — цѣли три мѣсеца стоя като Божи пръстъ, насоч ь кърваво къмъ земята.

И страхотни звѣзди съ дълги кървави опашки като извити мечове порѣха небето.

А народъ и боляри виждаха въ облацитѣ знамение — змей съ орелъ да се бори.

И шъпнѣха всички:

— Царство ще рухне; — но — кое?... Прѣславъ ли ще се срине, или — Бизансъ ще падне побѣдена — —?

И боеха се всички — отъ старецъ до дѣте.

* * *

... И сбжднa се накрай кървава небесна закана: отвори царь Симеонъ брань на ромеи.

И съ пълчища безчетни потегли, та настжпи въ ромейска земя.

А ромеи ожидоха това, но войскитѣ на Романъ Лекапена бѣха пръснати да тушатъ метежи въ анатолскитѣ области — и срѣщу царь Симеона не смѣеше да поведе вождъ бранници.

А чу се, че настжпватъ българи къмъ Бизансъ — и сплаши се цѣлиятъ градъ. И стълпи се по вси църкви и обители народъ — да възнася молитви къмъ Света Богородица Елеуса и къмъ Господа Пантократоръ.

И дигнаха се протежни литии съ чудотворни икони, носени отъ по дванадесеть схемници на

дълги копия. А прѣдъ църковнитѣ иконостаси осъмваха иноци въ четене молитви и псалми: — дано, спази Богъ отъ напасть и плѣнъ цѣлъ народъ.

И по цѣлъ градъ кънтѣше срѣдъ нощь хлипащиятъ викъ, отправенъ до Бога:

— Кѝрие елѐйсонъ! — Кѝрие елѐйсонъ —
— — — — — — — — — — — — — — —

И стреснаха се граждани, боляри и духовници. За грѣхъ идѣше въ казънь Божия напасть, — за грѣхъ отплата — и за вина възмездие.

И подари копринарскиятъ еснафъ на църквата „Света Софѝа“ десеть ката епископски одежди отъ пурпуренъ платъ, работенъ въ Тиръ отъ майсторъ сириецъ. А одеждитѣ бѣха везани рачително съ образъ отъ пъстра свила. И накитени бѣха съ трамеи отъ злато и сребро. И по кръстоветѣ на омофора блѣстѣха скѫпоцѣнни камъни.

А златарскиятъ еснафъ прати по море въ обителитѣ на Атосъ четиредесеть дарохранилници отъ слонова кость, по които бѣ изрѣзано съ тънко длѣтце житието на света царица Хелене. И тѣ бѣха украсени съ рубини, алмази и бисеренъ прахъ. А златна мрѣжа ги окрѫжваше като лѫчи. И по нея се виждаха звѣздитѣ на зодияка небесенъ, направени отъ скѫпи камъни.

Уплашенъ отъ мълвата за български нападъ срѣщу прѣстолния градъ, препозитътъ на Свещения Богохранимъ Дворецъ подари на вси обители край Бизансъ по единъ златенъ надпрѣстоленъ кръстъ, окиченъ съ тънки плетеници отъ бисеръ. И тѣзи плетеници очъртаваха думитѣ на Господнята Молитва. А всѣки кръстъ струваше осемстотинъ хиперпера или четирестотинъ венециански дуката.

Па и всѣки — билъ простъ или зналецъ, беднякъ или имотникъ — даваше, — кому колкото стигне ржка — за обители и църкви, защото сѣщаше напастьта близо до градскитѣ стѣни...

И разкая се всѣки за безчисли грѣхове.

И падаха хората на колѣнѣ по улицитѣ, край църковнитѣ огради и прѣдъ параклиситѣ, — да се молятъ.

Тълпѣше се мало и голѣмо подиръ монаси и чудотворци — да слуша прорицания и да пита за участьта на Свещения Градъ.

* * *

А царь Симеонъ настжпваше.

Ала никждѣ низъ македонски теми не срѣщна отпоръ. Пълчищата на базилевса бѣха отвждъ старата граница, дѣто пазѣха друма къмъ прѣстолния градъ.

Затова, щомъ прѣмина границата Симеонъ, ромеитѣ се опрѣха. Мила имъ бѣ златна Бизансъ — и за родна земя се готвѣха да лѣятъ кръвь.

А силни бѣха ромейскитѣ пълчища: видѣ Симеонъ — силни като никога —.

Едри анатолци съ тежки скидове стоеха като стѣна — и не пропускаха мжжъ да мине. Планинци отъ Сирия бдѣха като скования на конетѣ и протѣгаха дълги маждраци, за да запазятъ земята на своя царь.

И безчисли бѣха ромейскитѣ войски, откупени съ злато отъ вси племена.

Левенти сѣверняци, облѣчени въ пъстри кожи, разклащаха широки мечове. А до тѣхъ диви, злооки варяги летѣха съ двуостри брадви въ ржцѣ. И

тежки таври, облѣчени въ желѣзо, носѣха мечове въ двѣ ржцѣ, — единъ късъ, единъ — дългъ.

Кробати, яхнали задъ тѣхъ сиви коне, насочваха назжбени маждраци и въртѣха боздугани. А древяни, — полуголи, обути въ сандали, — клатѣха въ ржцѣ стрѣли, напоени съ отрова, — и мѣдни примки, които бръмчатъ, кога ги фърлишъ, виятъ се въ широки кржгове и впримчватъ коне и ездачи.

Едри фини, дошли отъ горна Волга, — снажни, съ трескавъ, боленъ погледъ, — покрити съ меча кожа, разтръсваха на раменѣтѣ си тежки броня. Тѣ държеха тризжбецъ въ дѣсница, бронувана до рамото; а бронята свършваше съ мѣдна ябълка, привързана подъ мишницата и скачена съ желѣзенъ поясъ на кръста. Тѣ припускаха диви, алчни коне — и пощада не знаеха.

А въ лѣвото крило на войскитѣ опъваха тежки лжкове чуди отъ Естония, клатящи се на дребни, яки кончета. И високи ромеи отъ островитѣ, — бързоноги, упорити и лукави — се мѣсѣха въ безчислитѣ тълпи отъ смѣсена войска, откупена съ пари и даръ.

И всички до единъ напираха напрѣдъ.

* * *

А въ стръвната буря на вихрения нападъ гърмѣха кожени тжпани, накитени съ луновидни дрънкала отъ мѣдь, по които желѣзната ябълка бучи като мълния. И сребърни зурни ревѣха, та цѣпѣха тежкия въздухъ.

Двугърли свирки отъ волски рогъ съскаха като настръхнали змии. Дрънкаха голѣми китари съ жили

отъ зебра. Гърмѣха мѣдни дискове, бѣсно удряни единъ о другъ.

И диво цвилѣха сплашени коне, мушкани до кръвь съ островърхи махмузи отъ сребро. И въ бурята на браньта се сплитаха гръмове, писъци и бѣсни викове на хора, които напиратъ напрѣдъ.

И надъ широкото неравно поле закипѣ брань — като разгнѣвено пъстро море отъ хора, рѣшили да се избиятъ единъ другиго.

И вихрена буря отъ диви звукове, ревъ и остра глъчка оглуши ширното бранно поле — — —.

* * *

... А люта бѣ браньта.

И двѣтѣ войски се срѣщнаха съ такова настървение, че се смѣсиха веднага.

И никой не можеше да различи свои отъ чужди. —

Планинцитѣ на царь Симеона, облѣчени въ звѣрски кожи, — покрити съ броня по гърдитѣ и дѣсната ржка, съ голи нозѣ, — снажни и сурови, се познаваха по креситѣ дебели копия, съ които отфърляха на два маха дългитѣ скидове на ромеи.

И — пъкълъ стана полето на браньта.

Сѣкашъ цѣлъ свѣтъ се бѣ събралъ да се бие за стѣнитѣ на единъ градъ.

— — — — — — — — — — — — — — — —

... Храбриятъ Смилелъ, войвода Симеоновъ, срѣщна при единъ наровъ храстъ, Маурикия, великъ хетериархъ на императора, — окржженъ отъ дванайсеть варанги съ двуостри позлатени сѣкири.

А бизантинецътъ летѣше срѣщу му като побѣснѣлъ — и смогна да го халоса съ копие по темето.

И сви болка ржката на вожда. Ала въ очитѣ му свѣтна кървавъ пламъкъ — и той мушна конь, повърна дѣсница, та прониза съ маждракъ гърдитѣ на ромееца толкова стремително, че съ мжка изтегли маждрака, за да го вниже пакъ.

И вниза втори пжть въ гърдитѣ му маждрака — и съ бѣсно разклащане на китката му разсипа златната броня. И смъкна го отъ седлото, па остави острата половина отъ счупения маждракъ — съ връхъ, впитъ въ гръбнака му.

Ала въ този мигъ налетѣха Смилеца варанги, та го заобиколиха. И лъснаха като мълния край него златни брадви. Но войводата прониза съ мечъ двама — и спука нѣколко глави съ прѣломения маждракъ.

И послѣ го понесе изново бранната буря, та не помнѣше, съ кого се бие и — кждѣ върви.

Само когато съзрѣ, че по гърдитѣ му тече широка лента кръвь, разбра, че е раненъ въ главата. И остра болка сви жилитѣ му, ржцѣтѣ му изтърваха оржжието, а болна умора се плъзна по снагата му.

И прѣдъ очитѣ му заигра на тъмни кржгове картината на лютия бой — — —.

А послѣ видѣ непознати мжже край себе си, едно копие го мласна по рамото — и дивъ гласъ изрева на чуждъ езикъ нѣщо — — —.

...И слѣдъ това войводата се люшна, единиятъ му кракъ остана въ стремето — и сплашениятъ жребецъ повлѣче своя ездецъ...

— — — — — — — — — — — — — — — — —

* * *

... А Гавриилъ, бояринъ и вождъ на тежката българска конница, срѣщна галски войвода съ многобройна дружина, — засилена да прониже българскитѣ редове, та да изсѣче пѣхотинцитѣ.

И привика Гавриилъ своитѣ, та полетѣха срѣщу снажния барбаринъ.

И самъ Гавриилъ въ устрема на боя съ дивъ замахъ врѣза мечъ въ шлема на врага, послѣ напрегна ръка, изви мечъ — и откъсна шлема му съ върха на меча: подъ разнизанитѣ сребърни плочи зѣеше кървавата черепна кость, пробита отъ тежкия мечъ — — —.

Апа въ този мигъ галътъ бѣ замахналъ, та мечътъ му сложи кървава бразда по лѣвата ръка на войводата.

Но — не свърши се.

Гавриилъ спусна нечакано меча си върху черепа на гала, та разцѣпи главата му на двѣ — и съ кървавъ мозъкъ изпръска и конь и броня —.

И галитѣ побѣгнаха.

* * *

А царь Симеонъ слѣдѣше отъ една височина вървежа на боя.

Но смѣсиха се скоро българи съ ромеи, та нищо не се различаваше. Побѣснѣли коне дигаха прахъ, — ранени бранници падаха отъ седлата, — дрънчеше разкъсана броня, — звънтѣха мечове, сцѣпени единъ въ другъ — и цѣлото бранно поле се изгуби въ буря отъ стремителни движения на врагове и свои.

И царьтъ възседна конь, та се понесе напрѣдъ.

А разбраха враговетѣ, че саминъ царьтъ иде, та го срѣщнаха отдалеко съ насочени копия.

Младъ арменецъ — пъргавъ и сухъ — метна мечъ по него. Ала царьтъ изви конь, та желѣзото падна и се впи въ земята. И послѣ самъ завъртѣ мечъ — да го фрасне.

Ала хитъръ бѣ арменецътъ: изви се назадъ и легна цѣлъ на коня. И впи се мечътъ въ мѣдната броня, що пазѣше главата на пъстрия конь.

И разклати царь Симеонъ съ ловка ржка тежкия мечъ, ала не можа да го измъкне: мѣдната китка бѣ разцѣпена — и мечътъ бѣ затъналъ въ черепната кость.

И потъ изби челото на царя.

А младежътъ изтегли втори пжть мечъ, та го завъртѣ — да замѣри Симеона. Ала силно бѣ движението, та въ мига коньтъ не можа да понесе болката въ разцѣпения лобъ, тръшна конника, повлѣче го — и отъ болка заби глава въ земята съ бѣсно цвилене — — —.

— — — — — — — — — — — — — — — —

А Симеонъ се огледа.

И видѣ се саминъ срѣдъ бранното поле.

... Отлетѣли бѣха напрѣдъ българитѣ, а враговетѣ се спасяваха съ бѣгъ къмъ прѣстолния градъ.

И спрѣ царьтъ, саминъ срѣдъ труповетѣ, — да обгледа земята, дѣто бѣ станалъ лютиятъ бой.

Изсѣчена бѣ рѣдката гора.

Само голи стълба стърчеха плачевно, а крѣхки клони лежеха почупени по земята.

Кръвь бѣ напръскала трѣвата — и по камънитѣ се търкаляха таври, зафърлили широки мечове, — забили дълги копия въ земята, — счупили криви сѣкири, — пръснали броня и шлемове по иловината, дѣто сж ги влѣкли конетѣ — — —.

А маджари, хазари и печенеги, повалени подъ трупове на убити коне, стенѣха умиращи съ разбити щитове, стигащи до нозѣтѣ имъ: приживѣ тѣ сж ги гордо дигали на раменѣ — и мислили сж, че смъртьта не ще ги пробие...

Похлупени по лицето, гърчеха се катафрактарии, покрити съ броня на едри парчета, сложени като керемиди едно върху друго: желѣзото не е устояло на ловката ржка, която съ два удара на боздуганъ го е разнизала — — —.

А долу, дѣто прѣзъ пѣсъчни сипеи се изгъваше бистъръ потокъ, лежеха съ пожълтѣли лица мардаити отъ Лебанонъ, — които облизватъ отъ ржката си отрова, щомъ ги ранятъ, — за да не паднатъ въ плѣнъ.

— — — — — — — — — — — — — — — —

И погледна царь Симеонъ кървавото дѣло на ржката си.

И навжси лобъ.

И сбра вѣжди.

А послѣ полетѣ съ коня си напрѣдъ.

* * *

А на другия день Бизансъ, пъстроцвѣтниятъ бисеръ на ромеи, видѣ български войски.

И обсади Симеонъ града отъ сѣвероизточнитѣ двери на Анастасиевата Стѣна, названи Блахерни, — до възкрилието на Златния Рогъ.

Отнетъ бѣ пристжпътъ отъ македонскитѣ теми до града: хората можеха да се сношаватъ само по море. И голѣмитѣ пълчища на базилевса, сбрани въ тесалско, трѣбаше да бждатъ прѣнесени на кораби. А дотогава отсамната половина отъ града

не би удържала напоръ — и би паднала въ български ржцѣ.

И сбра се тогава Синглетътъ на Бизансъ, та поиска миръ.

И патриархъ Николай Мистикъ, главенъ довѣреникъ на Синглета, прати на Симеона дълго послание. И молѣше го съ хитра рѣчь — зарадъ годинитѣ, прѣкарани въ Свещения Дворецъ — да не взема града.

И развѣха се на двѣтѣ кули, увѣнчаващи Блахернския Дворецъ, сребърни лентиони, — знакъ на покорство. А отъ църквата „Света Богородица Блахернска" излѣзе духовенството съ медна пита и соль.

Миръ искаше цѣлиятъ градъ на ромеи.

Ала душата на царь Симеона жадуваше брань и побѣда.

Та Симеонъ не склони да приеме ни пратеници, ни дарове. Той върна посланието на патриарха безъ отвѣтъ, не допусна бесѣда съ пратеницитѣ на Синглета, а на владици и боляри каза, че е минало врѣме за подкупъ и дарове: — той сега иска само единъ даръ: Бизансъ.

Въ ума му стоеше още образътъ на кървавия бой; той помнѣше ромейското упорство — и въ паметьта му плачеха за мъсть избититѣ вожди и бранници — — —.

И накипѣ въ душата му жадь за мъсть на горделивия народъ, който едничъкъ му се опрѣ, а сега — покоренъ и жалъкъ — пълзи прѣдъ нозѣтѣ му.

* * *

... Минало бѣ пладнѣ, горещина пълзѣше по въздуха, зной се сбираше въ душата.

A войскитѣ на българския царь се пръснаха задъ широкия ровъ край стѣнитѣ на града, фърлиха мостове отвѫдъ и чакаха знакъ да наченатъ бой за стѣнитѣ на Бизансъ.

A задъ тѣхъ конницитѣ, наредени въ счупена редица, ожидаха да падне крѣпостьта, за да влѣзатъ въ града.

... Сбрани въ бѣли шатри, вождитѣ на Симеона говорѣха тихо за миналия бой — и дѣлѣха вече безчетната плячка, която градътъ ще имъ прѣдложи тази нощь...

Само царьтъ не бѣ спокоенъ.

Прѣдъ него съскаха, разчупени въ прѣмàлата на топло слѣдпладнѣ, златнитѣ сводове на Свещения Дворецъ, тежкитѣ бойници на Буколеона, червенитѣ стълпове на Хиподрома, алмазнитѣ кубета на високитѣ прѣстолни църкви.

A далечъ — задъ прѣсни кичури зеленина — се виждаха голѣмитѣ царски градини, дѣто нѣкога забравени моми и придворни жени отъ миналото се разхождаха, наметнати съ прозирни мантии отъ тънка свила — — —.

... И той сега иде — да зърне отдалекъ онова кѫтче, дѣто — наивенъ князъ на полудивъ народъ — бѣ чулъ сложната рѣчь на изтънчена любовь, коварна клюка, хитра прѣструвка и бѣсна мъсть.

... A тамъ, въ тежкитѣ гранитни кули, дѣто варанги бдятъ въ златна броня, за да пазятъ съ двойни брадви на рамо жилището на своя базилевсъ, — тамъ той бѣ узналъ за пръвъ пѫть, колко е ширенъ свѣтътъ — и колко е дълбока душата на човѣка — — —.

— — — — — — — — — — — — — — — —

* * *

... Край водоскоцитѣ на Халкея той бѣ зърналъ прѣди години Зое Карбонопсина, облѣчена съ дълга дреха отъ черна вълна, съ теменужни ивици по ржкави и поли, — везана съ дребни пеперуди по грждьта. — А коситѣ й бѣха прѣвързани съ сребърна нищка, защото бѣ вдовица.

Тамъ бѣ съзрѣлъ той Зое Карбонопсина, — отфърлената царица, — и тамъ я бѣ чулъ да оплаква своя мжжъ и да вини въ измѣна своя кротъкъ синъ.

И видѣ првъвъ пжть младиятъ князъ ржката на коварството — и силата на отмъстителна умраза —: Николай Мистикъ бѣ направилъ това! — —

... И спомни си още Симеонъ смжтни прѣдания за ужаситѣ, вършени въ Свещения Дворецъ — — —. Тамъ една властолюбива царица бѣ пратила нѣкога етиопски палачи да извъртятъ очитѣ на сина й съ острие на църковенъ подсвѣщникъ. А на мжжа си бѣ пратила скжпоцѣненъ вѣнецъ. Ала, щомъ го сложилъ на главата си, само единъ день прѣживѣлъ съ него: вечерьта ужасни язви обгорили слѣпитѣ му очи — струпеи покрили черепа му — — —.

Въ подземията на Богохранимия Дворецъ се тайно биеха мжже и жени за власть — и тамъ бѣха измислени всички родове смърть — — —.

О, тамъ хората си пращаха отрова въ златенъ наръ! Тѣ се убиваха съ милувки и прѣзрѣние, — въ нощьта на брачно сплитане си забиваха единъ другиму въ грждьта ножъ, посипанъ съ отровенъ прахъ — — —

... И тамъ, въ този пъкленъ дворецъ, Симеонъ бѣ научилъ, какъ се води държава и крѣпи прѣ-

столъ: — съ увѣщание, клюка, подкупъ, коварство, изтезание, мечъ и убийство — — —.

* * *

...И колко дива му се видѣ България подъ блѣскавитѣ свѣтилници на пиршеската горница! —

Въ Магнаурската Схола той видѣ да се тълпятъ зналци отъ цѣлото царство, — мѫже, които знаеха изтънко науката за небето, земята и човѣка.

Тѣ носѣха голѣми книги, писани върху кожа, а срѫчни писци ги красѣха съ блѣскави рисунки, теглени съ миний, злато, охра, зелена, индиго и киноваръ.

Тамъ бѣловласи философи тълмѣха стихове на древни писатели, именити стратези разбулваха дълбоки тайни на военна срѫчность, иноци четѣха дълги повѣсти за Божието откровение, явено чрѣзъ живота на светиитѣ, а млади момчета съ флейта и харфа услаждаха слуха на уморенитѣ — — —.

* *

„— О, свещенъ граде на Константина! — Като пъстра приказка се разгъваха твоитѣ скѫпи тайни прѣдъ очитѣ на единъ невръстенъ князъ — и ти скова погледа му, както вълшебникъ омагьосва змия! — —

„Всѣки день ти стѣгаше съ нова верига душата ми къмъ себе си, — ала сладка бѣ мѫката — да се чувствувамъ скованъ! —

„— — Азъ чухъ рѣчьта на жени, — видѣхъ дѣлото на царе, — изживѣхъ върховнитѣ замисли на чутовни пѣснотворци — —! А веднага слѣдъ това — —: Прѣславъ и България — — —!

„Но — — — то мина!

„И — — то нѣма да се върне! — — —

„Не — не — —: не ще се върне никога! —

„... О, дългитѣ години направиха спомена за миналото сънь! — — — И — кой ще повѣрва, че днесъ прѣдъ Блахернитѣ стои онзи, що бѣ робъ на бизантинска наука и красота? — — —

„И — той е дошълъ —: защо?

„— Да прѣвзема и руши! —

„Да руши — това, що му е било най-мило нѣкога — — —!“

* * *

А вечерьта стигнаха пратеници отъ императора, та замолиха царь Симеона да влѣзе съ синоветѣ си въ Блахернския Дворецъ.

Ала войводитѣ не рачеха да съобщатъ на царя, защото подглеждаха въ това хитра стѫпица.

Но Симеонъ знаеше, че такъвъ е царскиятъ обичай на Свещения Дворецъ. И той прати синоветѣ си — Михаила, Петра, Ивана и Бенеамина.

И по дванадесеть варанги съ златни сѣкири поведоха княжескитѣ коне, двама български войводи придружиха шествието, а кога се разтвори голѣмата мѣдна врата, за да ги погълне въ улицата, народътъ извика:

— Ейа! Ейа!

И, слѣдъ като влѣзоха, вратата остана разтворена широко — и двѣтѣ ѝ крила се разклащаха тежко върху своитѣ грамадни оси.

* * *

И смрачи се най-сетнѣ.

Лунна нощь покри градъ и бранници.

Слабо се бѣлѣеха низъ полето българскитѣ шатри, а край кладенцитѣ войници водѣха коне на водопой.

И тамъ, дѣ ромонѣше чудотворниятъ кладенецъ на „Света Богородица Блахернска“, въ острата сѣнка, фърлена отъ покрива на църквата, единъ човѣкъ съ мѣрна стжпка сновѣше...

— — — — — — — — — — — — — — — —

Дълго дириха вождитѣ своя царь, ала не хрумна никому да го потърси тамъ.

* * *

...Замисленъ сновѣше побѣдительтъ.

Нѣщо бурно и тревожно кипѣше въ душата му.

А нощьта ставаше все по-черна, луната падаше низко надъ кржгозора — и само голѣмитѣ прозорци на крѣпостнитѣ сгради мержелѣеха далече — като безкрайна златна змия.

А къмъ полунощь угаснаха и тѣ.

Градътъ заспа.

На вратата нѣмаше стражи: ромеитѣ не мислѣха да се противятъ. То е било рѣшено отеднажъ. Измама се не готвѣше. — Българскиятъ царь можеше да влѣзе, щомъ поиска...

Ала не мисъль за коварство бѣ смрачила царски лобъ.

Царь Симеонъ бѣ побѣдилъ.

И той можеше да отпразнува тържеството си; ала това тържество му изглеждаше излишно, нечакано, незаслужено...

Та той бѣ ожидалъ бой за стѣнитѣ на Бизансъ, — бой за всѣка улица, — бой за всѣка

мраморна сграда... А сега — цѣлиятъ градъ му се даваше безъ съпротива.

И той видѣ себе си огорченъ като побѣдитель. Дарове не му се ревнѣха. А града му даваха — като даръ...

Нѣщо властно закипѣ въ него.

...Дългитѣ войни бѣха затрили спомена за днитѣ, прѣкарани на младини въ Свещения Дворецъ.

А сега този споменъ изгрѣ ясно въ ума на царь Симеона.

* * *

...Прѣзъ мирнитѣ години на Борисъ-Михаила той се възпитаваше въ Магнаурската Схола — и тамъ хитриятъ Николай Мистикъ на излизане му бѣ казалъ:

„— Дойде деньтъ, когато ще пригърнешъ жестокитѣ мечти на държавния животъ: — не забравяй, княже, златния градъ, който ти откри очитѣ за всѣка свѣтлина!“ —

А и дълго насетнѣ, царь вече, той получаваше пространни послания отъ патриарха. И дори прѣзъ жестокитѣ дни на своето заточение Николай Мистикъ го навѣстяваше съ писма, крѣпѣше въ него мисъль за сговоръ съ ромеи, — а еднажъ дори го намѣри въ Прѣславъ, та наново му спомни тържествения обѣтъ, даденъ въ Бизансъ на прощаване.

...И спомни си още царь Симеонъ нѣжния образъ на царица Зое Карбонопсина, която го милваше, кога бѣ заболѣлъ, — плачеше надъ него като майка и го тѣшеше. И разкриваше му тя въ тънки думи съкровената душа на Бизансъ, та въ

ума му растѣше като златно видение образътъ на Свещения Градъ, основанъ отъ ангелъ, — градътъ, дѣто Христосъ ще слѣзе нѣкога да сѫди мъртавци и живи.

И грѣшно се видѣ Симеону — да стане пепелище земниятъ прѣстолъ на Бога.

... Скѫпи аксамити и дамаски ще подложатъ воинитѣ на своитѣ коне — да спятъ върху тѣхъ. — Командерийско вино ще разливатъ отъ златни кърчази по улицитѣ, златоткана коприна ще мѣтатъ подъ седлата си, съ нозѣ ще тъпчатъ тънки издѣлия на майстори-златари...

... И на неукъ селякъ, свикналъ само на брань, дръзката рѫка ще рве тънки рѫкописи на знатни пѣснотворци. — Ще ломи грубъ маждракъ дворцитѣ на хубостьта. — Овчарски кракъ ще оскверни съ небрежна стѫпка църквитѣ, дѣ цѣлъ народъ е молилъ вѣкове своитѣ светци за спасение и прошка.

... Не ще минаватъ вече пъстри шествия край „Света Софйа", празници на вѣрата ще сглъхнатъ: — че българинъ не знае, какъ се тачи Богъ; ще пламнатъ въ пожаръ обителитѣ, дѣто цѣлъ народъ се е крилъ вѣкове отъ суетата, клюката и коварството на своитѣ царе и знатници.

... Не ще звънтятъ въ Свещения Дворецъ златоковани чехли на царици, боляри и царе, — нито ще пѣятъ чуждоземци въ Хиподрома за славата на прѣминали врѣмена.

... Не е, не е за българи Бизансъ! — — —

* * *

— — — Край Хиподрома не ще се тълпятъ знатни мѫже и хетери — да гледатъ чудеса на срѫчность, хубость и изкуство.

Това, що е било съ вѣкове печелено и кжтано, за день-два ще бжде разхитено.

На цѣлъ свѣтъ бѣ вѣрата Бизансъ: прѣзъ нея минаваше имотътъ, златото и работата на вси племена. — А сега ще дирятъ другъ градъ: нима на българинъ е дадено да движи кораби и кервани да води отъ племе до племе? — — За злато ще си издератъ очитѣ, — ще прахосатъ всичко — и пакъ въ страната гладъ ще има! — — —

Не е, не е за българи Бизансъ!...

— — — Та българи ще разсипятъ всичко: знаеше царьтъ!

Брадва ще рѣже златнитѣ лѣяни кжсове по Свещения Дворецъ, дѣто бѣ минало като пъстъръ сънь дѣтинството на царь Симеона!

Млатъ ще откърти скжпоцѣннитѣ украшения по стѣни, стълпове и стрѣхи!

Въ царскитѣ тронове на Хиподрома вожди плячка ще дѣлятъ, а въ перистила на Августейона войводи коне ще привържатъ!

И — стъгда на търговци ще стане скжпиятъ споменъ на гордия царь — и опозорена ще види той мечтата на ранни младини! — — —

* * *

И сепна се царь Симеонъ, па властно продума на себе си:

— Не, не! — На храбрость нѣма синуръ! И — меча никога не може воля да сломи! Ала не рачи Симеонъ да го зватъ барбаринъ — и доста сж мислили ромеи, че моитѣ бранници сж мечкари и насилници! — — Не ще дамъ да рухнатъ алмазнитѣ зжбери на Свещения Дворецъ: градътъ не е поле на брань! — — Що ни влѣче въ града на

Константина? — Проста и голѣма е българската душа: не ни е до коварство и разкошъ! Чужда е Бизансъ на българи: — чужда нека си остане! — — — Не, не! — Свещенъ завѣтъ не ще затрия: дѣтска лъжа е негли това, ала — скѫпи сѫ вси крѣхки лъжи на дѣтинството — — —. Не ще пролѣе Симеонъ кръвь тамъ, отдѣто е дошла на българи вѣрата! Не! — Не ще даде Симеонъ да окалятъ бранници неговия споменъ — и на мечъ не ще позволи да откѫсне отъ сърдцето му приказката на скѫпа младина! — — —

* * *

И когато го намѣриха най-сетнѣ войводитѣ, той навѫсенъ изгледа Смилеца, Гавриила, Токта, Енработа и другитѣ, па рече мрачно:

— Войводи! Защо ни е Бизансъ?... Безумство щѣхме да извършимъ! — — Измийте си рѫцѣтѣ въ извора на „Света Богородица Блахернска“ — — —!

И послѣ съ тежка стѫпка се отдалечи, а войводитѣ го изпроводиха съ очуденъ погледъ.

* * *

И презъ деня Синглетътъ излѣзе съ младия императоръ Константина Порфирородни и настойницитѣ — да врѫчатъ Симеону върху златенъ подносъ ключоветѣ на града.

А царьтъ чакаше на своя конь.

Задъ него се тълпѣха войводитѣ.

И кога шествието наближи, Симеонъ съзрѣ невръстния императоръ; нѣщо се сви въ душата му, той изкриви устни въ горчива усмивка —, отфърли ключоветѣ — и обърна коня си назадъ — — —.

* * *

А задъ него стоеха още войводитѣ — и въ недоумѣние се питаха, защо се връща царьтъ —.

И никой не разбра, що бѣ станало съ него.

... Само тамъ, въ шествието на знатнитѣ, единъ сухъ човѣкъ съ дълга златна мантия се възправи очудено, та погледна натамъ, дѣто бѣ скривилъ царьтъ задъ своето воинство...

И възсия лицето му, хитра усмивка изви въ тънка черта устата на този човѣкъ — и очитѣ му блѣснаха злорадо...

* * *

Той бѣ патриархъ Николай Мистикъ.

ТЕОФИЛЬ ПРОКАЖЕНИ

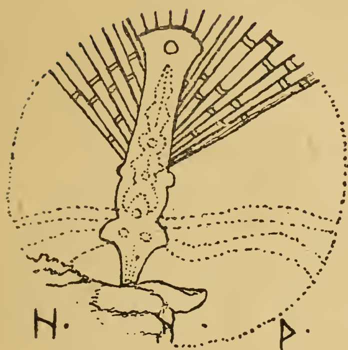

— — — И седѣха седемьтѣ прокажени до каменнитѣ двери на града.

Кръвь засъхнала обвиваше като плащаница разядени снаги, сухо гледаха стъклясали очи и безъ жаль гърмѣше задъ вратитѣ нечистиятъ потокъ на тълпата.

На залѣзъ кжташе слънце сетни лжчи.

Гаснѣха въ мъгла неспокойнитѣ зжбери на Анастасиевата Стѣна, помръкваха кубетата на „Свети Дванадесеть Апостоли", тма мокрѣше черни кръстове по обители и църкви.

А седмината прокажени седѣха до каменнитѣ зидове и внизваха изсъхналъ погледъ въ навлизащия мракъ.

Не мина никой да ги изцѣри. Че нѣмаше милость къмъ изгнанници ни робъ, ни велможа. Само лъжеименити знахари минаваха край тѣхъ — да емнатъ на глума кървавата горесть на пришелцитѣ.

— — — И седѣха тѣ, седмина прокажени, прѣдъ гранитнитѣ стѣни, за да разказватъ съ гноясали очи безумието и позора на свѣта...

Тѣ ръфаха кори отъ хлѣбъ, жилавъ като подлога на сандалъ, — фърленъ отъ нѣкой милостивецъ — и пиеха вода отъ окълцанъ кърчагъ. Жадь

стискаше наболѣлъ гъртанъ — и водата миришеше на мочуръ.

— — — А тамъ, задъ стѣнитѣ, се сбираха гузни сънмища — и позорнитѣ тълпи начеваха своята черна нощна игра...

* * *

„— — Когато се събуди, тя повика робинитѣ си — да ѝ донесятъ хиоска дъвка за зѫби съ бѣло вино, за да си проплакне устата. — Ала не взе ни виното, ни дъвката, — а разпита съ пламналъ взоръ, върналъ ли се е прѣзнощь князъ Бенеаминъ...“

„— Царицата дири тайновѣдеца отъ Прѣславъ, Теофиле: — обича го царицата отколѣ... Ехъ, знайно е! — — Ала той се лѫчи отъ покоитѣ нощемъ — и не скѫпи тръпната снага на никоя жена. Не знае тя това, Теофиле! — Та затова деспойната го дири...“

„— И всуе! Не, царице —: не ще се върне князъ Бенеаминъ!... Не ще ти падне никога въ сластнитѣ пригрѫдки магътъ отъ България! — — — Защо се топишъ по него, лъвице? Та чуть ли е — Боянъ жена да е ласкалъ — — ? Не, царице —: не ще се върне князъ Бенеаминъ! Съ презбитеръ Иеремия отидоха нѣкждѣ далекъ — на оглашени слово да говорятъ! — О, ти не ще го видишъ!“

„—... А страсть играеше въ пламъка на румени бедра, покрити съ златенъ мъхъ, — и дивъ позоръ надничаше отъ мъглата на свѣтнали въ страстно безумие очи — — —! О, дива бѣше царицата, — когато го търсѣше отъ горница въ горница!... — Разплела буйни златни коси, стиснала въ прѣмала своята настръхнала грѫдь, — тя вър-

вѣше — сѣкашъ политаше — — —. И триеше бедрата си едно о друго — и прѣдсѣщаше тъмния шеметъ на сливане съ дѣвственикъ-чародѣецъ —. Ала — не го намѣри тя — и падна изново на леглото си, — безсилна, треперяща — и ржцѣтѣ ѝ въ безумно триене доплитаха прѣсъхналия чаръ на възмечтани ласки... Ала прѣзъ деня тя не смѣеше дори да го доближи — и съ очи пригржщаше сѣнката на мага — и съ устни отдалекъ пиеше милувкитѣ на снагата му — —."

„— Не, не! Не ще те утѣшатъ, царице, — не ще те утѣшатъ ни пѣснитѣ на Архилоха и Анакреона, — ни подвизитѣ на Дигениса Акритасъ, — ни тръпни нощи на разпжтство, — ни басни за милезиански дѣвици, пригржщани отъ стръвни нубийци!... — Не, не, — царице на Бизансъ —! Ти диришъ него — о, ти само него диришъ! — и кога те пригржща мжжъ, ти склапяшъ очи, та зовешъ тихо князъ Бенеамина — и него мислено пригржщашъ — — —! Ала наситиха ли те безбройни нощи, пълни съ чемеренъ грѣхъ? Зашемети ли те виното на чужда ласка? Намѣри ли това, що дирѣха години твоитѣ прѣмрѣжени очи — —? Не: — далекъ е князъ Бенеаминъ! При тебе той не ще се върне! — — —"

* * *

„— Азъ, Теофиль, живѣхъ години въ Гинекея на Бизансъ, братя: знамъ цѣлия дворецъ — и душата на двореца знамъ! — Години живѣхъ въ Гинекия като робъ — и години вѣяхъ вѣтрило отъ пера на паунъ и камилска птица. — И много видѣхъ. И много чухъ. — — О, азъ видѣхъ, какъ прѣ-

дадоха на смърть седмина велможи — и чухъ тѣхнитѣ писъци задъ завѣсата... Царицата се смѣеше лукаво — и горда мъсть лъскаше въ очитѣ ѝ. — Теофанò знаеше, какъ да отмъстява! — — — Но азъ стоехъ задъ нея нѣмъ — и глухъ — и слѣпъ — и безстрастно вѣехъ вѣтрилото. — И другъ пѫть, прѣзнощь, кога царьтъ отиваше да се моли въ обительта „Свети Константинъ", азъ виждахъ, какъ царицата пригрѫща знатници и снажни роби — и тя не криеше отъ мене, защото мислѣше, че съмъ мѣдно изваяние — — —. И послѣ, когато тѣ отпаднали си отиваха, тя неутолена играеше насамѣ съ себе си — и азъ вѣяхъ надъ нея вѣтрило — и не виждахъ — и не чувахъ — и не говорѣхъ. Защото — може ли да говори изваяние —? О, азъ гледахъ безстрастно и студено, какъ тя съблича дреха подиръ дреха — и тежкитѣ одежди падаха на пъстрия губеръ до леглото ѝ — като едри луспи на гъвкава змия... И послѣ тя смъкваше прозирнитѣ була, съ които бѣ обвила кръшното си тѣло, — и се възправяше прѣдъ голѣмо сребърно огледало — и лѣгаше по грѫдьта си — и се изviваше по гърба си — и триеще пълни бѣли бедра — и като пантомимка изгъваше снагата си... А азъ вѣяхъ вѣтрилото — и сѣкашъ всичко ставаше нѣкждѣ далечъ — и сѣкашъ до мене нищо не стигаше — — —. И тя, неутолена още, — трѫпна и сластна — будѣше отъ сънь своитѣ кѫдрици съ дръзка рѫка — и милваше сама бедрата си — и ласкаеше грѫдьта си — и протѣгаше нагорѣ дълги бѣли рѫцѣ, сѣкашъ зовѣше Приапа: да дойде и да я задоволи... Ала никой не идѣше —. И тя дигаше синята завѣса — и пускаше въ своята

горница Евтерпа танцувачката, която царицата зовѣше свой мѫжъ... И тѣ се пригрѫщаха, неестествено се цѣлуваха — и се притискаха една до друга, — влажни отъ страсть, повилнѣли отъ похотливо безумие, луди отъ неутолено желание —. И триеха тѣлата си едно о друго — и се сплитаха диво и неестествено, — както се сплитатъ змии... И азъ гледахъ нощитѣ на тѣхния лезбийски бракъ — и вѣяхъ студено вѣтрилото — и ни една жила на лицето ми не мръдваше. — И тѣ се милваха и сплитаха съ лебеди, маймуни, едри питомни змии и черни козли. — О, въ тази спална горница азъ видѣхъ всички грѣхове! — Но въ миговетѣ, кога бѣсна страсть вилнѣеше прѣдъ моя угасналъ взоръ, — азъ клатѣхъ вѣтрилото, защото ржката ми бѣ станала махало, което не помни почивка. —... И послѣ, кога царицата прати отрова на своя мѫжъ, — на кроткия Константинъ Багренородни, — азъ гледахъ трепета на лицето й, а тя не видѣ нищо, защото моето лице бѣ лице на изваяние... И кога тя прие своя новъ любовникъ въ стръвни обятия, азъ клатѣхъ изново вѣтрилото... Азъ видѣхъ всичко въ двореца: азъ видѣхъ голитѣ тѣла и голитѣ души на всички, които минаха прѣзъ спалнята на Теофанò, — и не отронихъ рѣчь — да кажа нѣщо. И само въ деня, когато Никифоръ Фокасъ уби съ мечъ Никета Странникъ — най-добрия си вождъ, — само тогава мѣдното изваяние проговори. — О, тогава азъ фърлихъ вѣтрилото, изправихъ се прѣдъ царя — и метежно го погледнахъ въ очитѣ. „Ти си злодѣецъ!“ — казахъ азъ гнѣвно. — „Убийте го!“ — извика царьтъ. И варангитѣ ме изведоха отвънъ. Ала царицата не даде... Защото азъ всичко бѣхъ

видѣлъ — и тя не искаше да ме изпусне. И на другия день ме затвориха въ тъмницата, — тамъ, въ Прѣдградиeто на Изгубенитѣ. А тя идваше — и даваше злато на тъмничаритѣ — да ме гледатъ добрѣ. — — О, азъ бѣхъ позорната съвѣсть на прѣстола! Азъ бѣхъ гузната съвѣсть на цѣлия дворецъ! — — — И тѣ ме пуснаха слѣдъ мѣсецъ... Та можеха ли безъ мене?...“

* * *

— — — И седѣха седемьтѣ прокажени, сгърчени като змии въ тръпки на болка, — и прѣдричаха съсипни на царство и народъ.

А тамъ — задъ страшната стѣна — Бизансъ гърмѣше въ слава и грѣхъ като разсънена тигрица, сѣтила люта жадь за прѣсна кръвь; — като опашка на кроталъ звънтѣше гласътъ на грядуще безумие — — —.

* * *

„— Отъ онзи день, Теофиле, кога те поруганъ изгониха отъ Прѣславъ псетата на патриархъ Дамиана — и съ камъни те биха, за да не носишъ смутъ, — прѣдъ мене свѣтна горестната орись на царството... И провидѣхъ прѣзъ пламъци неизречени тайни: — съ неприязънь зре Богъ и Бизансъ и Прѣславъ. И — — скоро ще стане страшното!... Не съмъ училъ, Теофиле, отъ князъ Бенеамина тайнопись на сѫдбинитѣ — и чуждъ си останахъ на твоята дълбока мѫдростъ. Ала мѫката ми разкри конеца на вси опасни пѫтеки... Знамъ, че царицата не ще умре на царско ложе!... Ехъ, толкова грѣхъ не склапя спокойно ничии очи! И тол-

кова чужда кръвь вика слѣдъ нея! — — — Знамъ, знамъ: — на зло е! — — —“

„— Не ще, Пресиаме! — — Не е лихословие това, безумна царице!... Ти отивашъ при прорицатели отъ Кападокиа да си купишъ лъжовна утѣха за два хиперпера. На кръстопжтя, прѣдъ чертога на Исаурянина, Боянъ Магътъ е фърлилъ масличненъ клонъ. И ти го поемашъ, косвашъ го до страстна грждь и възтържено минавашъ натамъ —. Ти много ще тжжишъ, базумна царице, — ти много ще тжжишъ!... А кога се върнешъ въ студени покои, съ бѣло ще отбѣлѣжишъ деня си, защото е билъ честитъ за тебе. — — А мжката отсетнѣ? — А горестьта на снопъ жестоки дни слѣдъ този день —? Не ще ти стигне вжгленъ да бѣлѣжишъ страдания на цѣлъ животъ! — — —“

„— Прѣдъ тебе вървятъ двѣ канефори, та ти носятъ пергаментитѣ, които ще му оставишъ въ кжщата на Двамината. — А князъ Бенеаминъ не ще ги вземе, клета блуднице —: той ще стъпче твоитѣ восъчни цвѣтя — и сѣнката му гордо ще изчезне задъ пропилеитѣ на Златния Рогъ! — — Ти прѣмалнѣла ще се върнешъ — и ще подиришъ пакъ чара на афиона и тъмнитѣ слова на кипърско вино! — Суетна разтуха, царице на Бизансъ! Беззжби философи ще разнизватъ прѣдъ глухитѣ ти уши трофеи на скжденъ стоицизъмъ. Скопци ще ти четатъ пѣснитѣ на кждрава Сафо и на гордъ Пиндаръ. Плѣшиви монаси ще ти раздиплятъ нечути приказки за чудеса на Свети Мамасъ и на Свети Базилия Кападокиецъ. — А ти друго желаешъ —: това, което никой не ще ти даде! Знамъ: ти желаешъ да ти дадатъ ключоветѣ на копнежъ,

тайнитѣ на стръвна любовь и арканитѣ на вѣчна младина!... Ти желаешъ да не увисне никога твоята грждь, да не отпадне твоята похотлива мощь! Ти искашъ — вѣчно да бждешъ любена — и никой да не смѣе да ти мине пжть!... — О, знамъ: — ти скоро ще загинешъ! Защото диришъ тайни, които правятъ човѣка — или магъ, или безумецъ! —"

* * *

— — — Седѣха тѣ, седемь сина на погинало царство, — седемь изгнани пророци.

И кълнѣха прѣдъ вратитѣ на златна Бизансъ три царства, които имъ бѣха отнели живота. —

И спомняха двамата гали врѣмето, когато Константинъ бѣ прѣдалъ на лъвове и леопарди въ цирковетѣ на Тревеза два славни вожда: Рагеза и Аскариха. Кръвь на знатни гали капѣще по пѣсъка на мръсни амфитеатри, — а мъсть горѣше въ душата на велможитѣ — че знатни бизантинци тъпчатъ свещената кръвь на юнацитѣ съ златоковани сандали.

И спомняха двамата бизантинци тъмницитѣ на Отона, дѣто имъ изтръгнаха очитѣ съ сребъренъ олифантъ, защото Бизансъ ги бѣ прогонила като метежници — и Отонъ жадуваше милостьта на Романа, та ги ослѣпи.

А тримата българи — Теофиль, Пресиамъ и Воинъ — мълвѣха скръбно за страшнитѣ подземия на голѣмата тъмница срѣдъ Бизансъ, дѣто седмина нѣкога лежаха затворени — и само трима излѣзоха оттамъ...

Кждѣ сж другитѣ, — не знае още никой: негли джелатитѣ на царския занданъ знаятъ, дѣ сж кучета раздърпали тѣлата на убититѣ — — —.

Изгонени позорно отъ родината, въ Бизансъ ги срѣщна нова мъсть — и слѣдъ ужасния печатъ на кърваво коварство, тѣ раздѣлиха бездомната орись на прокудени злосторци...

— — — И седѣха сега седмината прокажени, за нова вѣра гонени отъ градъ на градъ, — седѣха да тълмятъ сѫдбата на три народа и да кълнатъ участьта на три царства...

* * *

— Азъ дадохъ спиртъ и беладона на своята мома — и разкри ми тя страшната орись на племената... Ала — за мене ли сѫ тайни —? Тѣлото ми е пропъстрено съ знойни рани, — а тежка кираса и остра фрамея тежеха нѣкога върху мене! Безумие! — — Като дълга змия съскаше нѣкога коньтъ ми въ безчетни сражения —, а ето ме сега — опозоренъ! — — — Царице! Робитѣ ти плачатъ прѣдъ вратитѣ на града — и разказватъ твоитѣ страшни нощи на позоръ и безстидство! — — Като златни гвоздеи по чехълъ на стръвна хетера блѣстятъ днитѣ ти по кървави пѫтеки на сласть. — О, плачи по князъ Бенеамина, защото — не ще пригърне грѫдьта ти Синътъ на Разрушението! —

* * *

А Лепсиасъ Антиохиецъ втренчено гледаше прѣдъ себе си — тамъ, дѣто се гъне прашенъ пѫть къмъ македонски теми — и едва чуто мълвѣше

„— ... Кръвь на врагове покри като порфира полето — и димъ на побѣдна клада прѣмрѣжи очитѣ. Гарвани летятъ по стѫпкитѣ по побѣдителя — и страхъ изпълва празнинитѣ на раззината душа.

Никефоре! Славни владѣтельо на ромеи, анатолци и сирийци! До позоръ на тронъ ли те доведе страстьта къмъ погледа на една кръчмарка?... Носенъ на сребърна колесница, впрегната въ бѣли бикове, — летѣше къмъ Бизансъ императорътъ, а прѣгракнали гърла викаха: — „Зйто, Зйто! — Ейа, Никефоръ! Зйто, Зйто!...“ —

Склопиха се очитѣ му, долнята му челюсть увисна, по снагата му се разнесе зноенъ трепетъ — и той бавно продума съ гласъ, утихналъ отъ ужасъ:

„— Тогава азъ видѣхъ — слѣдъ мига на побѣдата — разпади на мълния по пѫтя на Никефора... Когато — вечерьта — ние вързани стоехме задъ стълповетѣ на Хризотриклиния, азъ съжалихъ царя... Клета царска участь: — робъ да го жали! Кълна се въ лентиона на Ходегѐтрейа: — съжалихъ го!... Помня: — моми отмѣряха съ коралови броеници ритма — и върху златнитѣ имъ харфи имаше гранки маслина. — Помня: — тѣ пѣеха за дѣяния на прадѣди и разгласяха слово на сглъхнала побѣда. Но — когато Ксениа отъ Траль съ пъленъ гласъ запѣ страшната пѣсень, що бѣ чула отъ князъ Бенеамина, — о, тогава азъ видѣхъ тръпки по лицето на царя — — —! Помня: съ погледъ я смѣри — и не дочака края. О, лихъ е всѣки вождъ по браннитѣ полета, но въ Свещения Дворецъ става — плахъ и несрѫченъ! — — — Знамъ — знамъ това! — Лекъ е мечътъ, а короната — тежи. И Никефоръ не разбираше нищо отъ пѣсеньта, — но се боеше... И възстанаха прѣдъ мене тогава грядущитѣ дни, — мигове на мълния, която разсипва жалки развалини въ пѫтя на своя стремежъ. — И видѣхъ тогава себе си и

васъ: — седмина прокудени, които оплакватъ горчивата орись на свѣта — — —.“

* * *

... А здрачъ просичаше небеса, та плетѣше тъменъ крепъ, усѣянъ съ бисеръ и златни мъниста.

И нѣкаква голѣма Жена съ насълзени очи притискаше до страдна грждь земята и цѣлуваше огромното кълбо, дѣто Грѣхъ и Мжка дѣлѣха власть надъ хората.

И трептѣха звѣздитѣ като сълзи, готови да капнатъ — — —.

И единъ отъ галитѣ съ тъменъ трепетъ на гласа прорѣза мълчанието.

Като сребърни мечове падаха думитѣ, — като сребърни мечове, внизани отъ съперници на двубой.

А той клатѣше глава и мълвѣше:

„— Знамъ, ромеецо: тамъ всички бѣхме и разбрахме до единъ страха на царя. До безвласия старецъ Ескулапъ шъпнѣше нѣщо Маркомиръ — и се усмихваше на Ксениа. Радваше се отъ сърдце стариятъ галъ, като слушаше пѣсеньта на онѣзи, които при залѣзъ на живота му бѣха разсипали лжчи по стръмния пжть. Хламида, пропъстрена съ сребърни пчели, покриваше стари плѣщи. Сѣкира стискаше желѣзната му ржка, а въ очитѣ му горѣше жива радость. — — Не, царьо! — Не ще живѣешъ дълго ти! — Теофанò царе е покосила: и ти не ще отминешъ негли читавъ!... — А само женска сласть царе не умрътвява: огърлица отъ седемь жължда кити шията на Литория, — за седемь братя има да мсти той! А ти уби най-милия отъ тѣхъ!... Мѣдна гривня обвива̀ дѣсницата на

Силфериха: клетва е далъ младежътъ да отплаща за сестра си, която братъ ти Бардасъ излъсти въ царското ложе на Хиподрома прѣзъ празницитѣ на Брумалиа — —. О, какъ зараства стара рана —? О, какъ вика за мъсть похитената честь —! О, какъ зоватъ убийци раздранитѣ одежди на младата мома и кървавитѣ ѝ бедра, насила разтворени — —! Не ще оцѣлѣешъ, Никефоре, — не ще оцѣлѣешъ! — Народътъ не е свикналъ да гледа дълго единъ и сѫщъ царь: уморява се взорътъ му, щомъ се мѣрка прѣдъ него единъ и сѫщъ нѣколко години... О, страхъ ме е: сребърна колесница те донесе тука, — мършави псета ще разкѫсатъ трупа ти задъ чертога на Исаурянина — — —! И нѣкоя ледна зарань царедворци ще сбиратъ оглозгани кости, — да ги прѣнесатъ въ хероона на Константина, задъ църквата „Свети Апостоли“... Развалини въ Прѣславъ — развалини и срѣдъ Бизансъ ще озари късно слънце... И заедно ще плачете слѣдъ насъ вие — купно ще ридаете —, синове на мрътви племена, синове на мрътви градове!... Ала — не ще ви съжалятъ онѣзи, които сѫ дали клетва да рушатъ! — Стръвни птици ще тракатъ назѫбени кълвуни по кръвясали черепи, — бѣсилки ще скърцатъ вечерь по хълмове и развалини, — а кръвь ще пълни чаши, отредени за радость и пиръ — — —! Късно ще бѫде! Късно ще бѫде! — —“

* * *

... Нощь плахо пристѫпваше — и въ дрѣмка се унасяше Бизансъ.

Въ мракъ се тулѣха дворци, църкви, градини и тъмници, а страсть пурпурна пролазваше по жили на уморени воини.

Моряци залитаха нетрѣзви край стѣнитѣ на прѣстолния градъ — да дирятъ снага...

Настжпваше безуменъ мигъ: — часъ на пирове разпжтни, — часъ на позорно слизане изъ бездни — — —.

И Бизансъ лежеше въ нощьта — като сластна хетера, издула ноздри, разцѣпила бедра — — —.

А седемьтѣ прокажени седѣха прѣдъ гранитнитѣ стѣни — и горчиви слова замираха — замираха, отронени съ бодлива горесть — — —.

... Заспиваше Бизансъ.

И дъхъ на зрѣла грждь и влага на жадни устни се сплиташе съ ледния говоръ на изгнаницитѣ — — —.

* * *

— — — Идѣха развалинитѣ, — идѣше Страшниятъ Сждъ на безименнитѣ, що звѣха себе си Синове на Разрушението.

И — като горчивъ потиръ на изкусъ минаваше надъ тѣхъ позорна нощь.

А тѣ седѣха прѣдъ желѣзнитѣ двери на Вѣчностьта, — седемьтѣ изгонени пророци, които чакатъ съ трепетъ да дойде Младоженецътъ — — —.

ЦАРИЦА ИРЕНА

— Ржка на ваятель изкусенъ нека изсѣче върху плочата на гроба ми образъ на пепелянка, която смуче очи на орелъ: тъй азъ искамъ —! И всѣки минувачъ да знае, че стои прѣдъ гробницата на царица Ирена: тъй азъ искамъ —! И всѣки тугинъ да помни, че оброкъ на вѣчна мъсть е тази гробница, дѣто спи пепелянката: тъй азъ искамъ —!

— И влѣзатъ ли въ обитель Света Параскева иноци да чествуватъ по свѣтли празници паметьта на князъ Бенеамина съ литии и църковни ектении — и промълвятъ ли, че той училъ българитѣ да не убиватъ, — моята сѣнка ще се отдѣли задъ тъмни кипариси надъ гробницата — и ще изрече съ властенъ гласъ:

„Той уби мене — царицата на Прѣславъ!“ —

* * *

...Тя скоро издъхна — млада и силна. —

Погребаха я съ велелѣпие на печално тържество. Погребаха мира съ Бизансъ, защото името ѝ бѣ Мария, но я назваха Ирена, че бѣ залогъ за миръ съ ромеи вѣнчилото ѝ съ Петра, Симеоновъ синъ и царь на българи и гърци.

* * *

„Въ тази гробница почива Ирена, царица българска, племеница на базилевса ромейски Романъ Лакапена, съпржга на Петра, царь български“.

На мермерна плоча бѣ всѣчено съ длѣто на ваятель това.

А надъ словата изкусно се гънѣше пепелянка, обвила шия на орелъ и засмукала очитѣ му. —

И сложена бѣ тази плоча задъ урната на базалтовъ саркофагъ, въ царскитѣ гробища на оби-

тель „Света Параскева“, задъ базиликата на Борисъ-Михаила, до Прѣславъ.

И сбираха се миряни и монаси вощеници да палятъ и да разливатъ елей — за поменъ.

И по задушница раздаваха пшеница и пѣеха упокойни пѣсни, та се молѣха за душата на една голѣма грѣшница.

За царица Ирена.

Но студенъ бѣ саркофагътъ. И синкавиятъ базалтъ, донесенъ отъ Масъръ, мълчеше. Та нѣмаше кой да разкрехне тайната на тази гробница.

И никой не можеше разтълми, защо бѣ вдълбанъ тамъ образъ на змия и орелъ.

Само тъмни кипариси вѣеха надъ гробницата като крила на прилѣпъ и разнасяха наблизо и надалекъ словата на онази, която спѣше мрътва въ саркофага.

Словата на царица Ирена. —

* * *

— — — — — — — — — — — — — — — —

— Като пъстро чудо мина животътъ ми, та сама не мога да го повѣрвамъ. Отдалекъ дойдохъ азъ: отъ града на Свети Теодора Студитъ — въ една бѣдна и проста страна. Напуснахъ мѫдритѣ тайни на Свещения Дворецъ заради Прѣславъ, дѣто хората сѫ сурови, та не знаятъ ни бисеръ на царска рѣчь, ни златна тънкость на болярска клюка.

— Задъ мене погаснаха завинаги златоцвѣтнитѣ мозаики на Хризотриклиния, алмазнитѣ многосвѣщници на Халкея, сребровезанитѣ покрови на Порфирния Чертогъ, пропъстренъ съ бисери — и самоцвѣтнитѣ камъни по коронитѣ на Света Софйа.

— Азъ влѣзохъ въ тѣснитѣ, тъмни ходове на ширна сграда, накитена съ шарени дъски, пъстри кожи и високи стълпове отъ букъ и джбъ. Това ли бѣ Прѣславскиятъ Дворецъ? —

— Азъ отидохъ при хора, които обличатъ одежди отъ кожа и мъкнатъ обувки, эбковани съ желѣзо. Обичаше ме царь Петъръ, ала отъ днитѣ на своето постничество не рачи да дѣли съ мене легло — и моята чаровна гиздость трѣбаше да очудва несржчни боляри.

— Та нима по Петра дойдохъ въ Прѣславъ — áзъ, племеница на златокждъръ ромейски базилевсъ?

— Не бѣше тъй!

— Истина мълвя: не бѣше тъй! —

— Света Богородице Ходегетрейа! Прости моя смъртенъ грѣхъ: азъ обикнахъ, за свой позоръ, едного отъ Твоитѣ монаси! Обикнахъ князъ Бенеамина, когото народътъ зве Боянъ Магътъ. Ала студено бѣ сърдцето му, — студено, като желѣзенъ пръстенъ, на който приковаватъ осждени. Той прѣзрѣ моята снага на дѣвица — и въ душата ми разпали пъклени огнища.

— Още младежъ, срѣдъ Великата Магнаурска Схола на Бизансъ, дѣто съ мене ведно учеше изкуството да се управлява народъ — той прѣзираше всички насъ, а мждриятъ Николай Мистикъ бѣ прѣдъ него като неуко дѣте. И закопнѣхъ по него оттогава.

— А послѣ тихитѣ тържества на душата ми се смѣниха съ кървавъ моръ и смъртни тръпки: такава бѣ моята любовь. Политаща отъ сластна истома, крѣехъ по него тамъ, задъ дългитѣ про-

зирни завѣси на Гинекея, та звѣхъ съ плахъ взоръ стжпкитѣ му: „Ела! Ела!“ —

— Но той ми не продума.

— Азъ влагахъ въ пергаментнитѣ му свитъци пера отъ паунъ и гранки отъ лавъръ, защото се гордѣехъ съ зноя на любовьта си къмъ него и раздипляхъ изъ покоитѣ на Свещения Дворецъ лентиона на неговата пъстра слава. —

— Но той ме не погледна.

— Той цѣла нощь четѣше законника на Юстиниана и тълмѣше мждритѣ страници на Атене и Рома. И съ непознати мѣдноолики сирийци бродѣше низъ прѣдградията на Бизансъ. И водѣше беседа съ посланици на тевтони и гали, мждруваше до късна прѣзнощь съ иноци и схемници: на едни прѣдричаше златна слава, а на други — позоренъ заникъ. —

— Но съ мене дума не смѣни. —

— Азъ линѣехъ по пожара на неговитѣ черни очи, по пергаментната смуглость на лицето му, по свиления блѣсъкъ на дългитѣ му коси, по тръпното обятие на страшнитѣ ржцѣ, които нощемъ вършатъ вълшебство, по мрачния му гласъ, който често гърмѣше съ укоръ, а никога — съ страсть, по знойната цѣлувка на тънкитѣ му устни, които се не засмѣха ни веднажъ! —

— Ала той бѣ по-студенъ отъ мермернитѣ стълпове на голѣмата трапезна горница.

— Що искахъ азъ, безумната, отъ него? —

— Не бѣ ми дълго сждено горчиво щастие да пия. Умрѣ наскоро Симеонъ, баща му, славниятъ български базилевсъ съ дългитѣ кждрави коси. И князъ Бенеаминъ остави златна Бизансъ,

за да отиде въ Прѣславъ. Тежко се носѣла Симеонова корона — говорѣха български посланици, — корона на горда слава и на безчисли бранни подвизи. Не билъ сръченъ Петъръ въ управа и съдъ, та братъ му наметналъ мантия на царски съвѣтникъ.

— Не чу се друго низъ Свещения Дворецъ. Търговци казаха единъ день, че князътъ надѣналъ покривало и расо на монахъ, но пакъ се мѣркалъ низъ двореца на Прѣславъ. И възрадва се старията Николай Мистикъ та му писа послание, ала отвѣтъ не получи.

— Чухъ еднажъ, че князъ Бенеаминъ дошълъ въ Свещения Дворецъ. Видѣли го да приказва съ Никета Странникъ и Базилия Книгохранитель.

— Ала не посмѣхъ да напусна Гинекея, защото бѣхъ връстна мома и пазѣхъ нравитѣ на царското сѣмейство. Той си отиде, а пратеници дойдоха да уговарятъ сватбата ми съ българския царь.

* * *

— ... О! Та по князъ Бенеамина отидохъ въ Прѣславъ, дѣто не везатъ коприна и дамаска, ни съ тънка ръка сглобяватъ мозаична стѣнопись, а — орать земята и отглеждатъ пчели. И — ето моятъ смъртенъ грѣхъ: назадъ трѣбаше да се върна, а останахъ.

— Царица Ирена намрази кръвно Боянъ Мага: намрази го за неговата строгость и суровость. Той вѣрваше въ нѣкакъвъ намръщенъ мършавъ Богъ, непознатъ на Бизансъ, — който прави хората дѣвственици — и ги учи да не убиватъ.

— Да можехъ брань да разпаля между Прѣславъ и Бизансъ: да можехъ видѣ убитъ онзи, който учеше българитѣ да не убиватъ! — — —

— Да можехъ зърна тѣлото на този дѣвственъ съзерцатель, който знае вси чарове и вълхвования, — да го зърнѣхъ мъртавъ, носенъ на мѣдна колесница: о, мой би билъ тогава!

— Като двѣ знойни пепелянки ще се обвиятъ ржцѣтѣ ми около шията му, — устата ми ще изпиятъ очитѣ му въ стръвна цѣлувка: — той, мрътвецъ, ще потръпне отъ ужаса на пъклена страсть — и азъ ще изсмуча съ жестоки устни очитѣ му —: двѣтѣ му черни, огнени очи, които свежда надолу, говори ли съ жена! — — —

— О! — — —

— И молихъ тогава пъкленитѣ духове да ми помогнатъ; призвахъ стари вълшебници-копти отъ Масъръ и Сирия, за да не издъхне ромейката неотмъстена!

— И — помогнаха ми! — — —

— Душата ми вовѣки ще се лута по мрътвитѣ полета на прѣизподнята, но моята мъсть бѣ по-знойна отъ вси мàрни адски пламъци! — — —

— Царица Ирена — отмъсти! — —

* * *

И притихватъ мрачни кипариси надъ гробницата, мжтенъ шъпотъ просъсква надалекъ — и нищо се не разбира.

* * *

Раздипля късна нощь кидари звѣздни — и лумватъ кървави огньове по далечни хълмове и балкански чуки.

Спи Прѣславъ като старецъ, облегнатъ о своя посъхъ.

Играятъ сѣнки задъ крѣпостни стѣни и бойни кули. И ечатъ глухо по плочитѣ желѣзни стжпки на късни стражи.

А тамъ, около гробницата, сноватъ нечуто стжпки на мрътва царица, която не знае никога миръ.

Но вѣщанията на позорна съвѣсть се сливатъ въ печалния шъпотъ на мрачни кипариси, ломятъ се въ скждни недомлъвки — и нищо се не чува, ни разбира.

Припламватъ кандила надъ гробници и кръстове въ тъмата — и хиляди сѣнки на мрътви жени и мжже се тълпятъ подъ черни кипариси: да чуятъ страшнитѣ слова на мрачна царска изповѣдь срѣднощь — — —.

Та що каза още царицата? — — —

Не е спастрилъ лѣтописецъ въ пожълтѣлитѣ страници на никоя хроника онова, що е станало отпослѣ. Та още се не знае, какъ е изпила пелянката на гордия орелъ очитѣ — — —.

Ала тъмницитѣ на Нумера — мразнитѣ зандани, зидани отъ мермеръ и потънали въ ледна вода, — надвиснали като кървавъ змийски зѣвъ надъ Златния Рогъ, — шъпнатъ страхотно жестоката участь на князъ Бенеамина — — —.

* * *

... Кървава орисъ разсипа надъ Прѣславъ една царица: за чудо и за прйказъ! — — —

Велможи и народъ съ плахъ взоръ зрѣха страшни дѣяния: какъ гибель огнено цъфти надъ

стария градъ — и какъ рухватъ една по една крѣпостнитѣ кули... Какъ мратъ хора на клада и въ мразенъ занданъ за вѣра и небе, — какъ царь немощно чупи пръсти, а въ царски покои се извива и съска стоуста змия — — —.

* * *

— — — И отъ онази вечерь, кога гордата ромейка се яви прѣдъ князъ Бенеамина въ чара на своята измамлива голота, — а той я оттласна съ студенитѣ думи — „Иди си!“ — оттогава царица Ирена го възненавидѣ.

Право мълвѣше презбитеръ Иеремия, кого народътъ звѣше попъ Богомилъ, — право мълвѣше: „Не е за вѣра никоя жена: прѣзрешъ ли ѝ снагата, кръстъ те чака; страстьта ли ѝ потъпчешъ, мъртавъ ще те видятъ!“

И отиде царицата при Георгия Сурсубулъ, та съ рѣчь и топли ласки облада душата му.

И отъ онази вечерь тя често пращаше посланици до Свещения Дворецъ — да разгласятъ скритомъ прѣдъ царь и велможи, що се мни и крои въ Прѣславъ.

А тамъ — въ прѣстолния градъ на Петра — едничъкъ Боянъ Магътъ сѣщаше това.

Че помнѣше той, какъ съ хитра стѫпица отнеха жезълъ на Константина Порфирородни, разгласиха по стъгди и прѣдградия, че е недѫгавъ — и безумецъ назваха плахия мѫдрецъ, който въ бисерна огърлица нижеше мѫдростьта на вѣкове и народи.

Помнѣше още, какъ царско лукавство отъ прѣстола на Бизансъ пилѣеше злато и даръ по

метежници и отпуснати тъмничари — бунтове да подигатъ и метежъ да разпалватъ изъ българска земя.

А сетнѣ страхливитѣ вожди на коваренъ метежъ избѣгваха български мечъ, за да се довлѣкатъ до Свещения Дворецъ, — дѣ като въ бездна потъваше всѣко злодѣйство —, да облѣкатъ порфирни одежди и да подслаждатъ съ измирско вино тученъ царски хлѣбъ.

Помнѣше — и се боеше.

Ала всуе бѣха навѣти.

Всуе мълвѣше на царь Петра да не довѣря на царицата, която всичко носи въ Бизансъ — нито на Сурсубула, който е нейна дѣсница и по нейно веление гори на костеръ богомили и отравя праведници въ подземнитѣ тъмници на Прѣславъ, за да извика народа къмъ вжтрѣшна брань.

Глухъ бѣ царь Петъръ: глухъ къмъ навѣти и здрава рѣчь. Гъмжеше дворецътъ отъ църковници и недостойни отшелници, напуснали пещера и постница за злато и царски хлѣбъ.

* * *

И успѣ царицата: отвори брань Бизансъ на Прѣславъ. Знаеше императорътъ, че България е слаба и хилавъ царь я води.

Завърза се брань люта и кървава: такава се не помнѣше отколѣ. Поведе Никифоръ Фокасъ гжсти пълчища срѣщу българи — и безчетъ бранни колесници литнаха къмъ балкански проходи и тѣснини: — много врани коне и анатолски бикове, бронирани съ мѣдь и желѣзо, — много огненосни кораби, годни да изгорятъ съ слаба искра цѣлъ вражи станъ.

Тѣ идѣха: много, безбройни и страшни! — —

А царь Петъръ не искаше брань: не била достойна брань за отшелникъ-царь — — —.

Мълвѣше се по прѣдградия Прѣславски, че царьтъ снема вѣнецъ, та патриархъ Дамианъ съ власть ще увѣнчае князъ Бенеамина.

Тълпѣха се въ двореца иноци, свещеници и клирици -- да увѣщаватъ царя по-скоро да поеме схема, та да напусне градъ и прѣстолъ за нетлѣнна слава на отшелнишки подвигъ.

Разгласяха боляри и слуги, че не ще царьтъ брань съ Бизансь: — да не очерни прѣславното име на Господа Иесуса, което първно бизантинци научили българитѣ да тачатъ и пѣснословятъ — —.

Мълвѣше се —.

А тѣ идѣха: много, безбройни и страшни! — —

*

— — — Нощь тъмнѣеше, прокобно капѣха едри звѣзди, а кипариситѣ надъ гробницата вѣеха още.

Тѣ вѣеха като приспиващъ вѣтрецъ надъ гроба на една забравена жена, която е била царица нѣкога.

Тѣ вѣщаеха, че всичко се мѣни —: и тронъ по тронъ рухватъ държави —, а остава само нетлѣниятъ ликъ на това, което човѣкъ е направилъ — — —.

И тѣ разгласяха околовръсть въ шъпотъ скръбнитѣ слова на жестока изповѣдь: словата на онази, която спѣше мрътва въ саркофага.

Словата на царица Ирена. —

* * *

— Азъ малко живѣхъ, ала много грѣшихъ. И не вѣрвамъ пъклена мѫка да ми изкупи грѣховетѣ! Донесохъ брань въ България: а бѣхъ дошла за миръ! Защото моето име е — Ирена!

— Тѣ идѣха: много, безбройни и страшни! — Тѣ нахлуваха все навѫтрѣ и навѫтрѣ, а царьтъ не излизаше отъ своя параклисъ. И не смѣеше никой поведе войска срѣщу побѣдителя на Сирия и Малта.

— Мълва се разнесе, че князъ Бенеаминъ снема расо и покривало, за да прѣпаше мечъ и да поеме шлемъ на главата си. На брань искалъ да води българитѣ.

И чухъ една вечерь, какъ свещеникъ Козма го ехидно пита: „Защо ставашъ вождъ на бранници, когато самъ мълвишъ, че не трѣба да се убива? Нападашъ брань, а брань сега саминъ ще водишъ!...“

И възрадва се стръвно сърдцето ми, защото жадувахъ да видя, какъ се ломи въ жестока борба тази горда и велика душа, — да видя, ще ли понесе борбата — и не ще ли размѫти безумие духа му, кога потрѣба да смаже веленията на своя намръщенъ Богъ.

Но — не стана: той твърдо и властно произнесе —:

„Змия говори прѣзъ устата ви, скопци на духъ и вѣра! Не помните ли, лицемѣрни витии, че онзи, който пръвъ изрече: „не убивай!“ — самъ уби египтянина, като видѣ, че притѣсняватъ народа му? Тежка орись се твори прѣзъ тѣзи дни въ душата на народа ни, та сега, когато велико прѣдсѫждане тегне надъ народна участь и трѣба да се прѣдвари съ мечъ иго на лукави ромеи: сега *азъ самъ* народъ повеж-

дамъ! А ти си стой при царя! Приспивай болната му съвѣсть съ вѣщания на хитроумство, — но му спомни, че *братъ му отива на смърть вмѣсто него*!"
— Той каза тъй и послѣ се изгуби — — —.

* * *

— И замечтахъ тогава да видя разсипани българскитѣ пълчища, а вожда имъ — мъртавъ, съ окървавена снага, раздрани одежди и спуканъ лобъ; — да го видя вързанъ о побѣдна колесница на напетъ императоръ, — влаченъ позорно по прашнитѣ плочи на ширна Бизансъ!

И закопнѣхъ още — да зърна плахо воинство, което въ тревога лети като ято разпръснати птици низъ тѣснини и усои — да укрива своя позоръ, а вожда му — плѣненъ, изправенъ на Хиподрома, прѣдъ балдахина на великия базилевсъ, — облѣченъ като скопецъ, който ще дѣли залъкъ съ псета и ще свива глава вечерь въ позорно легло при найдолнитѣ отъ стражата! — — — Това азъ искахъ!

— О! Азъ знаехъ силата Никефорова която всели червенъ ужасъ въ сърдца на араби, — о, знаехъ коравото сърдце и ловката дѣсница на онзи, който бѣ дълги години стѣна на крѣпость между Бизансъ и Востокъ!

И трепкаше празнично прѣдъ моя захласнатъ взоръ мигътъ, кога князъ Бенеаминъ ще срѣщне императора — и ще потръпне прѣдъ суровия погледъ на гордъ властелинъ. И послѣ съзерцавахъ голѣмата червена буря на браньта: — плѣсъка на телени бичове, — кървавото впиване на челични жегли, — стръвнитѣ куки, които порятъ рана въ снага на червени коне, — остритѣ широки ножове,

които прорѣзватъ жили на бикове, — пияната злоба на огъня, — жадната наслада на внизано копие, — лукавия съсъкъ на отровна стрѣла, — страшната побѣдна мълния на безброенъ низъ гърмящи колесници! — — —

— О! И плахитѣ стражи прѣдъ двореца на Прѣславъ, падащи мрътви слѣдъ убийствената вѣсть, — разтичанитѣ блѣди велможи, — отчаяната грозна молитва на мниси и свещеници, — писъка на тръпни моми и мършави жени, — дивия пожаръ на побѣдата — и грълмнитѣ зловѣщи празници на необуздани побѣдители! — — —

— О! Страшна ще бжде мъстьта на царица Ирена: *за едного — на цѣлъ народъ ще отмъсти.* Така сж мстѣли — само древни богове! — — —

— Азъ гледахъ гордия день на своята сбждната мечта, — като кървавъ трендафилъ, поръсенъ съ отрова: — всмуче ли нѣкой измамливата миризма, — ще погине въ спазми на люта наслада!

* * *

— Но се не сбждна бѣсната мечта!...

— Побѣдитель се върна князъ Бенеаминъ — и съ вѣнци накитиха сребърната му колесница, а по пжтя му старци и моми натрупаха трендафилъ и гранки отъ джбъ.

А взорътъ му бѣ приведенъ надолу — и лицето му бѣ румено като на мома.

Не го видѣхъ, ахъ, не го видѣхъ мъртавъ — и ни една клетва не зърнахъ сбждната! Душата ми кипна: — оброкъ на вѣчна вражда му пратихъ: пеплянка въе сандъче отъ кобалтовъ камъкъ.

Но той ми прати — орлови крилѣ.

– И единъ день... никой го не видѣ: той бѣ затворенъ по моя тайна повеля въ подземията на Нумера, въ Бизансъ. О, знамъ: сржчни сж етиопцитѣ на Иоана Цимисхеса — чернитѣ страшни палачи, които носятъ наслада на смърть. О, знамъ: дълбоки сж занданитѣ на Нумера — и стонъ отъ тамъ не стига до свѣта! Той падна най-сетнѣ тамъ, отдѣто не ще види ни лжчъ, ни небе!

И тамъ ледътъ на мжтни зелени води ще смрази въ мрака на талази кръвьта му, а огнени клѣщи ще откжснатъ неговия мълчаливъ язикъ, червенъ като мълния.

И — нека!...

Така ще бжде отмъстена царицата на Прѣславъ: така пепелянката ще изпие очитѣ на гордия орелъ!...

— — — — — — — — — — — — — — — —

* * *

Прѣзъ една влажна, мъглива нощь джелати на царь Иоана Цимисхеса одушиха въ подземнитѣ тъмници на Нумера монаха, който бѣ водилъ нѣкога най-славната българска брань.

Одушиха — Боянъ Мага.

Рано, прѣзъ мократа и сива сутринь Босфорътъ понесе тѣлото му, за да го потопи въ въртопа задъ сирийското пристанище.

Никой не чу това.

Въ Прѣславъ горѣха клади.

Въ Бизансъ горѣше — мъсть.

А царицата умрѣ, безъ да чуе за смъртьта на оногова, който славно живѣ и когото позорно убиха: както се убива животно — — —.

* * *

А въ разрушената обитель „Света Параскева" тугини-палъмници гледаха саркофага отъ синкавъ базалтъ, дивѣха се на пепелянката, която пие очи на орелъ, и питаха:

— Чия е тази гробница?

А непознатъ монахъ отговаряше:

— Тукъ почива царица Ирена, която уби най-великия отъ българитѣ!

СВЕТИ ГАВРИИЛЪ

Очитѣ му бѣха замрѣли въ изгубенъ погледъ — и той не виждаше наоколо си нищо. Прѣдъ неговата пещера се борѣха бѣсове съ ангели за душата на светеца — за собствената му душа се борѣха —, но той ги не видѣ. Взорътъ му бѣ спрѣнъ далекъ, — тамъ, дѣто надъ остритѣ зѫбери на Лисецъ Планина горѣше отломка червено небе.

Той се взираше натамъ — и дирѣше да стигне съ погледъ онова, що бѣ оставилъ отдавна. — — —

А Гавриилъ бѣ воинъ нѣкога, — болиринъ и вождъ при великия български царь, Борисовия синъ. Въ брань и буря бѣ миналъ животътъ му, — та не всуе го доведе морна съвѣсть до Великата Лѣсновска Пустиня.

Той помнѣше: много хора бѣ затрилъ по бранни полета, — безчетъ роби — заплѣнилъ съ мечъ и пранги. Години дълги по балканитѣ на ширна Македония бѣ стѫписвала рѫката му врази: години бѣ саминъ обсаждалъ бизантински крѣпости отъ камъкъ и желѣзо, саминъ съ рѣчь и орѫжие бѣ чърталъ бранни замисли.

Самъ Гавриилъ е билъ воинъ нѣкога. — И до Блахерни съ мечъ е водилъ Симеонови пълчи-

ща. — И милъ е кървави ржцѣ въ кладенеца на „Света Богородица Блахернска“.

И сега прѣдъ взора му застиналъ се пронесе не шествие на неговата бранна слава, а — чуждо: шествие на онѣзи, що ликуваха *този* день.

Нѣщо голѣмо се творѣше прѣзъ сетнитѣ му дни, сложна участь се въплътяваше въ кръвь и подвизи, за да се сломи прѣдателството на лукава царица — и духовното лихоимство на чужденецъ — велможа.

* * *

Надъ бездна грохотна той видѣ да виси сждбата родна. — Велика участь се творѣше.

Съ голѣми пълчища Никифоръ Фокасъ бѣ прѣпълнилъ тѣснинитѣ на погранични планини, та вредомъ урвитѣ разсипваха кървавъ екъ на вражеска тржба.

Горко на родъ, потъналъ въ грѣхове! —

Горко на царь, прѣхласнатъ въ нимба на светия!

Горко! Горко! — — —

Но Богъ всемждро сломи меча на властника, който бѣ разбилъ араби, венецианци и херсонци. Саминъ князъ Бенеаминъ, -- черноризецъ мждъръ и магъ велемощенъ, именитъ изъ Бизансъ и Прѣславъ по чудеса на тайновѣдство, — мжжъ твърдъ, изпитанъ въ опитъ и мждрость —: самъ Боянъ Магътъ потегли войски вмѣсто царь Петра, който не смѣеше да стисне ржкоемъ на мечъ.

И тамъ, въ снѣжнитѣ клисури на балканитѣ-Богъ чудо извърши: стжписаха се враговетѣ, прѣтеглиха голѣми загуби, та занесоха въ златна Бизансъ позоръ на побѣдени.

Прьвъ пжть, прѣзъ тридесеть години брань, непобѣдимиятъ Никефоръ бѣ побѣденъ!

Срамъ покри лице Никефорово — и въ сърдце му плъзна мжтно прѣдугаждане: — наближава день на мъсть, — Богъ го наказва за смъртни грѣхове: — че безъ свѣнъ е грабналъ животъ и брачно ложе на своя господарь.

А разчу се вредомъ по селища, че Никефоръ съ позоръ се върналъ, та се затворилъ въ двореца Буколеонъ, ограденъ отъ стражата на хетериарха Романа, — затворенъ като черноризецъ, който се кае, — дири отшелници за бесѣда, изповѣдници — за духовенъ подвигъ.

Мълва бѣ това: тя стигна чакъ до Прѣславъ.

Но позорътъ на поражението бѣ правда, — а не мълва.

* * *

— — — И той дочу за славата на родни бранници въ самотата на своята пустиня.

Самъ Гавриилъ бѣ бранникъ нѣкога. — И до Блахернитѣ саминъ е водилъ Симеонови пълчища. — И милъ е кървави ржцѣ въ кладенеца на „Света Богородица Блахернска“.

И той сега разбра за вторъ пжть *онова* — дѣлото на стари дни — *Дѣлото на Кръвьта* — — —.

Той гледаше натамъ — къмъ Лисецъ Планина, къмъ червеното небе, — и дирѣше съ око да стигне това, що бѣ оставилъ нѣкога — — —.

А то бѣ далече — далече — — —.

— — Тамъ, дѣто се кждри въ пѣнливъ вортопъ Янтра, та разбива талази по бѣли канари, — и по-нататъкъ, дѣто пъстрѣе въ синината на топло

лѣтно небе вълшебнатаназжбена корона на Прѣславския Дворецъ: — пъстъръ и гиздавъ, блѣскавъ и накитенъ: — тамъ бѣ това!

А то бѣ далече — далече — — —.

* * *

— — — Прѣдъ взора му застиналъ се пронесе въ грьмъ и слава наново шествието бранно на българитѣ.

— И ето: тѣ минаваха! — —

Тѣ минаваха: — много, безчислено много — и носѣха радость въ душата си, но лицата имъ бѣха наскърбени, а ржцѣтѣ имъ — кървави...

Тѣ се носѣха въ строенъ браненъ редъ: — тържествени и свѣтли.

Тѣ се носѣха — страшни и заплашващи.

— И одеждитѣ на всички бѣха изпръскани съ кръвь, а по тѣлата имъ цъфтѣха рани отъ мечъ и копие, разкрехнати като страшни пъклени цвѣтя.

Тѣ идѣха: — много, безчислено много — и носѣха радость въ душата си, но лицата имъ бѣха наскърбени, а ржцѣтѣ имъ — кървави.

* * *

„Самъ воинъ нѣкога, отъ брань се връщамъ пакъ назадъ — уви! отъ Бога побѣденъ — —

„О, бранници съ наскърбенъ ликъ и кървави ржцѣ: — вамъ Родината свѣтло се усмихва!

„Подобно Божии архангели пристжпвате, разнесли мечъ въ свѣта за правда: — че Той погледна отъ чертозитѣ въ Своята лазурна вись — и видѣ Своя ликъ за стотенъ пжть прѣзрѣно поруганъ

„О, бранници съ наскърбенъ ликъ и кървави ржцѣ —: вамъ Родината свѣтло се усмихва!

„Азъ видѣхъ Бога: не намѣри Той сърдце на чистота и устни на помазаникъ — и азъ Го гледахъ, какъ избираше срѣдъ легиони своитѣ архангели на славата: и азъ Го видѣхъ, какъ избира — *васъ!*

„О, бранници съ наскърбенъ ликъ и кървави ржцѣ —: вамъ Родината свѣтло се усмихва!

„Самъ воинъ нѣкога, отъ брань се връщамъ пакъ назадъ — уви! отъ Бога побѣденъ — —!“

* * *

... Тѣ стоеха прѣдъ него въ нѣкакви червени облаци — побѣдителитѣ на голѣмия царь — и въ тѣхнитѣ очи блѣстѣше нѣщо страшно — мълнийно — лжчезарно, а ржцѣтѣ имъ бѣха — кървави — — —.

* * *

— Защо сж кървави ржцѣтѣ ви, херувими на Божията Мъсть? Защо сж червени като зловѣща зора вашитѣ одежди? Отъ кървавъ гроздоберъ ли идете — и чий страшенъ ликъ обагри съ тържество вашитѣ бѣли души?

— Защо сж скръбни лицата ви, херувими на Божията Мъсть? Защо сж сбръчкани като попукана нива вашитѣ лобове? Отъ зловѣща жътва ли идете — и чий огненъ потиръ обжегна съ мълния на подвигъ вашитѣ бѣли души?

— Защо сж изранени тѣлата ви, херувими на Божията Мъсть? Защо сж цъфнали като знойни карамфили по снагата ви безчисли рани? Отъ късенъ цвѣтоберъ ли идете — и чие ристалище стъпка съ подкови на исполински коне тѣлата ви, когато невѣрници сж ви мжчили за Христа?

* * *

— Ние бѣхме тамъ, дѣто плачеха — и утѣшихме! Ние бѣхме тамъ, дѣто страдаха — и отмъстихме! Ние бѣхме тамъ, дѣто слѣпци владѣеха златнитѣ ниви на Бога — и съ блѣсъкъ на мечъ внесохме слънце въ подницитѣ на душата!

— Ние се не бихме съ царе и вожди, а съ бѣсове, вихри и кървави бури! Ние надвихме пламъка, въртопа, градушката и грѣха! Ние спасихме отъ плѣвелъ златнитѣ ниви на Бога — и съ пламъкъ прѣчистихме душитѣ, ридаещи въ отчаяние и стенещи въ грѣхъ! Ние донесохме зора за очитѣ и волность — за душата!

* * *

Тѣ стоеха прѣдъ него въ нѣкакъви червени облаци — побѣдителитѣ на голѣмия царь — и въ очитѣ имъ блѣстѣше нѣщо страшно — мълнийно — лжчезарно, а ржцѣтѣ имъ бѣха — кървави — — —.

* * *

Браньта бѣ свършена и Дѣлото на Кръвьта — забравено.

А Гавриилъ бѣ завършилъ своя друмъ — и виждаше кончината на днитѣ си.

Въ душата му като далеченъ сребъренъ корабъ изгрѣ видение за Сетния День — и той разбра, че днитѣ му сж малко.

Стихна всѣка буря въ тази голѣма душа — и забрава прѣгради споменъ за люта брань съ бѣсове и хора.

Той стжпваше тихъ и кротъкъ къмъ своя Празникъ на Смъртьта — и го чакаше като бѣлъ, спокоенъ

сънь, когато нѣма сѣнки, ни здрачъ, — а взорътъ слѣпѣе отъ бѣли пожари на невидена свѣтлина —.

Той чакаше своя сетенъ часъ като дѣвица, която съ тръпки прѣдсѣща миговетѣ, що я дѣлятъ отъ пира на младоженеца.

Той чакаше — Бога.

* * *

Разнесе се вредомъ по кѫщи и колиби, че властелинътъ на Лѣсновската Пустиня умира. И сбра се мало и голѣмо — благословия да проси. И безчисли тълпи покаяници прииждаха да търсятъ при светеца на българската земя спасение.

Прѣдъ него пакъ прѣмина шествие: много хора, навели очи надолу. Тѣ бѣха облѣчени съ власеници. Тѣ бѣха строги, изпити и блѣдни.

И той ги видѣ. —

И той ги позна: тѣ бѣха *сѫщитѣ* — онѣзи отъ *миналото* — — —.

* * *

— Ние дохождаме да се каемъ, затова носимъ черни власеници — и лицата ни сѫ сбръчкани, а коситѣ ни — посипани съ пепель. Ние носимъ въ рѫцѣ палъмнишки жезъли, — а въ душата ни кипятъ сълзи, — отче Гаврииле — —!

— Въ гърлото ни тежи горчивиятъ пѣсъкъ на житейска пустиня — и ние съ печална глума на устни я напуснахме, за да подиримъ твоята пустиня, — отче Гаврииле — —!

— Ние дохождаме при тебе да се каемъ, затова лежимъ проснати ничкомъ. Ти Бога си видѣлъ, отче Гаврииле: вижъ нашия голѣмъ позоръ — и петната по кървава съвѣсть, — та отъ Бога попроси хисопъ на изкупление!

— ... Спаси ни, отче Гаврииле!

— Но що сторихте, палъмници на страданието, — съ що зачернихте своитѣ души?

— Ние *убивахме!* — А Той бѣ казалъ: „*Не убивай!*“ — — —

* * *

Тѣ стоеха прѣдъ него въ своитѣ черни власеници, а главитѣ имъ бѣха посипани съ пепель и треперливи пръсти едва крѣпѣха тежъкъ посъхъ.

Защо тѣ стоеха толкова тжжни прѣдъ него?

И защо *тържеството* не грѣеше въ очитѣ имъ?

Той ги бѣ видѣлъ по-рано, въ гръмния мигъ на побѣдата — и бѣ ги обикналъ — — —.

А сега тѣ стоеха прѣдъ него плахи и тръпни — —.

* * *

Очитѣ му се насълзиха и той рече:

— Не знаете ли, че нѣкога бѣ казано: „Кой е достоенъ да разгърне Книгата на Сждбинитѣ — и да разломи седемьтѣхъ ѝ печата?“ — Нима намъ е дадено да знаемъ Божиитѣ пжтеки? Той създава и руши, ражда и покосява, съ огънь и смърть обновява голѣмата земя. — Вие сте страшнитѣ огнеоки пророци на Грядущето — о, смирени палъмници! Защо се сепнахте? Чий гласъ ви ужасй? — Една страшна върховна сждба ви прати тамъ — и *вамъ* Богъ повели да пронесете прѣзъ широката пустиня на живота крилѣтѣ съскащи на Божия вихъръ! Та кой би обвинилъ мълнията, че разсипва мрачини? — — —

— Вие сте кървави бичове, съ които Върховниятъ излѣ Своя гнѣвъ надъ свѣта! — Азъ виждамъ да гори въ очитѣ ви огънь на страшно от

кровение — и вие се родихте — да разбулите на свѣта пламенна мрѣжа отъ тайни, които носите на врѣме и на хора! — Нѣщо велико ви е пратило между сганьта безоки, хроми и хилави, — да пронесете по свѣта славата на Всесилния — и да пожънете съ огънь мировия сметъ! — Потопнитѣ води ви бѣха прѣобразъ: — Той чрѣзъ вашата дѣсница приготви съ мечъ ширното Си царство — царството на Оногова, Чието име е — *Миръ* — —!

— Убили сте, мълвите! — Убили сте, — но вие сте избрани мълнии на страшния наказващъ херувимъ: защото можеха *и вась* да убиятъ! — Убили сте, мълвите! Но Богъ ви прости тогава още, кога прѣзрѣхте смъртьта и възлюбихте безсмъртието! —

Очитѣ му се прѣпълниха съ мълнии на страшно откровение — и трепетни тайни раздвижиха душитѣ.

Гласътъ му стана тръпенъ и властенъ — като гласъ на пророкъ, който *вижда:*

— Азъ ви виждамъ -- о, смирени палъмници! Азъ ви виждамъ — облѣчени въ бѣли одежди отъ сребротъканъ ленъ — по-бѣлъ отъ снѣга на роднитѣ балкани, — и вашитѣ души свѣтятъ като звѣзди, а вие стжпвате по пламъци и възхождате къмъ олтара на Великата Жъртва, прѣдложили себе си като Хлѣбъ и Вино на Литургията за изкупление на свѣта! — Азъ виждамъ усмивката на Христа по вашитѣ устни — и по смирения ви обликъ грѣе бѣлата чистота на Небесна Дѣва!

— О, смирени палъмници! Бждете благословени! — — —

* * *

Тѣ лежеха ничкомъ прѣдъ него, а въ тѣхната душа се разтапяше страшниятъ камъкъ — въ очитѣ имъ бликаха сълзи. И думитѣ му — знойни и пророчески — носѣха на душата лекота и утѣха, че не сж сторили грѣхъ.

А старецътъ влѣзе въ своята постница.

И никой не посмѣ да го послѣдва.

Тѣ останаха отвънъ, паднали на колѣнѣ, издигнали нагорѣ ржцѣ — треперящи и блѣди.

Тѣ се молѣха — — —.

И отеднажъ — тамъ — въ тъмното — надъ пещерата — се разнесе пърхане на страшни крила. Мракътъ се разсѣче отъ мечъ на червена мълния — и всички паднаха по очи — — —.

Нѣщо велико бѣ станало, — а никой не смѣеше да отрони дума.

Тамъ — *вжтрѣ* — въ мрака — се творѣше великото *Дѣло на Тайната.*

Прѣзъ сърдцата пропълзѣ огненъ трепетъ, а въ душата на всѣкиго *се разломи една вселенна* — — —.

Бѣше миналъ кървавиятъ херувимъ на Смъртьта.

Бѣше умрѣлъ Свети Гавриилъ Лѣсновски.

Тѣ се възправиха — и по лицата имъ грѣеше нѣщо странно и лжчезарно. Тѣ провидѣха Великото Милосърдие, което измива пурпурната душа, та я прави по-чиста отъ свѣтлината. Една кротка ржка бѣ пратила на скръбнитѣ души небесна милувка.

Богъ ги бѣ *простилъ:* тѣ видѣха това.

Защото бѣ простилъ и своя воинъ: Свети Гавриила.

* * *

Прѣдъ очитѣ имъ бѣ станало чудото — и тѣ виждаха съ огненъ взоръ пророческа картина: отпрѣдѣ имъ се разстилаше — безгранна и ширна — златната нива на Бога, която бѣха пожънали.

Тѣ — страшнитѣ жътвари!

* * *

И всички казаха:

— *Аминь!*

СВЕТА ТЕОДОРА

— — — Прѣдъ очитѣ й още гърмѣха страшнитѣ пламъци на кръвьта — като огромни кули, които се сриватъ, — като огнени пръски кръвь — като плѣсъкъ на съскащи бичове отъ мѣдна тель

— — — Тамъ, скрита задъ копринената завѣса, тя чу страшния стонъ — тихъ, смѣсенъ съ недомълвени слова, заглушени въ гърлото —, а послѣ глухо фрасна брадвата, за да потърси главата на спящия царь.

И слѣдъ това извика нѣкой:

— Царицата да влѣзе!

И въ тъмнината, пипаща съ пръсти мермерната стѣна, тя дойде, за да го види потъналъ въ кръвь, свитъ въ болки върху голѣмата меча кожа, що му бѣ дарилъ отшелникъ: да го пази отъ бѣда, напасть и лиха смърть — — —

Свѣтилникътъ разби прѣдъ взора й бурята отъ червени призраци — и тя най-сетнѣ видѣ лицата на палачитѣ, *сгърчени* въ застинала жестока усмивка — — —

Долу, съ лице къмъ земята, прѣплелъ *сгърчени* нозѣ въ топла локва отъ кръвь, лежеше онзи, който бѣ дѣлилъ легло съ нея до скоро.

Отъ кръвьта се виеха нагорѣ топли изпарения, а многоцвѣтнитѣ прозори бѣха замръзнали отвънъ. И тя погледна това, понечи да се върне, но усѣти главата си празна, а прѣдъ очитѣ ѝ се виеха и летѣха нагорѣ широки червени кълба.

Тя се подпрѣ на стѣната, за да не грохне като трупъ до мрътвеца. И въ сивия кржгозоръ на своя прѣмрѣженъ погледъ тя съзрѣ, че една жилеста мжжка ржка се протѣга, за да я подкрѣпи.

По голѣмата косматa ржка имаше кръвь.

Никефоръ Фокасъ, великиятъ императоръ на ромеи, бѣ убитъ.

* * *

А глашатаи на Иоанъ Цимисхеса излѣзоха — покорни на звънливото злато, съ което съзаклетникътъ ги бѣ дарилъ обилно, — като луди прѣзъ страшната нощь — и тѣ разгласяха вече прѣзъ влажната тма по мрътви улици и стъгди на Бизансъ ехото на това страшно събитие, което нѣмаше свидѣтель.

И тамъ — срѣдъ синитѣ сѣнки, фърлени по снѣга отъ исполинскитѣ кули на Хиподрома — летѣха тѣ: многото, на които златото бѣ измѣнило езика.

И викаха като безумни, за да пробудятъ мрътвия сънь на плахи граждани:

— Да живѣе базилевсъ Иоанъ! Да живѣе Теофанò, царица на ромеитѣ! — — —

Тѣ викаха съ бѣсенъ гласъ — и дрезгавиятъ викъ ломѣше като сѣкира страшния мракъ, настръхналъ задъ сгради и църкви.

И въ тази ледна нощь тѣ — безлики стражи на ужаса — пробудиха Бизансъ съ една страшна вѣсть. —

* * *

А слѣдъ полунощь, кога се бѣ сепналъ градътъ и като стжписанъ звѣръ съ настръхналъ взоръ дирѣше да види чудото, — глашатаитѣ ревѣха въ сетни прѣдградия и прѣгракналъ викъ сипкаво будѣше низкитѣ стрѣхи, дѣто бродятъ разпжтни жени, избѣгали роби и нетрѣзви моряци.

Тамъ, въ Прѣдградието на Изгубенитѣ, викътъ се отекна глухо, — па се изгуби къмъ Сирийското пристанище.

И сетнитѣ спящи бѣха пробудени.

* * *

— — — И тамъ, на голѣмия абаносовъ прозорецъ, разкрехнатъ отъ луда ржка широко срѣщу зимната буря, до нея — наведена въ унасяне навънъ — и тамъ стигна страшното „Зѝто!“ на убийцитѣ.

И тя гледаше съ мразенъ трепетъ кървавия губеръ, на който бѣ облакътила ржцѣ, леденъ вихъръ съскаше по лицето ѝ, та размѣташе на нестройни дипли разплетенитѣ ѝ коси, лъскави като кърваво злато, — коситѣ, които прѣди полунощь бѣ кротко милвалъ съ чаръ и опиване убитиятъ царь.

„— — — Да живѣе базилевсъ Иоанъ!... Да живѣе Теофанò — — —!“

Тѣ вече съчетаваха въ своя безуменъ викъ името ѝ съ името на стратега, когото тя любѣше бѣсно — него, Иоана, — съ кървавитѣ ржцѣ, който бѣ облѣкалъ вече порфирна дреха на базилевсъ

съ иконки на апостоли — и въ ржката му блѣстѣха алмазитѣ на тежъкъ царски жезълъ, носенъ отъ мнозина — — —.

* * *

„Алмази, алмази!

„Колко е милъ на душата ми вашиятъ страшенъ блѣсъкъ! Вие отнехте Теофанò, дъщерята на стария пристанищенъ кръчмарь, за да я направите царица на Бизансъ, а тази нощь отново я понесохте на своитѣ тържествени талазни блѣсъци като на ангелски крила, за да я дадете на Иоана, — на арменеца съ златнитѣ коси и съ кървавитѣ ржцѣ! — — —

„Алмази, алмази!

„Вие сковахте прѣзъ толкова години къмъ щастието на прѣстола душата на една кръчмарка, жадна за накитъ — и тикнахте три пжти ханжаръ въ клетата ѝ треперяща ржка! И тя убиваше, защото прѣсната кръвь свѣтка като алмазъ, а очитѣ на мрътвеца блѣстятъ като морния съсъкъ на тъменъ адамантъ!

„Алмази, алмази! Вие погубихте душата на Теофанò! —“

* * *

Тя стоеше, прѣмалнѣла, отъ слабость опрѣна на абаносовия прозорецъ — блѣда, тръпна, съ посинѣли устни и безкръвно лице — и прѣдъ нея се кржжеше вселенната въ безкрайни кървави талази — — —.

А послѣ ѝ се зави свѣсть, тя се стисна о желѣзнитѣ кръстове на прозореца — и усѣти плъзгавъ трепетъ, като че политаше въ мжтна бездна.

А въ душата ѝ властно звънѣше пролѣната императорска кръвь.

Тя не смогна да понесе жестокия ужасъ на нечутото дѣяние.

Ржцѣтѣ ѝ се откопчаха отъ желѣзнитѣ прѣчки, тя се килна назадъ — и грохна въ кървавата локва, наредъ съ сгърчения трупъ — — —.

* * *

А въ това врѣме убийцитѣ, навлѣкли несржчно одежди на боляри — показваха на сбрания народъ кървавата глава, главата на Фокасъ — съ коси, слѣпнали отъ кръвьта, съ сбръчканъ, почернѣлъ отъ кръвь лобъ, съ голѣми страшни дупки, изъ които сж изтекли очитѣ, издълбани съ острие на златенъ ключъ — — —.

Тамъ, въ мрака, подъ неравна свѣтлина на два факела, една голѣма черна ржка подаваше главата, за да я види всѣки — и да я не забрави никога!

И трупаха се въ бурята на късна коледна нощь подкупени и любопитни — да гледатъ главата на великия августъ — безобразна, съ изкривени отъ кървавъ смѣхъ уста, показвана прѣдъ всички съ присмѣхъ и хула! — — —

* * *

„Елате вси —: ромеи, евреи, араби, чуждоземци!

„Елате до единъ подъ сѣнката на Буколеона, за да видите главата на оногова, отъ когото треперѣхте!

„Елате да видите извадени очитѣ, които сж ви задавали толкова години страхъ!

„Елате до единъ — и вижте обезглавенъ отъ наемници гордия стратегъ, побѣдителя на Малта и Венециа, който разсипа арабитѣ и заплаши българитѣ съ робство!

„Елате вижте мѫжа на Теофанò, аскета, когото тя обезглави съ своя любовникъ! Той ги обичаше и двамата — а тѣ кроеха пѫтека за убийство, за да живѣе страстьта и да блѣсти златото на съкровищницата!

„Елате вси, елате до единъ — и вижте главата на Фокасъ, показвана съ позоръ и прѣзрѣние отъ покрива на Свещения Дворецъ!“

* * *

А отъ главата течеше обилна кръвь и чъртаеше по снѣга прѣдъ Буколеона прокобни червени образи — — —.

* * *

И царицата слушаше страннитѣ слова, гърмящи въ душата ѝ — слова на укоръ и клетва — и блѣдното ѝ лице мълчаливо потръпваше, а пръститѣ на рѫката ѝ удряха по цвѣтната слюда на прозореца — като отсѣчени — — —.

* * *

— — — И сега, кога я дѣлѣха години отъ миговетѣ на страшния сънь, въ който Любовь и Смърть бѣха станали едно — прѣдъ взора ѝ прѣмина като отмъстяващъ споменъ позорното шествие на живота ѝ.

О! — Тя измамваше, лъстѣше, пригрѫщаше царе и велможи, за да ги убие съ ласка или мечъ, та да може да царува — тя, на която не дадоха дори да види тържеството на своя ножъ — — —.

И спомни си отново деня, кога патриархътъ извика Иоана въ голѣмитѣ тъмни горници на патриаршеския дворецъ, за да му внуши строго, че не ще го вѣнчае съ корона и жезълъ, ако не изгони отъ Гинекея на Свещения Дворецъ царицата, която е убила своя мжжъ — и ако не влѣзе въ притвора на Света Софйа съ измити ржцѣ и чиста душа.

Тя се боеше.

Защото знаеше, че Иоанъ е още тръпенъ отъ страшното дѣяние и стои сфраснатъ и обезумѣлъ прѣдъ блѣсъка на златния дворецъ и на алмазната власть, които го чакатъ, дошли неожидано, та самъ не знае, що да стори.

И тя се боеше, че несржчниятъ стратегъ ще се опие отъ мечта за власть надъ най-голѣмата империя — и ще прѣзре онази, която го довлѣче силомъ до властьта.

Ще прѣзре — нея!

И — *той го стори!* — — —

* * *

— — — А тя го чакаше тамъ, властна като лъвица, чийто самецъ се връща отъ опасна плячка — тя дирѣше съ склопени очи устнитѣ му — и ржцѣтѣ й не го изпускаха изъ своитѣ метални обятия.

Но защо той скоро разплете пригрждката й — и защо гледаше настрани, като че знойна мисъль за нѣщо ужасно го бѣ ужилила —?

— Какво ти каза патриархътъ?

... Той не рече нищо, отфърли й ржцѣтѣ — и съ наведенъ взоръ си отиде.

* * *

... Сега тя всичко почна да разбира: и притворнитѣ ласки, разпалвани отъ жадь за тѣло, задъ които у арменеца е съскала само мечта за жезълъ, — и страшния заговоръ на убийството, подгрѣванъ отъ нагонъ къмъ мъсть за стжпкана мжжка честь, — и голѣмото хладно прѣзрѣние, съ което стратегътъ я заклейми — — —.

Не: той никога — *никога* — не я е обичалъ!

* * *

„Никефоре! — На празника на Безплътнитѣ Сили единъ далеченъ монахъ, когото ти не познаваше, те прѣсрѣщна на площада прѣдъ стълпа на Иустиниана: помнишъ ли това?

„И тогава инокътъ ти даде свитъкъ. А ти го разгърна — и ржцѣтѣ ти потръпнаха отъ леденъ ужасъ — — —. Помнишъ ли това?

„Ти разгърна кожената лента — и прочете студени думи, писани отъ непознатъ човѣкъ: — Базилевсе! Макаръ, че не съмъ царь, а земенъ червей, Промисъль Божия ми откри, че ще умрешъ прѣзъ третия мѣсецъ слѣдъ празника на Свети Симеона Стълпникъ! —

„И твоето уплашено лице се извърна, за да запита монаха, кой му е далъ свитъка, ала ти не намѣри никого: страшниятъ пророкъ се бѣ изгубилъ: помнишъ ли това?

— — — — — — — — — — — — — — — —

„... Страхъ, леденъ страхъ се всели въ сърдцето ти, базилевсе! Ти почна да се затваряшъ — и никому не разкриваше душата си, — сѣкашъ цѣлъ свѣтъ криеше за тебе ножъ — —!

„Ти не спѣше на царското ложе, а — на земята, въ тъмния кѫтъ на голѣмия кубикулумъ, дѣто най-добрѣ можеха да бдятъ стражитѣ — и отдѣто ти най-сгодно бѣ да избѣгашъ, ако врагъ подкупи ножа на твоитѣ стражи — — —.

„Ти се уплаши, Никифоре, отъ опасния просторъ на брачното ложе, защото пригрѫдкитѣ на Теофано̀ могатъ и да одушватъ.

А кой можеше да ти каже, не се ли крие брадва задъ тежкитѣ завѣси — и подъ възглавието ти не спи ли пепелянка —?

„И ти прѣкарваше своитѣ нощи на самотникъ върху червения губеръ и кожата отъ пантера, а тѣлото си завиваше съ мечата кожа, що ти бѣ дарилъ Михаель Мелеиносъ. Не те запази, базилевсе, монашеската мантия! Не те запази — ни отъ невѣра, ни — отъ смърть!

„Нима ти мислѣше, че смъртьта е вънъ отъ двореца — и —, че враговетѣ се криятъ задъ стълповетѣ на Хиподрома — —?

„Ти се посели въ двореца Буколеонъ, укрѣпи го, издигна върху него зѫбести кули и бойници, защото се плашеше, че метежъ въ народа ще ти покоси живота — — —! Запазиха ли те стръмнитѣ кули отъ камъкъ? Та видѣть ли е — крѣпость отъ смърть да пази?

„О, Никифоре! Горко на слѣпеца, който дири посъхъ — и на умиращия, който дири знахарь!“

* * *

— Проклетъ — деньтъ, когато видѣхъ червенокосия арменецъ! Та съ що стоеше той по-горѣ отъ Никифора? — Ала обичьта прави човѣка безуменъ — и той не вижда своето щастие! — —

— Тъмната кожа на лицето му и гжститѣ му черни коси бѣха за мене нощь, пълна съ тръпни наслади!... Никефоре, Никефоре! — Арменецътъ е прѣдъ тебе грозенъ като нубиецъ — и лукавъ като маймуна — — —. Ала — знаехъ ли азъ това?

— Твоитѣ дълбоки очи разкриваха на душата ми кротката мждрость на тъмна нощь, която кара човѣка да търси — и да вѣрва, да пипа — и да узнава, да сънува — и да се възражда! Твоятъ погледъ бѣ винаги скърбенъ, — дори и тогава, когато ти ме унесено цѣлуваше: тжга излжчваше взорътъ ти, сѣкашъ твоята душа тръпно сѣщаше сѣкирата и опаснитѣ женски ржцѣ! — — —

— Ти бѣ далъ нѣкога обѣтъ на своя сродникъ, чудотвореца Михаель Мелеиносъ, — да не доближавашъ жена. И твоята здрава душа на бранникъ бѣ възмечтала подвига на постническа самота като свое брачно ложе — и като своя небесна сватба. Ала — ти срѣщна мене — и въ мене ти видѣ своя грѣхъ — и своята смърть! Ти измѣни на обѣта си — и зафърли като лишна своята цѣломждра мечта за пустиня и подвигъ!

— Когато прѣвзе Крста, ти вржчи на другъ подвижникъ и чудотворецъ — на Атанасия Атонецъ — сто голѣми златни хиперпера, за да сгради лаврата на Атосъ: нему ти бѣ повторилъ, като на духовенъ наставникъ, своя обѣтъ — и той се бѣ зарадвалъ. Ала когато, слѣдъ дни, ти се ожени за мене, блудницата, светиятъ пустиножитель ти прати укорно послание, че си прѣзрѣлъ свещени обѣти за позорна разтуха на сласть. Ала ти затвори душата си за всички — и никому не допусна да влѣзе тамъ, за да не смути мене: ти желаеше азъ

да живѣя въ душата ти, — и другъ да не дѣли тамъ моята самота! —

— Ни веднажъ ми се не оплака ти, ала азъ не виждахъ ли сама, че всѣки день живи съсипни се трупатъ тамъ — и всѣки мигъ звѣздитѣ на душата ти гаснатъ, за да се разпали въ тебе страсть и мѫжка похоть —? Твоята душа кипѣше отъ страсть — и азъ долавяхъ, че ти ставашъ край мене жестокъ — и слѣдѣхъ, какъ обичьта ти къмъ мене отъ день на день те прави като мене смѣлъ въ грѣха — и като мене готовъ за убийство — —.

— О, моята обичь сложи едри, страшни бръчки върху твоята непорочна душа, Никифоре! Ти ме срѣщна, — за да прѣдвкусишъ своята смърть — —! Не го ли сѣти тогава още? Ти бѣ упоритъ въ всички борби, ти винаги надвиваше — и не помнѣше надъ себе си побѣдитель; а, когато срѣщна Теофанò, ти се счупи — и ти падна надвитъ — и една жена отпразнува побѣда надъ тебе! — — —

— Знаятъ те всички, че бѣ спокоенъ и въ най-опасно врѣме, — че умѣеше да говоришъ и на най-неукротими тълпи, — че за тебе нѣма трепетъ и страхъ. Ала тѣ не знаятъ, че кога ме срѣщнѣше, ти отеднажъ се сепваше и тръпнѣше като плахо дѣте, — че на мене не намираше думи да говоришъ, защото паметьта ти ставаше празна изеднажъ, — че прѣдъ мене ти се губѣше въ уплаха — и не виждаше нищо — и нищо не разбираше — — —!

— О, ти прѣнесе въ своята душа най-жестокия пожаръ! И твоята душа се изпепели: тя стана плаха и жестока, тръпна и насилнишка, страхлива и прѣстѫпна! Ти стана това, което бѣхъ азъ! Ти

дойде при мене мѫжъ, кипналъ отъ страсть и сила, — а си отиде старецъ — — —!

— Що не бѣ готовъ да дадешъ за мене ти? Ти ми дари най-скѫпитѣ накити, които е виждала жена, — тънки издѣлия отъ слонова кость, работени въ Алепъ и Бизансъ, — стари накити, дълбани и сѣчени въ Дамаскъ, — губери отъ далечна Персия, — тънки копринени платове отъ Патрасъ и Газа, — сребърни съсѫди за пиръ и златни накити, накичени съ бисеръ и скѫпи камъни —: ти всичко, що намѣри по свѣта, сложи прѣдъ нозѣтѣ ми! —

— Прѣдъ мене, блудницата, ти сложи мощитѣ на прѣподобници, чудотворнитѣ икони на мѫченици и животворния кръстъ на Иесуса, — прѣдъ мене, блудницата, ги сложи — като прѣдъ Света Богородица!

— Ти ми подари обѣци отъ слонова кость, злато и алмази: тѣ бѣха изрѣзани като тънки сплитания на лунни лѫчи, — като златна паяжина, — като накитъ отъ крѣхъкъ блѣнъ. Ти ме дари съ копринени була, които сѫ толкова тънки, че, на дванадесеть дипли сгънати, не се виждаха върху тѣлото ми — ти обичаше да съзерцавашъ въ ранна сутринь моята гола снага, облѣчена въ тѣхъ — — —.

— Ти украси безчисленитѣ горници на моя Гинекей съ покѫщнина, купена скѫпо отъ странитѣ на цѣлъ възтокъ, — сбрана като въ чертози на богина. Ти ми даде скѫпи сандъчета, прѣпълнени съ нанизи, накити, пръстени, гривни и стеми. Ти ми подари два лѣтни двореца край Босфора и шесть кѫщи, изградени отъ кедъръ и абаносъ, — на малоазийския брѣгъ. Ти въздигна за мене въ тракий-

скитѣ теми дванадесеть разкошни жилища, въ които можехъ да живѣя по единъ мѣсецъ въ годината — и животътъ да ми се вижда вѣчно новъ — и вѣчно прѣсенъ — и вѣчно пъленъ съ наслади за окото, за слуха и за сърдцето.

— Ти направи за мене празнични колесници отъ скѫпо дърво и слонова кость, оковани съ злато, впрегна въ тѣхъ най-здравитѣ роби — и тѣ ме носѣха — сѣкашъ колесницитѣ ми летѣха по облацитѣ. Ти ми купи кѫдрави арабски жребци и стройни унгарски коне — и азъ се носѣхъ на тѣхъ низъ полетата на Тракия като лека кентавреса. За мене ти намѣри отъ четиретѣхъ краища на свѣта скопци, готови да ми служатъ, да ме учатъ и напѫтватъ, да ме пазятъ и да бдятъ надъ мене като златни мечове! —

— О, ти даде за мене всичко, за да направишъ стръвна моята прегрѫдка — и още по-стръвна — своята смърть — — —!

* * *

— Азъ те намразихъ, Никифоре, отъ онзи день, когато арменецътъ падна въ нозѣтѣ ми, та ме замоли за милость прѣдъ тебе! Той ми се заклѣ въ вѣчна обичь — и нарече себе си мой робъ: а азъ искахъ — свой господарь да го направя — — —! Знаехъ ли азъ, клетница, лукавитѣ прѣструвки на мѫжа? Знаехъ ли, че го блазни само мъсть къмъ тебе — и жадь за царска власть?

— А ти ставаше всѣки день по-тѫженъ — и по-навѫсенъ. Ти се криеше въ самотата на своя Буколеонъ, дѣто се молѣше, постѣше и на колѣнѣ прѣдъ иконата минаваше дълги нощи. О, ти разбираше всичко, Никифоре! Ти смѫтно досѣщаше

измѣната на своята царица и невѣрата на своя вождъ!

— Ти се уплаши отъ Цимисхеса, та му повели да остави прѣстолния градъ и въ немилость го прати въ далечни азийски теми. Ти му отне чина доместихъ на схолитѣ — и го направи простъ логотетъ, който е длъженъ да бди и слѣди, що замисля царството за своя базилевсъ. Ала той не изтърпѣ унижението — и дойде тайно при мене, та поиска закрила. И азъ го обикнахъ още повече: жаль имаше въ моята обичь къмъ него — и страсть къмъ снаженъ мѫжъ — и обичь на царица, смѣнила много пригрѫдки — — —.

— И азъ те намѣрихъ въ твоята самота, Никифоре — и моята нова обичь те смути: ти въ очитѣ ми прочете, че Тесфано̀ обича другиго — — —. Ако те замолихъ тогава да не зафърляшъ въ тълпата безименни Цимисхеса, — доблестния вождъ, юначния боецъ, близъкъ тебѣ по кръвь, по мечъ и по бранна слава: замолихъ те да не забравяшъ неговата вѣрность, спомнихъ ти, че кога Иосефъ Брингасъ извърши прѣдателство и ти затвори пѫтя къмъ Бизансъ, пръвъ Цимисхесъ ти разкри изневѣрата — и саминъ той свика войскитѣ, та те провъзгласиха базилевсъ още на бранното поле.

— И ти направи тогава, Никифоре, своята първа грѣшка: ти извика Иоана въ Свещения Дворецъ. Ала съзна скоро, че си сбъркалъ, та понечи да изправишъ грѣшката си. И — втора грѣшка направи: ти възбрани на арменеца да идва въ двореца, защото знаеше, че идва заради мене —. О, да бѣ го оставилъ всѣки день да дохожда, негли бихъ разбрала, що го тегли къмъ мене — и

отдавна бихъ го прѣзрѣла — и пакъ бихъ обикнала тебе, твоята вѣрность и твоята добрина! — —

* * *

— Отъ деня, когато му забрани да живѣе въ Свещения Дворецъ и да се явява прѣдъ тебе, та му отне правото, съ което всѣки велможа се гордѣе, — ти ме направи свой врагъ! Иоанъ остана да живѣе въ жилището на своитѣ прѣдци, въ азийското прѣдградие на Халкедонъ: и ти си мислѣше, че заграждашъ двореца, мене и себе си отъ мрѣжитѣ на прѣдателя — — —! Горчива лъжа —, Никифоре! — — Горчива лъжа родиха твоитѣ несмѣли замисли! И тази лъжа — те уби!

— ... А всѣка вечерь, Никифоре, Иоанъ прѣсичаше съ лодка Босфора, спираше лодката подъ мраморнитѣ кули, потънали въ мракъ — и излизаше. Неговиятъ тъменъ образъ потъваше въ таинствената мрачина на дворцовитѣ сгради — и той се изгубваше въ китнитѣ градини на Свещения Дворецъ: о, ти не знаеше това!

— Ти скѫпо плащаше на скопци, роби и стражи — да ти прѣдаватъ, дохожда ли арменецътъ въ двореца и говори ли съ мене. Ала азъ ги добрѣ познавахъ и тъй нагаждахъ всичко, че тѣ не смѣеха да ти обадятъ, нито да ме издадатъ. И всѣка нощь ние се свиждахме съ Иоана въ най-дълбокитѣ горници на моя Гинекей — и стръвни бѣха нашитѣ сплитания, а нашитѣ милувки бѣха сластни до жестокость: ти това не знаеше, Никифоре! — —

— Дни минаха — и азъ обѣщахъ на Иоана да ти донеса смърть, за да донеса нему — царство. Защото, въ сѣнката на твоята страхлива ревность,

ние се пригрѫщахме — и азъ не можехъ вече безъ него! — — —

— Иоанъ съ клетви и ласкави обѣщания привърза къмъ себе си своитѣ заклетници — и ние бѣхме сигурни въ кървавото дѣло. Съ насъ бѣше стратегътъ Михаель Бурцесъ, славниятъ антиохски побѣдитель; — съ насъ бѣше патриций Леонъ Педиазимосъ, влиятелниятъ довѣреникъ на Никефора; — съ насъ бѣше таксиархътъ Леонъ Балантесъ; — съ насъ бѣше Иоанъ Акипотеодоросъ. И още много други бѣха съ насъ: половината дворецъ бѣ съ насъ, защото съ насъ тръгна всичко недоволно, силно и потиснато! — — Никефоре, клети базилевсе на най-плъзгавия прѣстолъ: — твоята смърть бѣ рѣшена! — — —

* * *

И въ деня, когато бѣ опрѣдѣлено да стане страшното убийство, най-вѣрнитѣ заклетници влѣзоха, прѣоблѣчени като жени, въ Свещения Дворецъ — за да посѣтятъ царицата.

А подъ дългитѣ имъ дрехи имаше брадви и мечове, копринени вѫжета и оловни примки, широки ножове и къси сѣкири. И подкупенитѣ скопци и роби ги введоха въ Гинекея, дѣто сама Теофанò ги скри въ тъмнитѣ стаи до самата горница на базилевса — и върху тѣхъ задипли тежки завѣси, та никой не би успѣлъ да ги намѣри.

Ала вечерьта единъ отъ свещеницитѣ на двореца донесе на Никефора втори свитъкъ, писанъ отъ сѫщата рѫка, която бѣ писала първия свитъкъ. И царьтъ го пое съ разтреперени пръсти, та прочете: „Базилевсе! Знай, че ужасна смърть ти се

готви още тази нощь! Смъртьта ще те намѣри и на площада — и по улицитѣ — и въ Хризотриклиния — и дори въ самотната горница, дѣто спишъ! Ала — ако ти е милъ животътъ, прѣтърси саминъ всички кжтове на Гинекея: тамъ има хора въоржжени и скрити, — готови да те убиятъ!“

Царьтъ получаваше такива свитъци всѣки день; тѣ бѣха писани отъ различни ржцѣ — и всички прѣдсказваха смърть на Никефора още сжщата нощь. И той знаеше, че свитъцитѣ идатъ отъ водачитѣ на недоволни тълпи, които търсятъ случай за метежъ.

Ала той позна въ този свитъкъ сжщата жестока ржка, която бѣ го уплашила прѣдъ стълпа на Иустиниана, — и сега тъкмо завършваше страшниятъ срокъ: три мѣсеца слѣдъ Свети Симеона Стълпникъ бѣха минали, а сега влизаше четвъртиятъ — — —.

И въ посланието всичко бѣ показано съ ужасна точность и нагледность: „въоржжени мжже“ — „Гинекей“ — „скрити“ — „прѣтърси саминъ всички кжтове...“ — „готови да те убиятъ“ — — —.

И Никефоръ Фокасъ даде повеля на префектакубикулумъ Михаеля, вождъ на скопцитѣ и господарь на дворцовитѣ горници, — да прѣтърси съ най-строго внимание Гинекея.

И Михаель прѣтърси цѣлия Гинекей, ала не намѣри никждѣ нищо. И съобщи на царя, че базилиса Теофано̀ се люто гнѣви на царя, който е допусналъ скопци да прѣтърсватъ горницитѣ й. А послѣ му каза, че е станалъ жъртва на нѣчия злонамѣрена измама, защото никждѣ — дори въ найтъмнитѣ кжтове — не е намѣренъ човѣкъ.

Ала Михаель не бѣ търсилъ въ тритѣ горници, заграждащи царската спалня, защото тѣ бѣха въ двореца Буколеонъ. А тамъ бѣха скрити онѣзи, които царьтъ дирѣше въ тъмнитѣ кѫтове на Гинекея — — —.

* * *

... Настѫпи нощь.

А върховниятъ дѣецъ въ завѣрата, Иоанъ Цимисхесъ, не идѣше още — — —.

Съзаклетницитѣ чакаха, скрити въ завѣситѣ, да чуятъ условния знакъ — и люто недоумѣние кѫсаше мисъльта имъ.

Защото въ неговата смѣлость се никой не съмнѣваше. Ала нощьта бѣ ледна, бурна и вѣтровита. Тѣ знаеха, че Босфорътъ кипи отъ мразни вълни, че бѣсната зимна буря обръща нагорѣ талазитѣ — и тѣ се съмнѣваха, ще ли може Иоанъ да прѣплува Босфора съ лодката си.

А само по една стѣна ги дѣлѣше отъ спалнята на Никефора. И тѣ чуха стѫпкитѣ на Теофано, която влѣзе при него — и послѣ всичко заглъхна: чуваха се само търкания на тежки злашити дрехи. Царьтъ и царицата се прегръщаха.

И послѣ чуха думитѣ на базилисата, че българскитѣ княгини, дъщери на царь Петра, ще дойдатъ тази нощь при нея, та тя трѣба да говори съ тѣхъ по-дълго и послѣ да ги изпрати въ тѣхнитѣ покои.

И слѣдъ това пакъ заглъхна всичко — и пакъ се чу търкането на тежки сърмени дрехи — — —. И чу се шумъ на хора, които се гонятъ съ смѣхъ — и гласътъ на царицата: „Недѣй! Недѣй — сега — — —“

И тежко падна бисерна огърлица — и зашумѣ дреха, която се съблича — — —.

А послѣ пакъ се дигна шумъ на мѫжъ и жена, които се борятъ — и прѣкѫснатия смѣхъ на царицата, която бѣгаше и се не вдаваше. И пакъ се чу шъпотъ: — „Недѣй, мое слънце! Не сега — — —! Азъ ще дойда при тебе, щомъ изпратя княгинитѣ — за цѣла нощь: не искамъ крадени милувки! — — —“ И сѫщиятъ гласъ прибави отдалечъ: — „Вратата на кубикулума да стои открехната: азъ ще заключа на идване сама всички входове! —“

И тя си отиде.

А тѣ стоеха — и чакаха въ недоумѣние — и почнаха да се питатъ, не сѫ ли ги издали — — —.

Но по едно врѣме чуха шумъ на губери и кожи въ горницата на царя. Никифоръ си лѣгаше, успокоенъ отъ ласкитѣ и вѣрнитѣ думи на царицата — — —.

* * *

Той се легна въ ѫгъла, подъ образитѣ на Христа, Теотокосъ и Прѣдтеча. Той се зави съ мантията отъ меча кожа, що му бѣ завѣщалъ чудотворецътъ, сви се върху червения губеръ — и пръвъ пѫть отъ толкова врѣме заспа тежъкъ сънь.

Ала не бѣха го опили милувкитѣ на царицата — и този сънь не бѣ налетѣлъ царя отъ спокойнитѣ думи на Теофано.

Въ водата, която му бѣ поднесалъ робътъ да пие, имаше нѣщо примѣсено...

И Никифоръ заспа — и неговиятъ сънь бѣ тежъкъ —, та сънищата му се сплитаха като къжелъ

отъ тънка свила, чиито жици не може никой да разплете...

* * *

А въ петия часъ на нощьта ужасенъ вѣтъръ подигна талазитѣ на Пропонтисъ, нечуванъ студъ смрази Босфора, обиленъ снѣгъ съ бѣсна вихрушка летѣше, та засипваше разтворенитѣ морски бездни.

А Иоанъ Цимисхесъ, заедно съ трима гребци, се борѣше въ малка лодка съ гнѣва на морето. Талазитѣ блъскаха лодката, повръщаха я назадъ — и единъ отъ гребцитѣ, тласнатъ отъ бѣсна вълна, полетѣ въ Босфора — и никой не можа да го спаси — — —.

И слѣдъ безумна борба съ талазитѣ, лодката спрѣ задъ двореца Буколеонъ, прѣдъ мраморната врата, украсена съ изваяние, на което се виждаше борба между бикъ и лъвъ.

А съзаклетницитѣ чакаха съ мечъ въ ржка да дойде Цимисхесъ. Единъ отъ тѣхъ, оставенъ на стража върху каменния покривъ, подъ бѣсната снѣжна буря, крачеше тихо и прѣдпазливо по най-издигнатитѣ зжбери на новия царски кастронъ. Той слѣдѣше съ очи вълнитѣ на Босфора, за да види, кога ще дойде лодката.

Най-сетнѣ лодката приближи — и тримата спрѣха долу, въ мрачнитѣ скали, на които бѣ зиданъ дворецътъ. Отдолу се изсвири четире пжти: то бѣ знакътъ. Стражътъ се изгуби отъ покрива — и мжжетѣ отъ лодката се скриха.

И подиръ малко отгорѣ падна стълба отъ вжжа, закачена за мраморния стълпъ на единъ прозорецъ. А този прозорецъ водѣше въ горни-

цата на Теофано̀. По стълбата се покатериха тримата. Ала единиятъ отъ тѣхъ, който бѣ замислилъ да ги издаде съ измѣна, щомъ се възкачи горѣ, въ тъмнината ужъ случайно прѣрѣза стълбата, за да не могатъ избѣга. И бързо се запѫти по дългия ходъ къмъ кулата на императорската стража. Слѣдъ него полетѣ единъ отъ заговорницитѣ съ ножъ, ала не можа да го настигне, та се изгуби въ заплетенитѣ ходове на Гинекея.

Прѣдательтъ стигна до кулата на тѣлохранителитѣ, но намѣри вратитѣ затворени. И когато, слѣдъ дълго чукане, заспалиятъ вратарь му отвори, та го пусна въ стаята на стратега, който бѣ вождъ на стражитѣ, въ горницата не намѣри никого. Спуснаха се стражи да дирятъ своя вождъ, — но го намѣриха късно. И прѣдательтъ му съобщи за заговора, ала вождътъ заповѣда на стражитѣ да го свържатъ и затворятъ въ тъмницата на кулата: самиятъ стратегъ бѣ подкупенъ — — —.

А Цимисхесъ не бѣ успѣлъ да стигне прозореца на Теофано̀; когато прѣдъ него падна отрѣзаната стълба, той бѣ спрѣлъ едва на долния мраморенъ входъ въ отдѣлението на робинитѣ.

И горѣ, въ покоитѣ на царицата, се дигна спотаена тревога: търсѣха пѫть, за да введатъ Иоана. И най-сетнѣ на царицата хрумна хитра мисъль; тя извика скопцитѣ и слугинитѣ — и имъ каза нѣщо, а тѣ излѣзоха.

И въ шестия часъ на нощьта Иоанъ Цимисхесъ биде внесенъ прѣдъ погледа на скопци, слугини и роби, скритъ въ голѣма кошница, пълна съ цвѣтя. Робитѣ внесоха кошницата въ Гинекея на

царицата — и напуснаха горницата, като изнесоха кошницата празна.

* * *

Втори знакъ се даде — и всички заговорници, които бдѣха на покрива на кастрона, слѣзоха прѣзъ кривата мраморна стълба долу, извадиха голи мечове и брадви, приготвиха на клупъ свиленитѣ вѫжета — и влѣзоха въ прѣддверието на царския кубикулумъ.

Прѣдъ тѣхъ вървѣше царица Теофанò — и тя имъ отвори вратата на царската спалня, а послѣ се дръпна и скри задъ тежката завѣса на прѣддверието — да не гледа кръвь — — —.

Цимисхесъ влѣзе послѣденъ.

...И когато въ полумрака на зимната нощь тѣ видѣха празно и некѫтнато леглото на Никефора, всички изтръпнаха отъ ужасъ, защото разбраха, ге издайникътъ, що бѣ прѣрѣзалъ стълбата, ги е прѣдалъ.

Ала бѣгане не бѣ възможно: стражитѣ бѣха на кракъ — и отвѫдъ прѣддверието се вече чуваше звънъ на орѫжия — — —. Тѣ се изплашиха: никой не знаеше, накѫдѣ водятъ безчисленитѣ врати на двореца; а и да знаеше — всички врати бѣха заключени — и задъ всѣка врата стоеше стражъ съ остра брадва.

Единъ съ шъпотъ каза, че остава само едно: да се фърлятъ отъ прозорцитѣ долу — на стѣнитѣ, като се спуснатъ по коприненитѣ вѫжета, а оттамъ да слѣзатъ, — още додѣ е рано, на морския брѣгъ. Ала вѫжетата бѣха къси — и нѣмаше да стигнатъ.

И тревогата ги забави тамъ, въ царския кубикулумъ, а Теофанò чакаше задъ завѣситѣ и се чу-

дѣше, защо не свършватъ още — —. И тя прати при тѣхъ единъ скопецъ — да види, що правятъ.

Скопецътъ влѣзе — и тъкмо тогава въ жгъла на тъмната горница мръдна нѣщо — и заклетниците разбраха, че тамъ лежи царьтъ.

И тѣ се фърлиха върху него като звѣрове на плячка — и брадвата замахна, — да намѣри главата му — — —.

Ала питието бѣ размжтило свѣстьта на базилевса — и той не сѣти нищо. И когато го ритаха съ кракъ, за да го пробудятъ, той се възправи въ полусънь, облегна се на дѣсна ржка и почна да си търка сѫненъ очитѣ.

А Леонъ Балантесъ го фрасна съ тежката брадва по главата. Императорътъ, полудѣлъ отъ болка, извика: „Теотокосъ! Ела ми на помощь! —" Брадвата бѣ прѣсѣкла лицето му, счупила бѣ костьта на челото, отрѣзала — вѣждата и клепача, безъ да стигне мозъка. И дивиятъ викъ на окървавения разсѣче кубикулума — и заглъхна въ тежкитѣ завѣси на прѣддверието, дѣто чакаше Теофанò.

И послѣ убийцитѣ сбраха краката на царя, довлѣкоха го до голѣмото легло, дѣто седѣше Цимисхесъ и силомъ го накараха да падне на колѣнѣ прѣдъ своя старъ другарь и съоржженикъ.

Но ржцѣтѣ му бѣха вързани, той не можеше да се държи правъ — и се килна на земята.

И тогава всички се фърлиха върху него — и почнаха да го хулятъ бѣсно, да го хокатъ съ диво недоволство — и да пращатъ въ самото му лице проклятия.

А Цимисхесъ дигна ржка — да млъкнатъ — и каза на вързания царь:

— Отговаряй прѣдъ мене, подълъ тиране, — отговаряй, защото дойде врѣме да те сждя! — Не се ли качи прѣди врѣме на прѣстола само съ моя помощь, измѣнниче? Кой ти разкри изневѣрата на Брингасъ, — кой ти прѣдложи жезълъ и порфира въ полетата на далечна Азиа, — кой те провъзгласи прѣдъ войскитѣ базилевсъ, — кой ти отвори съ ножъ въ ржка вратитѣ на Бизансъ —? Забравилъ моитѣ добрини, слѣпъ къмъ моята робска прѣданность, — ти ме фърли въ немилость, отне ми водителството на войскитѣ, прати ме да живѣя въ диви полета и глухи села, — въ клето заточение ме покити, за да дѣля скжденъ залъкъ съ слуги, роби и псета — — —! Та да не мислишъ, че ида за жезълъ и прѣстолъ при тебе, безчестниче? Ако ми се ревнѣше прѣстолъ, — не ми ли го ти саминъ три пжти прѣдложи въ полетата на Азиа —? Не ида за прѣстолъ при тебе, а — за мъсть! Ти прати въ позорно изгнание мене, — човѣка, отъ когото се уплаши, защото разбра, че струвамъ отъ тебе много повече — и защото народъ и войска ме обикнаха! Ти видѣ, че те прѣзиратъ — и страхливо се затвори като жена въ този глухъ дворецъ, та народътъ забрави дори лицето на своя царь! Ти се стресна прѣдъ накипѣлия метежъ — и се заключи позорно, за да спасишъ своя дребенъ, излишенъ животъ! Ала правдата те намѣри и тука — и чрѣзъ насъ дойде да отмъщава! — — — О, сега си въ ржцѣтѣ ми: никой не ще те отнеме! Никой не ще прѣгради вратата на моята справедлива мъсть! — — Иде сет-

ниятъ ти часъ, тиране: кажи, ако имашъ нѣщо за казване, додѣто слушамъ!

А Никифоръ видѣ, че е изгубенъ, дигна ржка къмъ своята разкървавена глава, — сѣкашъ да махне съ ржка лютата болка, ала ржцѣтѣ му бѣха вързани — и дѣсницата му увисна надолу — — — .

И като плахо дѣте той гледаше тъмнитѣ икони въ жгъла — и молѣше Бога и Богородица — да му дадатъ миръ.

* * *

Почна да се съзорява.

Заклетницитѣ трѣбаше да бързатъ.

И тѣ се нафърлиха върху него.

Иоанъ Цимисхесъ улови брадва, обърна я къмъ тжпото — и му изкърти челюститѣ съ единъ ударъ отстрана. Единъ отъ убийцитѣ го мласна съ ябълката на меча, та му разкърти зжбитѣ. И кървавата челюсть висѣше изкривена настрани, — а кръвьта отъ устата облѣ дрехитѣ на убийцитѣ и напръска мечата кожа.

Кръвьта разпали жилитѣ на всички — и тѣ въ забрава тъпчеха тѣлото на полумрътвия царь. Иоанъ се пръвъ опомни — и съ широкъ ударъ на меча му разполови черепа.

И тъкмо тогава, когато бѣ свършено, извикаха Теофанѝ. Единъ отъ заговорницитѣ съ кривъ мечъ насѣче царя на кжсове. И когато царицата влѣзе, тя видѣ локвата — и мрътвия, обезобразенъ трупъ — — —.

А дворецътъ се бѣ пробудилъ — и заплашващи викове разцѣпиха горници, ходове и кули.

Слугитѣ и воинитѣ, които бѣха останали вѣрни на царя си, се притекоха още при първия викъ, — когато уплашениятъ царь ревна отъ болка.

Слуги и стражи полетѣха съ брадви и ножове, ала бронзовитѣ врати бѣха заключени — и тѣ трѣбаше да ги къртятъ. И кога откъртиха съ тежки удари на топоръ вратитѣ, между тѣхъ и подкупенитѣ се завърза кървава борба. Много стражи паднаха съсѣчени, много слуги легнаха мъртви.

А никой още не знаеше, успѣлъ ли е заговорътъ, — убитъ ли е царьтъ.

Затова Никифоръ заповѣда на Акипотеодоросъ да отрѣже главата — и да я покаже на народа.

А саминъ той се запѫти къмъ Хризотриклиниона — да го увѣнчаятъ съ отличията на царска власть.

. . . .

* * *

Тя се пробуди една мъглива заранъ далекъ отъ прѣстолния градъ, далекъ отъ гръмливитѣ тържества на Бизансъ, въ обитель Свети Грегорий — лишена отъ разкоша на Свещения Дворецъ, смѫтно спомняща блѣсъка на царски животъ — ограбена и насилена — — —.

И кипна пакъ въ душата ѝ зноенъ гнѣвъ — и ярость раздра ума ѝ: тѣ я бѣха изгонили като робиня и бѣха взели всичко, що имаше тя, — найбогатата жена въ цѣлата империя! — — —

— Тѣ ми отнеха всичко: отнеха го за съкровищницата на Света Софйа! Тѣ ми взеха дрехитѣ — дрехитѣ отъ коприна, златна везба и дамаска, шити съ скѫпи камъни и икони отъ самоцвѣтенъ камъкъ —, съ цѣната на които бихъ купила вси градове на Мала Азиа!

Взеха ми бисеритѣ и прочутитѣ нанизи и накити, които струватъ колкото корабитѣ на цѣлия

Босфоръ! Отнеха ми тънкитѣ украшения въ сандъчета отъ слонска кость, за които биха се продали възточни провинции!

— Тѣ ме биха съ бичове отъ тель – мене, деспойната на Бизансъ! Тѣ разкървавиха снагата ми, за която легионъ знатни мѫже блѣнуваха години, — снагата ми, обнажена силомъ прѣдъ червенитѣ клѣщи и съскащитѣ бичове, окървавиха тѣлото ми, пригрѫщано само отъ царе — откѫснаха съ нагорещени клѣщи зърната на грѫдьта ми, отъ която не бѣ бозало дѣте!

— И тѣ се гнѫсно поругаха съ мене! Тѣ отсѣкоха моята златна коса, на която сама Света Богородица би завидѣла, — и тамъ, въ мрачнитѣ подземни тъмници — нубийцитѣ-джелати вършиха надъ мене безчинства и гнѫсно насилие!... Позоръ! Позоръ! — — —

— И тамъ, срѣднощь, — разкѫсана отъ пъклени болежи и покрита съ сини ленти по снагата, напукана до кръвь и обсипана съ рани отъ горещото желѣзо — азъ трѣбаше да усѣщамъ по морната си снага мръсна пригрѫдка на черни, вонѣщи ржцѣ, — а по устата ми още съхне лигата на гнѫсна маймунска цѣлувка! — — —

* * *

— — — — — — — — — — — — — — — —

— Кога умра, душата ми като стоустъ вампиръ ще хапе и жили до кръвь проклетия царь и скопеца-патриархъ! Ала ще бѫда ли отмъстена — азъ, която кървава участь издигна отъ притънъ до царски прѣстолъ, а послѣ отново смъкна до окаяната гмежь на кални улици?

* * *

„И ето — ти сега седишъ тукъ, заключена въ неповоленъ затворъ, между тъмни монаси, на които патриархътъ е поржчалъ да бдятъ надъ тебе, защото си безумна!

„И спомняшъ си съ горесть, развѣнчана царице, скжпитѣ чертози, които бѣ сградилъ богоподобниятъ Теофиль въ твоя Гинекей!

„Тамъ ти стжпваше съ златокованъ чехълъ, но сега боса ще вървишъ — и остъръ пѣсъкъ ще разкървави нозѣтѣ ти, ласкани отъ царе!

„Ти стоишъ тукъ, осждена като Ирена Велика нѣкога — да тъчешъ съ неука ржка покрови за селски църкви и да нижешъ отъ ефтини мъниста огърлия за богородични икони. Съ желѣзенъ свѣщникъ бѣ издълбала тя на Константина очитѣ — очитѣ на сина си, — за да дѣли всемиренъ жезълъ съ скопцитѣ на Ставракия, а ти уби мжжа си и съ златенъ ключъ извади очитѣ, които те гледаха прѣди малко съ възторгъ и обожаване!

„Проклета! — —

„Проклета — навѣки! — — —“

* * *

Черни монаси минаваха безмълвно край нея прѣзъ здрача на топли вечери — и подъ сънната сѣнка на маслини и смоковници тя виждаше безброй очи да я слѣдятъ.

И страшниятъ призракъ въ черно покривало, който я бѣ ввелъ въ тази свещена тъмница, като бѣсъ я слѣдѣше и наглеждаше — мълчаливъ и вѣренъ, безъ да отрони рѣчь... Той бѣ около нея денонощно — и неговата сѣнка се мѣркаше прѣдъ очитѣ ѝ дори въ часоветѣ на полунощно бдѣние.

И сѣщаше тя прѣзнощь, задрѣмала въ мрака върху кораво ложе, по тѣлото си нѣкакви страшни ледни ржцѣ, които я дирѣха и искаха, които сваличаха безумно дрехитѣ й, за да намѣрятъ онова, което царетѣ на своя блуденъ пиръ сж оставили некоснато — — —.

И тя пискаше като бѣсновата отъ допирането на студенитѣ яки ржцѣ, тръскаше се като обзета отъ зълъ духъ, но въ мрака на глухата тъмница до нея стигаше само страшниятъ екъ на собствения й гласъ.

И никой не чуваше нищо.

И никой не дохождаше да помогне! — — —

* * *

А тѣ бѣха страшни съ своитѣ навжсени лица — и голѣмиятъ монастеръ й се струваше като прѣизподня, дѣто се тълпятъ на мраченъ пиръ злолики бѣсове.

И тѣ бдѣха надъ нея, защото патриархътъ бѣ повелилъ — да я запазятъ жива.

Тѣ откжснаха ржкавитѣ й, защото по тѣхъ бѣ намазала отрова. Отнели бѣха нейния бисеренъ накитъ, защото въ всѣко зърно имаше отровна смола. Разпасали бѣха пояса й, защото бѣ отъ копринени върви, съ които можеше да се одуши. Бѣха й снели сърмената диадема, защото въ нея имаше скритъ ханджаръ.

Тѣ всичко й бѣха взели: тѣ й бѣха отнели и сетното право — *правото да умре*, да умре — *сама*.

* * *

И можеше ли нѣкой да каже, колко дни прѣкара тамъ развѣнчаната?

Тя не виждаше свѣтликъ и тма да се смѣнятъ, защото прѣдъ взора ѝ се носѣше винаги мракъ — и призраци се сплитаха съ сѣнки на живи хора.

А въ единъ навжсенъ день монахътъ дойде при нея да ѝ каже, че може да излѣзе изъ монастера — и да върви, дѣто иска.

Само вратитѣ на Бизансъ ще бждатъ затворени за нея, додѣто е жива.

* * *

И прѣзъ раннитѣ мигове на волностьта въ нея узрѣ мисъльта за мъсть — за пъклена мъсть, която да изкупи страшния позоръ и безграннитѣ страдания.

И тя разбра, че трѣба да иде отново въ Бизансъ.

Да можеше да види отблизо Иоана! Да можеше да го стрѣлне съ погледъ!

О, той би позналъ веднага погледа ѝ — би я позналъ между хиляди жени!

Да можеше да му пръсне миризъ на отровно червило! Да можеше само еднажъ да се косне до порфирната му дреха!...

И въ ума ѝ се размжтваше като на вълшебно огледало чадътъ на мъсть — и тя съзираше страшни сѣнки да пълзятъ като кървави призраци —.

А всуе бѣ всичко.

Тя влѣзе въ прѣстолния градъ, безъ да я познаятъ.

И тя изново мина прѣзъ чертозитѣ на Свещения Дворецъ, както нѣкога минаваше. И видѣ царя пакъ — пакъ говори съ него, а той я не позна.

И бѣ близо до него — и мечъ можеше да обнажи, та да го убие.

Но — не стори това.

* * *

Случи се това въ Чертога на Порфиророднитѣ.

Влѣзе тя нечакано, облѣчена въ одежди, каквито носятъ момцитѣ отъ стражата на хетериарха, — младежи, избирани между благороднитѣ на империята. А лицето ѝ бѣ блѣдно и чаровно — лице на момъкъ, що се свѣни да метне взоръ по жена. Косата ѝ бѣ златна като нѣкога, но отрѣзана до раменѣ и прѣплетена съ венециански дукати, бисерни низове и сребърни луници, както се кичатъ болярнтѣ изъ Мала Азиа.

На лѣвото ѝ бедро висѣше широкъ мечъ въ ножница отъ кость и злато, на главата ѝ се крѣпѣше щлемъ съ орли и змии, а надъ челото висѣше бизантински кръстъ отъ смарагдъ.

Тя се леко зарумени — и го погледна — — —.

Тамъ стоеше той: великиятъ императоръ, който бѣ водилъ брань съ народитѣ на Азиа и островитѣ — и ги бѣ поразилъ.

Облегнатъ на лакетъ, той замислено гледаше наоколо — съ своя гордъ обликъ на Божи помазаникъ —, роденъ да воюва, сѫди — и убива! —

И въ този властенъ мигъ въ душата ѝ трепна нѣщо далечно, тя огледа познатото великолѣпие на голѣмия чертогъ, — опомни се, сфана, че това е вече *чуждо*, че други ходятъ и живѣятъ тукъ, че царьтъ стои *много далече* отъ нея, а тя се губи — безименна и непозната въ широка тълпа воини. И тогава, въ това странно и студено усѣщане на от-

чужденость, тя тръпно разбра изеднажъ, че мъсть е *невъзможна*...

А царьтъ погледна къмъ нея, запита за името на младия воинъ — леко и безъ внимание — и послѣ не каза дума.

Той бѣ загриженъ и мисъльта му летѣше другадѣ, далекъ отъ дворецъ и чертози.

Не! Той *не я позна!* — — —

Тя бѣ тука чужда и безвластна — и огнената картина на мъсть, която бѣ узрѣла въ ума ѝ — дива и страшна, съ знойни и грозни багри — сега вѣхнѣше — и даже най-ширнитѣ замисли, порасли въ самотата, ѝ изглеждаха хилави блѣнове и безплътни мечти.

И тя съзрѣ, че *нищо не ще извърши*, а трѣба по-скоро да се махне отъ този чуждъ дворецъ и да се отвърне отъ тѣзи чужди хора.

* * *

И прогласено бѣ, че вечерьта ще има пиръ въ Златния Чертогъ, защото сѫ дошли пратеници на царь Петра отъ България.

И, както бѣ уредено още отъ врѣме на Константина Порфирородни, трѣбаше млади велможи да прѣдстояватъ на царския пиръ, да водятъ бесѣда и да услаждатъ съ пѣсни гостенитѣ.

Затова вечерьта, на голѣмия пиръ, базилевсътъ каза на единъ отъ съвѣтницитѣ да извика младия воинъ отъ стражата на хетериарха.

Намѣриха го замисленъ, облегнатъ о единъ ахатовъ стълпъ въ перистила на празничната горница, — опрѣнъ на своя широкъ мечъ.

И кога му казаха, че го викатъ по царска повеля на пира, въ очитѣ му блѣсна нѣщо остро и

кърваво — той нерѣшително послѣдва водачитѣ, за да влѣзе въ голѣмия чертогъ.

Тамъ бѣха всички: тамъ бѣ августътъ съ своята млада жена, пратеницитѣ на Петра и Отона, сановницитѣ и стратезитѣ, велможитѣ на града и империята.

И посрѣдъ пира царьтъ каза:

— Нека изпѣе малоазиецътъ пѣсень — отъ онѣзи пѣсни, що слушахъ да пѣятъ нѣкога, прѣзъ опаснитѣ врѣмена за империята, кога купно съ починалия въ Бога царь — тогава стратегъ Никифоръ Фокасъ — пазѣхме границитѣ на широката империя! Обичамъ тѣзи пѣсни на сурови врѣмена — — —.

А Теофанò се взрѣ въ него, обгледа гоститѣ, па каза:

— Ще пѣе воинътъ това, що е угодно на Богопомазания. Но що би далъ августътъ, когато воинътъ изпѣе?

А Иоанъ Цимисхесъ рече:

— Ще дамъ, — каквото ми поискашъ! —

Тогава събрчи вѣжди младъ воинъ — и пѣсень запѣ съ пъленъ гласъ, — чаровна пѣсень, която знаеше, че се харесва на Иоана отврѣме още.

И слушаха вси прѣхласнати, а царьтъ накрай каза доволно:

— Още пѣй! Ти знаешъ, що обича базилевсъ Иоанъ. Пѣй нѣкоя отъ пѣснитѣ, що пѣе народътъ по васъ — пѣсень, която не съмъ чулъ още!

И воинътъ обгледа вси пируващи съ веселъ взоръ, па спрѣ очи на умореното лице на царя и почна пѣсень, чиято мелодия се мѣнѣше при всѣка

строфа, защото слоговетѣ не бѣха едночисли, — както пѣятъ сирскитѣ велможи.

* * *

„На стара пѣсень лихитѣ херои ще помни стариятъ чертогъ на Буколеонъ!

„Тамъ зла стръвница своя мѫжъ уби — и младъ стратегъ взе черепа на своя императоръ.

„Прѣзъ бурята на люта зимна нощь умрѣ великиятъ боецъ на Малта и арменскитѣ пълчища.

„Арменецъ лихъ разби чело на онзи, що въ златната Армениа съ жестоки язви волность въцари.

„А тя му даде *прѫстенъ отъ смарагдъ* — да помни дълго кървавата длань, която царьтъ съ лихъ замахъ отсѣче!

„И той облѣче пурпурни одежди, па взе корона — и я сложи на безуменъ лобъ!

„На стара пѣсень лихитѣ херои ще помни стариятъ чертогъ на Буколеонъ!

„Това е станало отдавна, скѫпи гости — и днесъ се пѣе — само като пѣсень!“

* * *

Той изпѣ своята страшна пѣсень и млъкна, вгледанъ въ царя.

А Иоанъ Цимисхесъ се навѫси, помисли, па рече, като го изгледа:

— Невесела пѣсень избра ти! И не заслужавашъ даръ, щомъ пѣешъ за убийства на царе, а ние нищо за това не знаемъ... Но азъ ще ти даря това, що искашъ: ти добрѣ пѣешъ, весели сѫ очитѣ ти и обичашъ своя царь! Що иска сърдцето ти отъ мене въ даръ? —

И рече воинътъ тогава:

— Ако се не скжпи Христоподобниятъ, нека ми дарй своя *пръстенъ отъ смарагдъ*, който стои на лѣвия му показалецъ!

И царьтъ протегна ржка.

Единъ дворянинъ извади съ копринена кърпа пръстена отъ ржката му, зави го въ кърпата и го подаде на младия воинъ.

Той го пое, сложи го на пръста си, поклони се на царя съ ржка, протегната напрѣдъ — и излѣзе.

* * *

А *той* остана тамъ, все още тамъ —: *той*, съ своя позоръ.

И вси до единъ знаеха, защо се пѣе. И спогледнаха се безмълвно всички до единъ, а той седѣше замръзналъ и не смѣеше да дигне мечъ и да замахне: дори не смѣеше да каже на пѣвеца:

— Спри! — — —

И, кога си воинътъ излѣзе, горчиво безмълвие смѣни страха на всички — и никой не промълви дума.

Само единъ отъ пратеницитѣ на българския царь, заметнатъ съ мантия и увѣнчанъ съ диадема, стана и — като погледна втренчено въ очи базилевса — каза:

— Дѣснице Божия! Царьо на ромеи и араби! Князъ Бенеаминъ говори! Азъ искамъ да излѣза, за да намѣря този сириецъ, който изпѣ прѣдъ насъ една ужасна пѣсень, отъ която ние, тугини, малко разбрахме! Познатъ ми се стори този воинъ и трѣба да го питамъ нѣщо: пусни ме да излѣза! — —

И царьтъ дигна дѣсница, та махна съ сърмения лентионъ на пояса си.

И князъ Бенеаминъ напусна пира.

* * *

А тя бѣ вече далече — тамъ, дѣто начеватъ подземнитѣ ходове въ кулитѣ на стражата, дѣто се бѣ укрила сутриньта съ подкупъ.

И тя безпаметно излѣзе на улицата, която води къмъ старото Сирийско Пристанище, — излѣзе съ бързи крачки и вървѣше натамъ, за да се смѣси съ тълпата и да се изгуби.

Въ душата ѝ горѣше прѣзрѣние къмъ оногова, когото нѣкога бѣ любила до чемеръ и за когото бѣ очернила съ тежки грѣхове душата си.

Прѣзираше — Иоанъ Цимисхеса!

А той бѣ толкова студенъ! — —

И той разбра всичко — той разбра *и не издигна* мечъ, за да се спази отъ бурята на позора, за да извади очитѣ, които го гледаха съ глума, — за да отсѣче ржцѣтѣ, които плѣскаха удобрително на пѣсеньта!

О, не! *Другъ* бѣ станалъ вече Иоанъ Цимисхесъ — и тя не го позна, защото толкова страхливъ тя никога не го е знаела! — — —

Нѣкога той не трепваше прѣдъ бурята на стръвна брань съ араби или островитяни. И за мъсть съ сурова и сигурна дѣсница уби своя врагъ — императора.

А сега — не посмѣ — — —.

„Скжпъ ти е вече прѣстолътъ, арменецо! Скжпъ ти е прѣстолътъ — по-скжпъ и отъ честьта на мжжъ и императоръ!“

И въ душата ѝ възкипѣ бѣсно прѣзрѣние къмъ плахия царь — и тя се разкая, че е влизала въ Свещения Дворецъ.

* * *

— — — Тя вървѣше въ своитѣ черни монахински дрехи и гледаше надолу.

И тамъ, дѣ прѣди години помнѣше да е отивала на позорни нощни пирове — въ Прѣдградието на Изгубенитѣ — тамъ, при едно прозорче, все още огрѣвано отъ свѣтликъ, ломящъ лѫчи прѣзъ червена слюда — тамъ я настигна князъ Бенеаминъ.

Той я извика:

— Царице!

И тя се обърна — и го позна.

Въ уличката нѣмаше никой.

И тамъ се срѣщнаха тѣ — въ улицата на продажнитѣ — двамата: развѣнчаната царица на Бизансъ и князътъ на Прѣславъ, чиято слава на магъ и поетъ гърмѣше низъ три империи.

А нѣкога, царица още — колко пѫти го бѣ звала тя въ чертозитѣ на своя Гинекей!

Но той ни еднажъ не бѣ отишълъ.

А — сега идѣше самъ! — — —

Една негова дума бѣ жадувала тя като приграждка — и единъ неговъ взоръ — като тръпна брачна нощь — — —.

А той не я погледна, нито ѝ продума.

А сега — сега *саминъ* идѣше да я дири — — —.

Тя спрѣ стѫпки: слаба, безсилна, блѣда...

И послѣ треперливо се ослони о стѣната, та го погледна въ боленъ унесъ, съ чезнещъ, политналъ погледъ, който нищо вече не ожида.

И тогава съ отпадналъ гласъ промълви:

— Защо ти не дойде, свѣтило на Прѣславъ, тогава още, кога душата ми бѣ чиста и не знаехъ дори сложния чинъ на царски шествия? О, тогава ти бихъ дала съ опиване и чаръ душата си — каквато я не знаеше още никой — и своята плъть, която още не бѣ разголвалъ мѫжъ! А ти идешъ при мене, слѣдъ като години ме прѣзираше, — сега, когато ме отфърлиха даже онѣзи, които сѫ ме стръвно жадували, — когато съмъ вече жена отъ улицата... Защо идвашъ сега: — *защо тъй късно, княже?*

А той рече глухо:

— Като безумна говоришъ! Мъсть е помрачила твоя умъ! Не съмъ за плъть дошълъ при тебе! Въ своята душа на блудница ти прѣлѣ цѣната на цѣла империя — и прѣживѣ опаснитѣ изблици, знайни на малцина! И ето: днесъ отново те изведе твоятъ пѫть въ стъгдата на суетна мъсть и на злозѫбо прѣзрѣние. Та що? Не наджинѣ ли още дворци и царски сплетни? Ти стоя дни и нощи въ дъното на живота — и оттамъ само своето прѣзрѣние ли смогна да издигнешъ? Защо се размѫти твоятъ разумъ, та те крѣпи още при сѣнки и мамливи призраци, които наново ще разбиятъ душата ти? Нехвело дѣте, което не вижда смъртьта — ти още пърлишъ въ игра душата си на пъстри пламъци! — — —

Тя тръпнѣше при звъна на всѣка негова дума и губѣше свѣсть прѣдъ бездната на погледа му: леденъ, властенъ и затворенъ.

— Ти бѣ изминала страшнитѣ пѫтеки — и нѣмаше вече тайна въ живота, достойна за твоята

жадь! Ти бѣ изходила до едно царствата на сѣнката — съ тѣхнитѣ опасни стѫпици и възтържени празници, та твоятъ животъ ти наложи да влѣзешъ въ царства на свѣтликъ, защото ги още не познаваше. Зрѣла като наръ, ти трѣбаше да капнешъ отъ дървото: та нима не ти тежеше, че още тежишъ на своята гранка? Кога минаваше съ трѫпки и възтъргъ златнитѣ прагове на Седемьтѣхъ Грѣха — румена и снажна отъ гордость — и бързаше съ лиха стѫпка да изживѣешъ всичко невидено, приказно и съблазнително —, азъ си казвахъ: „Тя скоро морна ще се върне!“ — И ето: душата ти стои раздиплена прѣдъ всѣки взоръ като свитъкъ, набразденъ съ едри и четливи знакове: кой не би прочелъ твоя позоръ? И днесъ, слѣдъ шеметнитѣ завои на изкусителни друмове, ти — плаха и немощна — стоишъ на своя сетенъ кръстопѫть, царице поругана: *или пустиня въ живота, или — животъ въ пустинята.* А ти прѣзъ ведрия день, кога врагитѣ ти снеха отъ плѣщитѣ всичко лишно, тръгна до мстищъ! И сега, пригърнала прѣзрѣнието като скѫденъ пай на незавидна участь — ти може да се стѫписашъ — и съ горчилка въ душата да се върнешъ, та самоволно да подиришъ едничката останала пѫтека: Тайната на Страданието, или — да разбиешъ лобъ о сетнитѣ зидове на живота! Но, сторишъ ли го — и азъ ще повторя словата ти: *защо тъй късно, царице?* — — —

Тя слушаше, отпаднала и нѣма — и въ изтома падаше, за да се сепва отново при всѣка негова дума — и жадуваше за укоръ и за хула, защото невѣдома сила разкриваше въ словата му блистание на далечни пожари.

Тя виждаше — озарени внезапно — повратитѣ на вси гибелни друмове, що бѣ изходила душата ѝ — и тя изново политаше въ истома — и изново я сепваха езицитѣ на невѣдоми червени пламъци, що озаряватъ далечни ледни върхове.

— Азъ чакахъ отъ тебе буденъ възвратъ — и ловѣхъ миговетѣ, кога трѣбаше да разтърсишъ раменѣ и да тръснешъ призрацитѣ на всѣка измама! Чакахъ твоя върховенъ мигъ, когато ще се сепнешъ прѣдъ сетната стѣна — и ще обърнешъ стѫпки, защото си доловила съ умора, че всички скѫдни видения се движатъ по старъ изтритъ законъ — и никоя наслада не ще ти донесе дългата отрада, която чака душата съ надежда — да не намѣри на дъното горчилка! И ти килна до единъ златнитѣ потири — и отрова се зеленѣеше на всѣко дъно. Та прѣдъ сетня наслада ти спрѣ залисана душа: насладата на мъсть не бѣ изпила още. И тамъ, на дъното, ти зърна *прѣзрѣние!*... Що чакашъ още? Една пѫтека само стои небродена — и ти я не познавашъ.

Тя слушаше, притихнала и слаба. И нова сласть на бѣсни тръпки обжегваше плъзгаво душата ѝ, — но то бѣ *друго*, непознато и шеметно: въ всѣка тръпка се разливаше огненъ талазъ на страдание — и тази нова мѫка бѣ сладка до истома.

И прѣдъ погледа ѝ се разнесе изново мъглата на това ново чувство, по снагата ѝ плъзнаха тръпки на мѫчителна нѣга, — а очитѣ ѝ се склопиха бавно и морно. — — —

Ала жестокитѣ думи на Боянъ Мага падаха като огромни огнени цвѣтове — и тя тръпнѣше — и не разбираше — и мълчеше — — —.

* * *

— Ти треперишъ като безумна и се плашишъ, че една жестока ржка посѣга да ти отнеме сетньото! Но тя ти го отне вече: ти стоеше въ Чертога на Порфиророднитѣ като отчаяна отъ своята мъсть, а въ голѣмата пиршеска горница ти изпи най-страшния потиръ: прѣзрѣнието къмъ всичко, що бѣ пастрила душата ти за своя сетенъ жалъкъ пиръ!... А нѣкога — отдавна бѣше то — азъ чакахъ да зърна избистрена душата ти — и като царица да я поведа тамъ, дѣто плачатъ, страдатъ и мратъ съ рани въ душата! А ти идешъ *сега* — излишна, прахосала бисеритѣ си, клета отфърлена скждница, поела нищетата — защото не си искала да дѣлишъ прѣзрѣнието! Ти тръгна отново въ стария позоренъ пжть — и ще свършишъ съ разбитъ лобъ въ нѣкоя стѣна, или ще нирнешъ въ калнитѣ талази на Златния Рогъ. Но, ако моитѣ думи извикатъ единъ день въ тебе викъ по изгубеното — *сама* ела и ме потърси! —

Тя видѣ съ свѣнъ, че душата ѝ е позорна, гнжсна, изпъстрена съ страшни петна отъ много кървави и сластни ржцѣ.

Послѣ дигна взоръ, пъленъ съ отчаяние, за да го запита съ очи.

Той си бѣ вече отишълъ.

* * *

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Стръмната кула на Блахернитѣ сѣчеше причудлива сѣнка върху стъгдата на Иустиниана, кога развѣнчаната напусна за винаги голѣмия градъ на слава и хубость.

И кога се понесе изтомната ѝ душа по слѣдитѣ на онова *неясно и сждбоносно*, що се чъртае-

ше прѣдъ погледа ѝ въ изумрудни чърти, тя видѣ, че *стжпкитѣ ѝ я носятъ къмъ България* — земята, която тя нѣкога прѣзираше — — —.

* * *

И единъ день, когато буря кършеще клони и изтръгваше стъбла на снажни дървета, тя усѣти кървавъ дъждъ да бие прѣзъ разкжсана власеница разпжтната ѝ снага, която бѣ пирувала по вси трапези на Грѣха.

И видѣ тя изранени отъ ходъ боситѣ си нозѣ, а все още далече оставаха планинитѣ, които дирѣше.

Но не спрѣ.

И въ мига, когато болна слабость овладѣ членоветѣ ѝ, въ душата ѝ се разпукнаха крѣхки цвѣтенца на невѣдома Пролѣть, — на лицето ѝ огрѣ странна усмивка — и сияние на мжченица озари нейния обликъ.

Зора на откровение сипѣше лжчи по пжтя ѝ — и тя видѣ забравено *старото* — и сѣти душата си *друга* — и проумѣ вѣстьта за Новия День, който бѣ дошълъ и на чийто пиръ тя *късно* идѣше — — —.

* *

„— — — Много години изгуби ти по сгъгдитѣ на живота, за да диришъ алмази и нѣга —, а що намѣри? Ти видѣ разсипанъ елея на своята лампада, — разсипанъ прѣдъ недостойни царе и сластни велможи!

„А Христосъ те ожидаше тамъ, на свѣтлия Браченъ Пиръ — и негли щѣше да те пригърне като Своя невѣста! Но ти остави Деветьтѣхъ Дѣви прѣдъ прага на брачния чертогъ, послуша шъпота

на Сатанаеля — и грижна се върна на стъгдата, за да купишъ елей за душата си! — — —

„— — — А ето: ти сега отново идешъ —, но не се ли боишъ, че ще бждатъ залостени дверитѣ и свѣтлината на пира ще ти бжде отнета?

„Но — що?

„Ти пакъ ще вървишъ, вѣрна на една страшна върховна повеля, защото връщане нѣма — и негли на твоя смъртенъ часъ Христосъ ще те цѣлуне! Ти носишъ на лицето си печата на вѣчния Каинъ, а въ душата та цъфти огнената жадь на Каломаинъ!

„... Ти диришъ князъ Бенеамина, но не щешъ го срѣщна, защото го заключи въ тъмницитѣ на Нумера далечната дума на една царица — и защото арменецътъ се бои отъ неговата страшна власть надъ тълпитѣ. Ала иди тамъ, дѣто те мамятъ модритѣ върхове и снѣжнитѣ чуки — *той и тамъ ще те намѣри!* Той скоро ще умре — защото занданитѣ на Нумера не прощаватъ; ала и ти не ще живѣешъ дълго — защото въ Прѣславъ има клади, мечъ и копринено вжже!

„... Странна участь свърза двамина васъ: тебе, страшната блудница — съ него, дѣвствения магъ! Въ Бизансъ ще умре отъ българска клевета съзерцательтъ, а ти ще видишъ смърть въ Прѣславъ — по ромейска повеля!

„И негли ще се срѣщнете отсетнѣ — горѣ — прѣдъ зарницитѣ на Алмазния Прѣстолъ! — — —

„Върви —: ти ще намѣришъ избраницитѣ на князъ Бенеамина — и презбитеръ Иеремия ще те срѣщне като рабиня на Иесуса!

„Иди — и ти ще ги срѣщнешъ! —

„— — — Върви съ разкървавени отъ трънитѣ нозѣ: животътъ ти раздра душата съ острие на желѣзни грабли.

„Върви, върви: въ чертозитѣ на своето благословение върви! —“

* * *

Тя стжпваше като по знойни плочи отъ мѣдь — задъ нея пламтѣше жестока клетва — въ душата ѝ се разбиваха съ дивъ ломъ огромни каменни двери — и тя бързаше тамъ, дѣто ледни чертози ще приютятъ душата — и дѣто ще бжде ведро — лазурно — и мразно. — — —

* * *

И — тя ги намѣри.

Тя ги намѣри, пръснати по хралупитѣ на български балкани, — прогонени отъ живота, — затворени въ пустинитѣ на горесть и страдание, — разнасящи низъ пещери и хралупи по снѣжни балкани благоуханието на своитѣ духовни вѣнци.

Тѣ бѣха като властни ангели, населяващи върховетѣ на живота, — като ангели, които внасятъ кървава буря въ сърдцата и шеметенъ дъждъ въ душитѣ на всичко живо.

Въ тѣзи ширни Острови на Съзерцанието обитаваха тѣ — отшелници и постници —, изплитащи въ денонощна духовна брань Сждбинитѣ на Свѣта.

Тя ги видѣ — като черни облаци надвиснали надъ живота — да творятъ въ огненъ дъждъ мировата участь и да налагатъ на вселенната въ грьмъ и свѣткавични блѣсъци забравенитѣ заповѣди на Невѣдомия.

Тѣ бѣха приели борбата съ себе си като страшна борба съ свѣта — и съ глума на уста бѣха

напуснали радоститѣ на живота, за да пригърнатъ самоволна мжка и изкупително страдание.

Видѣ ги — изсъхнали, блѣди, съ огненъ взоръ и студена душа, вървящи срѣщу пламъка на небесно озарение, съ езикъ на пророци и сърдце на мжченици.

* * *

Видѣ ги — и ги позна: тѣ бѣха чудотворци и царе, нищи и лѣтописци, отшелници и — сждии на свѣта!

* * *

Тѣ живѣеха скждно и просто въ дивитѣ гори на тази чужда, корава земя.

Орли и врани имъ носѣха храна, а нощемъ звѣрове идваха въ тѣхнитѣ постници — и не се боеха отъ тѣхъ.

И денонощно се водѣше страшна брань въ мъгливата вись на планинитѣ: брань на бѣсове съ хора.

Тѣ живѣеха въ доброволна нищета и духовенъ подвигъ, защото съ постъ и молитва трѣбаше да прѣсушатъ жадьта на снагата, а съ откровение и лазуръ — да утолятъ глада на духа.

Тя ги виждаше срасли съ канаритѣ като търпеливи стълпници — и чорлавитѣ имъ коси досѣгаха мълниитѣ — —.

И тамъ — между тѣхъ — *душата й се прѣломи.*

Тя дойде при тѣхъ отъ блѣскавото царство на страстьта, дѣто по златовезани губери се лѣе вино и кръвь, а многоцвѣтни мраморни дворци криятъ горници на грѣхъ и наслада. Въ спомена й димѣха благовонни смоли, отразяващи образи на пиръ и

разпѫтство, — шумѣха царски одежди отъ коприна и лъскаха широки златни мечове.

А тѣ — непознати властелини на живота — мнинаваха вечерь единъ по единъ въ своитѣ корави дрехи отъ конопъ и кожа — да наливатъ вода въ кърчагъ отъ червена пръсть — и тя ги виждаше да се навеждатъ надъ извора, въ нѣкоя сѣнчеста усоя, дѣто ръмоли бистра вода и трѣвата мирише на здравецъ и теменуга.

А послѣ пакъ самотни отминаваха —: безмълвни и вмислени — всѣки къмъ своята глуха пещера, а въ рѫцѣтѣ имъ имаше груби дрѣнови тояги, кръстътъ имъ бѣ прѣпоясенъ съ вѫже отъ конопъ и на дѣсното имъ бедро висѣше оглозгана кратунка за вода.

И тѣ вървѣха — мрачни и тихи —: мѫже и жени, старци и моми — и въ теменужния здрачъ на вечерьта всѣки бързаше къмъ своята постница, дѣто го чака умора на нова брань и шеметъ на новъ подвигъ.

* * *

И въ душата ѝ ставаше тихо и свѣтло —, а чемерътъ на миналото блѣднѣеше — и страшната стѣна, години градена въ душата съ грѣшна грижа и за̀лисъ — *рухваше* . . .

* * *

И въ полунощь тя виждаше тамъ, дѣто котловината се затваря съ храсти въ ширна равнина — виждаше цѣла гора отъ мършави рѫцѣ, стрѣлнати нагорѣ за молитва.

Тѣ бѣха много.

И колѣничилитѣ сухи тѣла треперѣха, а планината разнасяше навредъ морни звуци на мжчителна молитва — — —.

Тѣ се молѣха съ болежъ на сърдце за онѣзи, които още тѣснѝ суетата и които още опиватъ багритѣ вѣнци на Сатанаеля.

Тѣ се молѣха за многото, които не познаватъ утѣха на велико страдание —, а продаватъ за налада, имотъ, слава и власть душата си на онзи, който е властникъ на всичко земно.

И тамъ тя чу страшни непознати пѣсни, отъ които настръхва душата, защо тѣ вѣстѣха страшната участь на царе, велможи и църковници, които ще станатъ сладка снѣдь на демонитѣ въ Сетния День.

Въ тѣзи пѣсни се пѣеше за жестоки огнени тъмници на вѣчна смърть и за червени мѣдни окови на пъклено отчаяние; и вѣстѣха тѣзи пѣсни пламеннитѣ пжтеки на Сатанаеля: Грѣхъ, Моръ, Брань, Гладъ, Бѣда, Ужасъ и Измама.

И тя ги видѣ — студени и отречени — да се смѣятъ на слава, власть и злато.

И разбра, че тамъ — въ планинитѣ, става нѣщо страшно, — че тамъ се твори *нова човѣшка участь*, проповѣдва се нова смисълъ на живота градятъ се нови олтари за душата.

И тя стоеше между тѣхъ, обезумѣла отъ възтъргъ — и съ остра, мжчителиа наслада повѣствуваше за своитѣ страшни грѣхове — и се влачеше на колѣнѣ по каменливата земя — и молѣше спасение отъ тѣзи сурови незнайници — и кжсаше душата си отъ вопли.

И острият писък на душата я топлѣше съ своитѣ тръпки, та тя — отпаднала — ридаеше тихо и шъпнѣше въ унесъ забравенитѣ молитви на дѣтинството.

И послѣ отново разказваше съ ненависть за Бизансъ, дѣто бѣ грѣшила цѣлъ животъ, — за Свещения Дворецъ, който помнѣше нечутитѣ ѝ прѣстжпления, — за златото, накититѣ и алмазитѣ, които я бѣха съблазнили, — за тронната слава, която бѣ плѣнила помислитѣ ѝ, — за суетната власть, на която се бѣ продала: — тя разказваше съ ненависть за всичко, що бѣ ласкала, обичала и косвала съ пръстъ нѣкога, — а послѣ ридаеше, кжсаше се отъ мжка, изтръгваше отъ главата си кичури коса — и падаше ничкомъ въ праха, съ кървави колѣнѣ и длани — — —.

А тѣ я утѣшаваха — и купно съ нея ридаеха — и се молѣха съ нея — кротко я звѣха да се радва съ тѣхъ и да не допуска отчаяние въ душата си.

И казваха ѝ:

— Не унивай, сестро Теодоро! —

* * *

И видѣ ги тя съ радость да приематъ вериги и тъмница, съ зора въ очитѣ да дочакватъ огньоветѣ на кладата, съ нѣмъ възтъргъ да усѣщатъ острието на меча по своята плъть — и да чакатъ мига, кога прѣзъ задушния димъ на кладата ангели ще пригржщатъ душитѣ имъ.

И тамъ, срѣдъ мжкитѣ, тя ги видѣ да проповѣдватъ *нова вѣра*: една страшна вѣра, която учи хората *да умиратъ.*

* * *

„... Ти ще идешъ въ Прѣславъ, та по стъгди и улици ще възвѣстишъ края на това царство! Ти ще изобличишъ разпжтството на църковници и патриархъ, алчностьта на боляри и сановници, прѣдателскитѣ сплетни на воинство и вожди!

„Ти ще заклеймишъ съ хула и осжждане страха на царь и боляри, лукавата усмивка на владици и мниси, жадната страсть на властници и придворни жени!

„И ти ще имъ кажешъ твърдо и властно, че *иде* краятъ на това царство, — че орелътъ отъ Бизансъ остри ноктитѣ си, — че пъстриятъ Прѣславски Дворецъ ще стане пепель, а младиятъ царь на България ще бжде отведенъ като скопецъ на бизантинския хиподромъ — и тамъ ще снеме мантия и ще сложи жезълъ! —

„... Ти ще възвѣстишъ съ укоръ къмъ царь и велможи гибельта на единъ народъ — и ще внушишъ на всички, че вѣрата не може да продаде царство и да подрови държава!

„Всуе винятъ въ измѣна и лѣность онѣзи, чието царство е цѣлата земя, — които живѣятъ пръснати низъ планини и върхове! Ти ще внушишъ на сждници и тълпи, че онѣзи, които тѣ изгарятъ за измѣна, не могатъ да бждатъ стражи на едно царство, което се продава по стъгдитѣ на Бизансъ! —

„... И тѣ не ще оставятъ да говорятъ устата на истина и укоръ. Тѣ ще те убиятъ, защото ромейскиятъ измѣнникъ те отдавна търси. Мечъ се остри за тебе тукъ, — на земята, — а тамъ — на небето — се плете вѣнецъ!

„Ти нѣма да потрѫпнешъ отъ студеното острие, което ще те отдѣли отъ тлѣнния животъ, защото ще идешъ тамъ, дѣто те чакатъ многото, честититѣ, златозарнитѣ! Върви, сестро Теодоро! Върви — въ чертозитѣ на своето благословение върви!“ — — —

* * *

... И въ деня, кога сетниятъ апостолъ на богомилството, Симеонъ Антипа Лѣтописецъ, съ откѫснатъ отъ огненитѣ ножици езикъ, стоеше върzанъ на кладата, тамъ — на голѣмата площадь срѣди Прѣславъ — посѣкоха съ мечъ една монахиня.

Сбраниятъ народъ питаше, коя е тя.

Не я познаваше никой.

А само онзи, чийто езикъ бѣ отрѣзанъ, можеше да отговори.

И тогава единъ писецъ го запита отдалечъ:

— Не е ли тази Теофанò, развѣнчаната царица на Бизансъ?

Ала вързаниятъ не можа да отговори дори съ знакъ на главата, защото пламъцитѣ го пригърнаха — и димътъ го покри като позоренъ сивъ саванъ, изпратенъ отъ онѣзи, *които мѫченикътъ бѣ прѣзрѣлъ.*

ЗВЕНИЦА

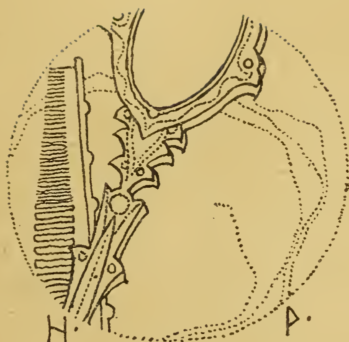

Надъ Прѣспа модъръ мракъ припадна.

Въ царь Самуилови чертози нощьта прѣплита шивици на мжтна мрачина. Тамъ никого нѣма. Само млада мома стои прѣдъ окованъ въ желѣзо прозорецъ, — на царя племеницата: черноока Прѣспа, прѣспанска дѣвойка.

Въ далечна брань унесе участь царь и вожди.

Та Прѣспа е сама въ царския дворецъ, дѣ бдятъ като желѣзни изваяния безмълвни стражи.

Надъ извити сводови мостове дрѣме тма. — Въ мжтни води на жлебове край крѣпостния зидъ оглежда косеръ сребъренъ мѣсецъ. Стрѣлкатъ се прилѣпи — като смжтни сънища — надъ назжбени кули. Сѣкашъ тъменъ грънъ на далечни мелнични жерла — бучи срѣдонощна тма въ ушитѣ — — —.

По сиви камъни, по трѣвясали плочи на стѣнитѣ се отсичатъ черни сѣнки като рѣзъкъ синуръ, що лжчи знайно отъ потайно.

Голѣми крила страхотно пърхатъ надъ Самуилови дворци.

Витае Тайна въ мжтна прѣзнощь: витае Тайна въ мракъ и бездни.

А надолу въ бѣла прашна панделка се вие стръменъ пѫть — отъ чуки до клисури. Тамъ повлѣкоха сѣнки късно прѣзнощь и царь и воини.

Кѫдѣ —?

Не знае никой: — може би, на брань, а — може би — на смърть — — —!

— — — — — — — — — — — — — — — —

Тъмнѣе въ нощь засѣнчена градина.

И мълчаливо се разклащатъ кипариси върху ледни склепове на бранници, царе и вожди.

* * *

Прѣдъ мѣденъ свѣтилникъ стои Прѣспа наведена: лежи на колѣнѣтѣ ѝ среброковано блюдо съ босилекъ и вода, а надъ него виси кадилница. Прѣзъ тѣсни дупчици се кѫдри димъ отъ измирски тимиамъ.

Гадае Прѣспа.

Изплита димъ като везанъ низъ отъ жици призраци надъ водата, а въ шеметно изстѫпление дири момата въ таинственитѣ плетеници личба за бѫдность и невѣдомо.

Че всѣка брань е невѣрна: и злѣ може да свърши, — па и добрѣ —. Не знае нищо помисъль човѣшка — — —.

...А свива се сърдце моминско въ злокобенъ прѣдусѣтъ. Та двамина на брань изпрати. И двамата мили: Самуилъ и Звеница, царя и войводата.

И въ чемерно прѣдсѣщане се стиска сърдце моминско, — че може — и да се не върнатъ вече — — —.

А послѣ разгръща съ тънки бѣли пръсти стара пожълтѣла книга, за да разтълмя смисъль на призрачни личби.

Не вижда се нищо вече надъ водата: — замиратъ кржгове, не трепкатъ талази, — магията владѣе вече блюдото.

И снема Прѣспа златенъ пръстенъ, съ калантъ и бисери накитенъ, чакъ отъ Драчъ донесенъ, — даръ отъ Звеница. И пуска пръстена въ блюдото.

И мигомъ става чудо: два едри мѣхура политатъ отъ пръстена ввись, та се пускатъ при черната точка подъ перваза, дѣто владѣе знакътъ на Козирога.

Двойна смърть прѣдрича това — — —.

А броеница отъ мѣхурчета се ниже край зеленото кржгче на Скорпиона: — въ нечаканъ часъ ще цъфне люта невѣра — — —.

И въ бѣсенъ шеметъ играе сърдцето на момата, — че по-грозна прокоба не можа да се чака: — изневѣра — а послѣ смърть на царя и Звеница.

О, Господи Христе! Дано не стане —!

О, Господи Христе! Смили се — —!

* * *

... Надъ бранна ширь, слѣдъ кръвна жъртва, нощь повлича кървава порфира.

Оглежда кървава ржка виденията на отминалия день.

Прѣдъ лудостьта на шеметни пожари се дипли димъ и прахъ отъ срутенитѣ кжщи — — —.

Червени бѣсни пламъци бѣгливо грѣятъ легналитѣ воини: едни въ зори ще станатъ пакъ, а други — никога вече не ще пробуди трѫбенъ ревъ — —

Тъмнѣе надъ полета, надъ души.

Че всѣка брань е казънь Божия за люти общи грѣхове.

Че всѣка брань донася смърть и съ пламенни езици вѣсти прѣображение на племена, народи врѣмена —.

А хиляди погиватъ тамъ, — по друмъ, по угари, — та никне страшна кървава пшеница — —,

* * *

Почиватъ воини, разсипани слѣдъ морна брань и люти битви.

Не спи едничъкъ Самуилъ.

Виси бѣлокѫдра глава, подпрѣна о мѫдра дѣсница, но мисъль знойна пари душата му.

Не мисъль за побѣда: отъ три дни празнуватъ побѣда българитѣ, а бизантинцитѣ сѫ пръснати надолу.

И сега — въ обратенъ походъ къмъ родни полета — все го не налита спокоенъ сънь...

Змия въ душата му се гърчи: змия на зло прѣдвѣстие — —: Звеница цѣла нощь го нѣма — —!

И всуе праща царьтъ да го дирятъ.

Отвѫдъ е войската му спазена на станъ, но вожда никой никѫдѣ не сглежда.

...Прибраха се войводи съ бранницитѣ си, — прибраха се единъ по единъ. Дойде си и Радомиръ, синъ Самуиловъ, — побѣдни пълчища да води пакъ низъ български полета.

Дойдоха всички до единъ: — останалъ е Звеница само нѣкѫдѣ — — —.

* * *

И сетни мрачини гаснѣятъ прѣдъ зори.

Но — мракъ въ душата пада властно и студено.

И Прѣспа плахо стжпва низъ тъмни чертози, а надъ душа й тегнѣе кобна размисъль за срѣднощни личби, прѣплита се прѣдъ грохналъ взоръ порфирена зарница — и копнѣе момата по царь и войвода — — —.

Та бѣложждъръ Самуилъ самъ милѣеше по Прѣспа: откакъ дъщеря му Косара напусна България по Иванъ Владимира, та занесе чаръ и радость въ жупански дворци, — саминъ остана царьтъ — и само Прѣспа му бѣ на черни дни разтуха.

И дъщеря не би можалъ толкова да обикне на старини —: много обичаше Самуилъ Прѣспа. А тя дохождаше вечерь да разведря днитѣ му съ пѣсень и гальовна рѣчь. — Обичаше го като сжщъ баща, — че кротъкъ бѣ царьтъ, а коравъ по сърдце — Аронъ, баща й.

Ала — най-радо по Звеница плетѣше Прѣспа кротки блѣнове: Звеница й бѣ легналъ на сърдце отдавна — — —.

А — сега? — — —

Да можеше Звеница само да се върне — —!

* * *

— — — Отъ дни бѣ зърналъ царьтъ, че Звеница свръща отъ мигъ на мигъ умислено глава назадъ и нерадо върви, изостава съ войводитѣ си.

А тази нощь — изчезна съвсѣмъ — — —.

Не се видѣ въ стана на войводитѣ.

Не го намѣриха и при войскитѣ.

Кждѣ ли е —?

Кждѣ се губи сега, — тъкмо слѣдъ побѣдата?

— — — Не склапя сънь клепачи морни. Дѣсницата трепери отъ люта досада — и мисъль на мѫтно подозрѣние раздира ума на царя: — изневѣрилъ е негли Звеница!...

И спомни си тогава царь Самуилъ: често пращаше вождътъ свитъци отъ кожа до Бизансъ. Но царьтъ мълчеше, — да не тревожи всуе Прѣспа съ недомлъвки — — —. Че Прѣспа до прѣмала го любѣше, а Звеница бѣ сѣкашъ изстиналъ отъ година врѣме къмъ нея — — —.

И — сега — —?

* * *

Той бѣ съ него вредомъ: прѣзъ всички дни на жестоката брань.

Още въ деня, кога се разчу, че Базилий Бизантинецъ води безчетъ пълчища отъ Мосинополъ срѣщу българи, той тръгна съ царя и поведе бранници. А щомъ бизантинцитѣ минаха Рупелска Клисура, за да нападнатъ нечакано, — воински съвѣтъ сбра царьтъ — и Звеница стана, та изрече мѫдри слова, за да бѫде сразенъ по-срѫчно врагътъ.

Па и слѣдъ дни, кога задъ високитѣ иловисти насипи отъ Бѣласица до Ключъ трѣбаше българско воинство да дочака рать съ врази, саминъ Звеница емна на плѣщи опасното дѣло и пръсна своитѣ хора по сипеи, ровове и тѣснини — да бдятъ и ожидатъ вражи нàпадъ съ копие и самострѣлъ.

И самъ край тѣхъ бродѣше денонощно, та съ топла рѣчь и вѣрна рѫка насочваше къмъ побѣда неравна рать.

И чу наскоро Самуилъ, че войводата разсипалъ бизантинци като съ моръ при Ключъ и Мà-

кра, та ги далекъ разпѫдилъ, — отвѫдъ планини и проходи.

И въ деня, кога се емна отъ уста на уста побѣдно ликуване, — и царь и велможи чакаха Звеница да се върне, та да го увѣнчаятъ съ слава и почеть.

Съ трепетъ ожидаше бѣловласъ царь да прегърне левента и съ топли сълзи на радость да му ороси лобъ и ланити.

И — сега го нѣмаше! — —

Отново загриза съмнѣние душата на царя: кѫдѣ ли е Звеница?

Не е при воини.

Не е при вожди.

И защо не изтегля още насамъ пълчища? Та дѣ ще е, щомъ го не знаятъ въ българския станъ?

* * *

Надъ бранното поле слѣдъ кръвна жъртва нощь повлича кървава одежда.

Оглежда кървава рѣка виденията на отминалия день. Зора зори — и станътъ е отново на нозѣ.

И черни шлемове желѣзни отразяватъ безумнитѣ коси на фъркащи пожари.

Наведени върби покорно слушатъ жестока изповѣдь отъ пурпурни талази.

Ще мине день на брань: ще стихнатъ клетви ледни на врази: ще погребе безчетни мъртавци пропукана земя.

И страшната балада на огнени симуни тамъ плахо ще разгласятъ разсѣчени върби — — —.

* * *

А догаждаше смжтно Прѣспа, че Звеница я нѣкакъ отбѣгва. Но страхъ я бѣ да изповѣда нѣкому това.

Кога, прѣди години врѣме, стигнаха въ Прѣспа пратеници на царь Базилия Бизантинецъ — за миръ да водятъ дума, войводата имъ насамѣ мълви нѣщо.

А67 послѣ, по царска воля, отиде съ дарове у Бизансъ.

И кога се върна слѣдъ мѣсецъ, прѣхласнато разказваше за чертозитѣ на Свещения Дворецъ, обсипани съ порфири, свила, злато, самоцвѣтни камъни и тънки издѣлия отъ слонски зжбъ, тигрова кожа и сребро.

И свѣнливо мълвѣше за чернитѣ очи на Теофано́ — дъщеря на Никодема, царски паракимоменъ.

Научи всичко Прѣспа — и сви се сърдце ѝ.

Тя му е мѣтала взори, стръвни отъ желание. И е притискала мургавото му чело до грждьта си. И даръ му е дала — бисерно огърлие отъ шията си . . .

А сетнѣ Звеница явно изстина къмъ Прѣспа. И пращаше съ търговци често нѣкждѣ послания и дарове.

А Прѣспа знаеше, кждѣ отиватъ тѣ: тамъ, дѣто багъръ залѣзъ ломи сребърни лжчи въ лазура на Златния Рогъ.

— — — И тази нощь бѣ вѣрно проречено: измѣна!

Ала на брань е Звеница и не може да изневѣри; че той обича царь Самуила и родната земя: не ще го прѣлъсти бизантински разкошъ и нѣга.

Отъ брань не би побѣгналъ Звеница, — за да очерни шлемъ и копие съ клетва на позоръ: тя знаеше.

Но — — — може и това!

А — послѣ — —?

* * *

И въ тази страшна зимна нощь, кога отъ станъ се дигнаха на походъ воини и царь, жестока рѣчь изрече български войвода:

— По-черни сж на страстната Теофано́ очитѣ отъ мрака на ужасната измѣна! — По-бѣла е плътьта на топла бизантинка отъ снѣжнитѣ глави на родни планини! — По-лихи сж талазитѣ на любещата кръвь отъ трепетъ на сърдце, що воини на брань и смърть повежда! — — Звеница: обърни на югъ! Тамъ води стжпкитѣ ти златна орись! — — Назадъ върви: — къмъ палеща пригрждка и къмъ дни на шеметенъ животъ — върви, Звеница! — — —

И той обърна конь назадъ.

Стжписаха се врагове. Приеха го съ цѣлувка и безцѣнни дарове, като че самъ Самуилъ бѣ дошълъ да имъ се прѣдава съ цѣло воинство.

Че товаръ злато бѣ оброкъ за главата му. А сега саминъ идѣше.

Той спрѣ — и пое дъхъ.

А послѣ до срѣдноща говори съ царь и стратези. Подъ накитения шатъръ на базилевса съскаха факли, та сипѣха блѣсъкъ по лица, пламнали отъ хитра, злокобна усмивка. А между тѣхъ личеше младежъ съ загорѣло лице, облѣченъ съ кожена дреха на български войвода.

Той бѣ веселъ и живъ.

Само отъ мигъ на мигъ по слѣпото му око една жила трепваше като опърлена змия.

* * *

И призори безчисли пълчища удариха отъ Порой къмъ тѣснинитѣ на Бѣласица, а други прѣсѣкоха — по съвѣтъ на Звеница — изъ прѣки партини друмъ на българско воинство.

Явиха се отъ страни безбройни пълчища: измамата е по-люта отъ храбростьта.

Ала наврѣме успѣ Самуилъ да извлѣче войски, та да ги обърне срѣщу тѣхъ.

Но едно воинство безъ вождъ остана — клетото воинство на бѣглеца — и то бѣ заловено.

И прѣдъ очитѣ на Звеница царьтъ ослѣпи неговитѣ бранници, като остави само еднооки водачи — да ги отведатъ при царя имъ — — —.

Звеница изви глава: не можеше да гледа — — —.

Сгърчи се въ мжка сърдцето му и ледни тръпки побиха снага юнашка. И отрони той сълза на кръвь, но късно бѣ да напусне вражи станъ.

Ржцѣтѣ му притискаха лицето — и отъ врѣме на врѣме нѣщо страшно ги разклащаше — — —.

* * *

И — слѣдъ побѣдата — тѣ тръгнаха назадъ, къмъ блѣскавия градъ на Константина, къмъ шеметния блѣнъ на Звеница, дѣто — задъ огледална модрость на Мраморно Море — свѣтнаха отдалекъ, сѣкашъ огромни златни кѫжели, кубетата на Света Софйа, стърчеше гордо четворната стѣна, непристжпна ни за мечъ, ни за подкупъ — гробница на вражи царе и воини —, назжбена, съ свѣтнали празнично бойници.

Тѣ тръгнаха назадъ, — дѣто лжчитѣ на захождаще слънце се ломятъ въ многоцвѣтни мермерни стълпове, позлатени стрѣхи, базалтови зжбери и мозаични плочи, що разкрива Свещениятъ Дворецъ, църквата на Блахернитѣ, ширниятъ Хиподромъ и страшната тъмница на Нумера.

Тѣ дойдоха.

Тѣ дойдоха, за да занесатъ звъна на своята позорна побѣда.

А той —, за да укрие отъ далечни върхове на родна земя своята духовна тлѣнь, която вѣрваше а погребе задъ крѣпостьта огромния прѣстоленъ градъ — — —.

* * *

— — — И кога съзрѣ Самуилъ страшната редица безоки воини, които протѣгаха ржцѣ нагорѣ (за молитва ли, или за проклетие?) —, разклащани изъ снѣжнитѣ прѣспи на пжтя, политащи единъ върху другъ, минаващи съ разрѣзани отъ веригитѣ ржцѣ по трупове на охкащи и стенещи свои братя; — кога зърна осакатенитѣ да плачатъ безгласно съ разкървавени очи, въ които зѣятъ страшни червени дупки; — кога му съобщиха едноокитѣ водачи, че прѣдъ взора на тѣхния войвода е станало това: — той си закри очитѣ съ слаба, суха ржка — извика нѣщо страшно — килна се назадъ — — — и грохна като трупъ.

Стекоха се воини и вожди. Окржжиха царя. Отъ гърдитѣ имъ се къртѣха страшни въздишки, хлипания, плачъ безъ сълзи, — както ридаятъ мжже, несвикнали на плачъ, — а изъ устата — кървави проклетия.

Кога се възправи изново, царьтъ смогна да каже само това:

— Проклетъ войводата! Отъ Бога и отъ менъ проклетъ да е! — — —

А послѣ тихо рече:

— На Прѣспа никой дума да не казва — —!

И, разбити отъ печаль, тѣ поеха друмъ къмъ родината — блѣди и тръпни, като че отиваха на Страшния Сѫдъ.

А задъ тѣхъ Бѣласица сипѣше снѣжни съспи, за да забули съ леденъ саванъ и мъртавци и живи, — за да засипе стѫпкитѣ на оногова, който бѣ ослѣпилъ родни братя по пѫтя къмъ позорно щастие.

* * *

Мраморенъ странникъ на трона седи.

Мраморенъ странникъ — не ще се пробуди.

* * *

Умрѣлъ бѣ царь Самуилъ: умрѣлъ — отъ грижа и печаль отровенъ.

Остана празенъ прѣстолътъ.

И Прѣспа всичко бѣ научила веднага.

Сломи се сърдце моминско — по оногова, когото обичаше. А той бѣ уморилъ царя и бѣ гледалъ, какъ ослѣпяватъ силомъ воинитѣ му.

И сега вихрѣше по Бизансъ порфиренъ плащъ, носѣше златоковани обуща и вѣеше въ стъгдитѣ на крѣпостьта одежди на ромейски стратегъ.

Той бѣ намѣрилъ онази, която обичаше — и щастието бѣ нахлуло като огненъ вихъръ.

Ще трѣба и Прѣспа да го заличи отъ паметь.

Ала не можеше.

Въ сърдце ѝ кипѣше люта мъсть към изневѣрника и тя го кълнѣше съ умраза; ала, стихнѣха ли бѣсни пориви, отново виждаше, че въ душата ѝ гърми дива любовь къмъ него, — любовь, що не знае синуръ.

И политаше изново въ копнежъ по него — и кълнѣше деня, кога го е първомъ зърнала.

И късно прѣзнощь влизаше на пръсти въ тронния чертогъ, дѣто на талази звънтѣше гласътъ на шъпота, сричането на мрака, плахата пѣсень на вихъра.

Бѣлата ѝ безкръвна снага се носѣше въ своитѣ бѣли дрехи като безплътно видение между призрацитѣ на тъмата.

И падаше послѣ на колѣнѣ прѣдъ стара икона — да се моли за умрѣлия царь и за живия измѣнникъ. А слѣдъ полунощь изново вземаше блюдото да гадае.

И всѣка нощь — едно и сѫщо: смърть на Звеница.

А — кога минаваше край трона да си отиде — виждаше грамадна сребърна сѣнка, сѣкашъ изплетена отъ лунна паяжина: старецъ замисленъ на трона седѣше.

Той бѣше: Самуилъ.

* * *

Мраморенъ странникъ на трона седи.
Мраморенъ странникъ — не ще се пробуди.

* * *

И — сбѫднаха се тежки клетви най-подирѣ.

Не видѣ щастие Звеница.

Дотегна му умразенъ пай: евнухски хлѣбъ да яде съ велможи на Базилия Българоубиецъ.

А ромейката го не ласкаеше вече. Дума летѣше низъ прѣстолния градъ, че царьтъ я обичалъ и щѣлъ да й дари корона на деспойна, а царицата прогонилъ въ обитель.

Та Звеница прибърза и отиде при паракимомена да проси момата.

Но нѣщо бѣ станало вече.

Паракимоменъ Никодемъ му строго рече:

— Не може! Дъщеря ми е родена царь да я ласкае, — не измѣнникъ. Теофанò за врагъ не пази гръдь и устни. На този, що потъпка бранна честь, не давамъ дъщеря! Та и защо си намъ? Ние миръ сега дѣлимъ съ прѣстола български: издайници не хранимъ. Върви, — кѫдѣто искашъ! Широкъ ти е свѣтътъ, ала Бизансъ отъ днесъ ще ти е тѣсна!

Измѣри го съ упоритъ взоръ Звеница, не рече ни дума, но лѫчъ на умраза свѣтна въ очитѣ му.

Отстѫпи, та се опрѣ о бѣлъ мермеренъ стълпъ.

Въ душата му се плъзна мълния:

„— — — Душата се разсипахъ по жена — и ето, че безумецъ нѣкакъвъ ми я отнема! — — Не! Не! — Не ще се вдамъ! — и кръвь да се пролѣе — все едно е: чужда, или моя — — ! Ала жената никому не давамъ! —“

* * *

— — — И прѣзъ нощьта Звеница отиде при Теофанó, укритъ подъ покривало.

— — — Тамъ бѣ императорътъ.

Стратегътъ само го изгледа, пристѫпи — и съ ловъкъ замахъ вниза мечъ до ефеса въ обнажената гръдь на ромейката.

Извика царьтъ — и обнажи мечъ.

Прилетѣ хетериархова стража, стълпиха се арменци съ оголени оржжия, сирийци насочиха къси копия: Звеница и Базилий бѣха кръстосали мечове, когато взеха царя на ржцѣ.

Войводата бѣ уловенъ.

На гърдитѣ му зѣеше рана; острие на счупенъ мечъ блѣстѣше кърваво изъ раната; дрехата му бѣ оплискана съ кръвь, лицето — блѣдо и намръщено, а челото му се гърчеше отъ неутоленъ гнѣвъ.

Той умрѣ прѣдъ желѣзнитѣ двери на онази, която бѣ обичалъ.

И царьтъ го погледна смутено, кога се качваше на коня, за да си отиде. Лумна споменъ прѣдъ взора му: споменъ за люти прѣжни дни; прѣдъ очитѣ му налетѣ страшниятъ бой низъ Бѣласица, кога зърна мнозина да падатъ и да ломятъ мечъ — все така —: безъ викъ, съ мълниенъ гнѣвъ въ политналъ погледъ, съ сгърчена ржка, изронила мечъ — — —.

И тихо рече:

— Горкó му! Храбрецъ бѣше — — —. Съ царь ли му трѣбаше мечъ да кръстоса!...

* * *

Забравена бѣ страшната повѣсть на измѣна и позоръ. Забравена бѣ брань и царска лиха смърть.

Отново снѣгъ посипа планини, връхари и клисури. Отново бѣли съспи грохнаха по сипеи и чуки.

Но тамъ, бѣ гаснатъ на Бѣласица лжчитѣ въ снѣгъ и ледове, късно прѣзнощь се явява сребърна сѣнка на старецъ, загънатъ въ царска мантия отъ ледъ, съ оборенъ взоръ: — той тихо броди съ по-

гаснали очи — и търси нѣщо низъ прѣспитѣ, натрупани край друма.

Устнитѣ му шъпнатъ нечуто, — ржката му треперливо посочва югъ, — а отъ очитѣ му капятъ сълзи, за да напоятъ раннитѣ балкански кокичета и багри минзухари.

Прѣваля нощь, топятъ се луннитѣ лжчи къмъ заникъ; а сѣнката минава мудно и печално, за да изгуби стжпки нѣкждѣ къмъ Прѣспа. — — —

* * *

— — — И казватъ, че това е древенъ царь, що търси още воинитѣ ослѣпени.

БАЛДУИНЪ

Тежка полунощь пилѣеше черни коси надъ Янтра. Отвждъ рѣката, на стрѫмната скала, що крѣпи каменливитѣ нозѣ на Трапезица, стърчеше висока кула, споена о канаритѣ съ жълтеникавъ пѣсъчникъ. Въ мрака надъ сребърната рѣчна гънка стърчеше кулата, — надвѣсена като гадатель надъ вълшебно блюдо, въ което тъмни сили чъртаятъ бѫднинитѣ на хора и народи.

Мрътво течеше Янтра, беззвучно се кѫдрѣха край върли канари бѣлитѣ кичури вода, безъ гласъ тънѣха късни лунни лѫчи въ размѫтени талази. Край стрѫмната пѫтека, що водѣше за кулата, тъменъ бръшлянъ миеше сгърчени гранки, потопени въ рѣката.

И тази черна гънка обнизваше пѫтеката до разсипанитѣ камъни на първата стѣна, дѣто дългитѣ корени се впиваха въ пукнатинитѣ на варосани, разсипани зидове.

А задъ тѣхъ почваше кулата, — черна, млъкнала, студена. Тѣснитѣ прозорчета впиваха, като ослѣпѣли очи, безсиленъ погледъ въ мрачинитѣ; подъ широкитѣ сводове на върха летѣха едри, космати прилѣпи; прѣзъ дупкитѣ на сринати стълпове свирѣше студенъ вѣтъръ.

Опрашенитѣ плочи отпрѣдъ, дѣто начеваше дълбокиятъ ровъ, тжпо отгласяха стжпки на хора, облѣчени въ желѣзо.

Въ тъмното потъваха шъпнещи гласове.

Мракътъ тулѣще лица на непознати мжже, които съ мѣрна крачка браздѣха прѣддверието на високата кула.

Мрътвиятъ мракъ наоколо се диплѣше край огромната кула като власеница на отшелникъ.

А тамъ, въ черната, влажна тъмница, си отиваше единъ човѣшки животъ — — —.

* * *

Мрачни гласове шъпнѣха въ сѣнката на прѣддверието:

— Не му е писано задълго да остане живъ: виждамъ! Размжти се душата му. Видения го слѣдватъ всѣки мигъ. На волность го тегли. Ала — ломятъ ли се рашетки отъ челикъ? Не е съ ума си. — откато влѣзе въ кулата, лудѣе. . .

— Пазихъ го прѣди дни. И днесъ ми редъ дойде. Сърдце ми се свива: не мога да го слушамъ. . Палава глава е. Вериги му надѣнаха: отъ кулата понечи да се фърли! Нима да му понесе Янтра смазаната снага е по-добрѣ? Но — пакъ не знамъ: защо го не убиятъ, че да се не мжчи? На лудость избива: страхотии вижда, призраци го гонятъ, мечъ и корона бълнува — отъ дълги дни все това...

— Ехъ, та откакъ го фърлиха въ тъмницата, нали все жезълъ му е на устата? Прѣстолъ иска, багреница облича, народъ и войска сбира край себе си. А около него — тъмни, студени зидове... Не вижда ли? Мжчно се забравя прѣжното: на тронъ

да се родишъ, а да умрешъ въ занданъ — и то не е лесно!...

— Горната стража тамъ ли е? И чува ли гласа му още? — Страхъ ме е, да не пазимъ мрътвецъ!... На зло е!

— Тамъ е. Слѣдъ малко ние ще ги смѣнимъ, ще опитаме веригитѣ — и на съмване ще си вървимъ. Други ще му теглятъ грѣха!...

* * *

Тежката врата на затвора скрърцна ръждиво и факлата озари високъ, костеливъ човѣкъ. Неговиятъ мжтенъ, мъртавъ погледъ срѣщна лицата на стражитѣ — и ги непозна. Ржцѣтѣ му се спуснаха като отрѣзани по парцалитѣ на окжсаната плентица отъ мораво кадифе, що покриваше тѣлото му до колѣнѣ. Пръститѣ се разпериха, — сѣкашъ изпуснаха нѣщо скжпо, а главата увисна уморено, неподвижно и плахо.

По раздраната винена коприна на гърдитѣ се чъртаеха образитѣ на фландрийския царски домъ, везани съ златна жица; жълтитѣ нишки висѣха, — окжсани, избледнѣли, кални.

Прѣзъ износенитѣ дрехи се синѣеше снагата на Балдуина, прѣмрънзала отъ влагата на мокрия занданъ и отъ ледния вѣтъръ, що съскаше прѣзъ дълбокия прозорецъ на стѣната. Едното око на затворника бѣ кърваво, смазано и поддуто надъ клепача. Сухото му лице бѣ обрасло съ мека, разбъркана брада и правѣше отъ неговия образъ образъ на пустинникъ.

Когато си сне ржцѣтѣ, издрънкаха пранги — и край кииткитѣ се очъртаха широки гривни отъ

кървава, отекла кожа. Дълга желѣзна верига скопчваше челичното огърлие съ белезицитѣ, а двойна кука вбиваше края й въ стѣнната гривна, споена въ камъка съ олово и сѣра.

Стражитѣ го запитаха нѣщо, ала той не отговори.

Слѣпиятъ му взоръ стоеше замръзналъ на лицата имъ, — двоенъ, мъртавъ, изкривенъ погледъ, отъ който се свива сърдцето.

Единъ отъ стражитѣ опита съ чукъ веригитѣ, налѣ въ кърчага прѣсна вода, остави на прозореца пита хлѣбъ и нѣколко смокини — и притвори задъ себе си вратата.

Когато вториятъ стражъ си отиде, прѣзъ прозореца нахлуваше синкавата свѣтлина на студена есенна сутринь.

Балдуинъ чу скърцането на затваряща се врата, обърна се къмъ прозореца, съзрѣ свѣтлината, — и дигна морни ржцѣ нагорѣ.

Графътъ се молѣше.

* * *

Въ първия день още — въ онзи чемеренъ день, кога попадна въ плѣнъ у Калояна — душата на Балдуина се раздра отъ тъмно прѣдсѣщане, че начева верига отъ тежки, непосилни дни.

Килна́та бѣ и сетнята надежда: блѣнътъ да обвърже съ лентиона на върховна власть цѣлъ възтокъ — бѣ блѣнъ загубенъ.

Позоръ надвисна надъ латинската империя и срѣщу тѣзи, що бѣха сглобили въ едно царство разпръснатитѣ народи, възстана Божа дѣсница.

Метежъ подеха вси подвластни; моръ полетѣ съ коварно крило надъ новата земя; несговоръ раз-

цѣпи воля на вожди и царе; прокоба бѣ: разбра графъ Балдуинъ.

И кой бѣ тръгналъ царство да освобождава и подъ новъ жезълъ да събира народи низъ чужди страни?

Не стана: самъ Богъ възнегодува, че зарѣзаха вожди и царе гроба на Единородния — невѣрна сгань да го позори, — а сами спрѣха да дѣлятъ хорска държава и прѣстоли да обсебватъ.

Не бѣ право — за Божа нива сърпъ да фърляшъ, та за мирска разправа да дигашъ копие стѣщу невинни. И кипна гнѣвъ въ душата на Балдуина, та махна съ ржка и проклѣ онѣзи, съ които бѣ тръгналъ Божие дѣло да завършва.

И съ чудо ги заплаши, и огънь отъ небето чакаше ди падне, та да ги разсипе на пепель и сгурь, и язви прѣдричаше на цѣло воинство, ослѣпѣло за лжчитѣ на Божа клетва и оглушало за камшицитѣ на Божи гнѣвъ — — —.

Ала дни минаха — и чудото не стана. Не падна жупель отъ небето, ни язви плъзнаха по бранници и вожди, нито се чу Божи камшикъ да съска.

Брань люта се поведе между народъ и народъ — и голѣмиятъ прѣстолъ на латинци не посмѣ ничий мечъ да килне.

И нѣщо гордо се пробуди въ душата на Балдуина, защото далеко бѣ Фландриа, а златна бѣ короната на погинала Бизансъ! — — —

* * *

Додѣто се разгаряше тежка брань между паднали ромеи и тържествуващи латини, царь Калоянъ

помагаше на латинитѣ, които бѣ разбилъ въ походитѣ на Тракиа, та бѣ сключилъ съ тѣхъ съюзъ.

Ала, когато върховниятъваждъ на латини повѣри Балдуину войскитѣ да ги води, ромеи го наговориха да разсипе българитѣ съ коварство и мечъ, та да грабне короната на Бизансъ и Търново да подчини подъ своя власть.

Разсипана бѣ свѣтлата мечта на графа — да врѣже герба на Фландриа върху стѣнитѣ на Иерусалемъ и да приеме въ храма на Божия Гробъ причастие отъ патриаршески ржцѣ.

Размжтила бѣ ума му горда жадь за власть надъ чужденци.

И видѣлъ бѣ, че Богъ не наказва за стъпкана клетва. А далече бѣ Фландриа — и златна бѣ византинската корона!...

И рѣши Балдуинъ сговоръ съ ромеи: въ Солунъ стана това, защото западнитѣ теми на Бизансъ не подвиваха още вратъ подъ латинско иго.

И съ хитрость сполучиха ромеи да прѣдуматъ Балдуина, за когото отрано точеха ножъ, ала чакаха първомъ да всѣе раздоръ между българи и латини.

И казаха, че свети Димитрий Солунски, бранникъ и покровитель на града, ще поднесе саминъ мечъ на фландрийския графъ.

Ала не получи Балдуинъ мечъ отъ него, а побърза да отсѣче българитѣ, додѣто не сж открили изневѣрата.

Та поведе войски срѣщу тѣхъ.

И срѣщнаха се двѣ вражи воинства — довчера другари и съратници — и люта бѣ браньта. Ала въ зълъ часъ бѣ сключена клетвата между

ромеи и фландрийци, та Калоянъ надви, разпръсна пълчищата на графа и плѣни самия него.

Не сбѫдна се ромейска рѣчь.

И сѣкашъ свети Димитрий Солунски не бѣ чулъ молбата на своя народъ — — —.

* * *

Поредиха се бѣди за Балдуина.

Додѣто царь Калоянъ се биеше съ латини, графа заведоха въоржжени хора въ планината и затвориха го въ обительта на свети Ивана Рилецъ.

И видѣ тамъ да гаснатъ мечтитѣ на смѣли дни — една по една. И плахата душа на сѣверния човѣкъ разбра страшния гнѣвъ Божи, що идѣше да му спомни толкова потъпкани клетви.

И когато се възправяше срѣщу образа на великия отшелникъ, свети Иванъ Рилецъ го изобличаваше съ погледъ.

Гнѣвъ горѣше въ строгия погледъ на пустиножителя — и по мрачното му чело съ гърчеха яростни гънки.

Разбра Балдуинъ: — добрѣ разбра това!

И нощемъ, кога затихнѣше мълвата на монаси и сетнитѣ звънчета на стадата се изгубѣха твождъ планинитѣ, Балдуинъ падаше ничкомъ — и съ трепетъ молѣше прошка отъ строгия светецъ.

Ала не озари ни еднажъ милость лицето му, не свѣтна жаль въ погледа му.

И въ тъмнитѣ мигове на разкаянието въ душата на графа се борѣха два страшни образа: защитникътъ на Солунъ се възправяше срѣщу царя на великата рилска пустиня.

Нѣколко седмици слѣдъ това Балдуина пратиха въ голѣмата кула, надвѣсена надъ Янтра.

И тамъ бѣ писано — да изкупи вождътъ своя голѣмъ грѣхъ — — —.

* * *

Когато сини здрачове се сберѣха надъ града, отъ тѣсното прозорче на Балдуиновата кула се показваше далечината, въ която снопъ огньове лумваха и гаснѣха. То бѣ нѣкждѣ отвждъ рѣката, отвждъ града, — сѣкашъ отвждъ вселенната.

И тѣзи огнени гроздове плашеха душата на затворника като очи на мстящи призраци.

Той виждаше прѣдъ себе си застиналитѣ образи, които миналото бѣ направило скжпи, а сега съвѣстьта покриваше съ позоръ спомена за тѣхъ.

Далекъ бѣ отглъхналъ звукътъ на свещения мечъ, благославянъ отъ папи, епископи и крале, защото неговиятъ звънъ бѣ обѣщалъ да дари волность на Христовия Градъ, а суетата на мирска жадь бѣ опозорила пжтя на Господнитѣ воини.

И скжпиятъ стремежъ къмъ чистота, що би изкупилъ грѣховетѣ на цѣлъ животъ, бѣ свърналъ по пжтеки на тлѣнь и духовно робство.

Та може ли робъ волность да дари?

А робъ бѣ Балдуинъ: могжществото изглеждаше на стжпка отъ него; стигаше ржка да протегне — и да го улови.

И той протегна ржка...

Гръмъ бѣ падналъ надъ него, — роба на жадь за власть: — Божи гръмъ бѣ; Божа мъсть съ огнена дѣсница прѣгради пжтеката на роба.

И ето ги: лумваха и гаснѣха всѣка вечерь червени пламъци прѣдъ него, — разпалваха се камшицитѣ на Божа мъсть — и всуе отвръщаше

графътъ на Фландриа плахо лице, за да не гледа прозорчето.

Огньоветѣ растѣха, влизаха въ здрача на града, проникваха въ мраза на кулата, навлизаха навжтрѣ — навжтрѣ...

И виждаше ги Балдуинъ не въ мрака на свѣта, а въ мрака на душата.

А оттамъ кой би ги изтръгналъ?...

* * *

Въ душата на Балдуина играеха и съскаха кървавитѣ пламъци —. И ослѣпѣ тази душа, терзана отъ горесть.

И стражитѣ разнесоха въ прѣстолния градъ, че плѣнникътъ е лудъ.

А той виждаше душата си разцѣпена съ огненъ ъмеч — и неговитѣ очи не виждаха онова, що ставаше вънъ.

Той съ гласъ кълнѣше короната, що бѣ впила огнени шипове въ душата му, проклинаше пъкления жезълъ, който го бѣ излъгалъ, хулѣше народъ и воини, които му бѣха показали опасния друмъ.

И спомни си Калояна въ мига, когато — плѣненъ — треперѣше отъ острието на меча му; ала царьтъ не заповѣда на войницитѣ да го убиятъ, а само рече: — „Измами ни! И Бога измами! Молѝ се Богу да ти прости за измѣната! Ала помни, че въ деня, кога твой съзаклетникъ се опита да убие кого да е отъ насъ — не ще осъмнешъ живъ!“

И послѣ — страшниятъ гласъ на българския пустиножитель, който му говорѣше като живъ отъ иконата на своята обитель: „Горчива сждба заплете ти надъ моя народъ: не ще дочакашъ честити дни отъ днесъ!“

И въ полунощь Балдуинъ виждаше отвждъ сребърната лента на рѣката бѣловласъ старецъ, облѣченъ съ власеница, — да го зове при себе си. Ала вратата бѣ заключена, а високо бѣ прозорчето и не можеше да се излѣзе прѣзъ него.

Но рилскиятъ постникъ още стоеше и строго говорѣше на затворника: — „Азъ въ пропасти се фърляхъ, за да изтрия своя грѣхъ, а тебе една кула плаши!... Та трѣбва ли за чистотата на душата си да жалишъ своя малъкъ животъ!“...

И зави се умътъ на Балдуина, свѣтла му се видѣ пропастьта — и понечи една нощь да се фърли долу, дѣто го чакаше отшелникътъ.

Ала скръцна тъмничната врата, стражитѣ го фанаха, смъкнаха го отъ прозорчето и му надѣнаха окови.

Не спрѣ и тогава прокобата.

Разраненитѣ ржцѣ посочваха като счупени крила небето — и ръждивитѣ вериги заплашително дрънкаха при всѣка негова молитва. Едва сънь склапяше неговитѣ залутани очи, въ стаята влизаше пустиножительтъ и плашеше неговия сънь: „Покай се! — думаше — защото врагътъ бди и думата на царя ще се изпълни! Гледай да не умрешъ въ грѣхъ!“

И си отиваше.

А призрацитѣ се тълпѣха изново край Балдуина: безчислени, ужасни, мжчителни.

А една нощь на душата му стана леко, погледътъ му се проясни, снагата му се изправи.

И, кога стражитѣ влѣзоха, тѣ видѣха киткитѣ на затворника посинѣли отъ едри рани; ужасни кървави цвѣтя покриваха оковитѣ на ржцѣтѣ — и,

за да ги извадятъ, трѣбаше да ги счупятъ съ пила и чукъ.

Ала графътъ бѣ веселъ и въ погледа му играеше смѣхътъ на пъстра лѣтна сутринь.

И тѣ се почудиха.

Когато притвориха тежката врата, задъ тѣхъ се разнесе стоусто пѣние на ангели — — —.

* * *

Свѣтлина се разлѣ прѣдъ очитѣ на Балдуина.

А тази свѣтлина бѣ толкова силна, че той не смогна да проникне съ погледъ въ лѫчистата завѣса.

И гласъ се разнесе изъ свѣтлината: „Стани, Балдуине, защото наближава твоятъ часъ!“ И възправи се графътъ, та съзрѣ прѣдъ себе си рилския светитель, окрѫженъ отъ бѣло сияние.

И протегна Балдуинъ рѫцѣ къмъ отшелника, за да му се помоли.

Ала въ този мигъ нѣчий грозенъ гласъ разцѣпи мрака задъ него. И бѣ подобенъ този гласъ на лъвски ревъ: — така реве лъвъ, комуто сѫ грабнали плячката.

Извърна Балдуинъ изплашено лице — и очитѣ му замръзнаха въ ужасъ.

Тамъ, въ тежкия мракъ, пръхтѣше гнѣвно конь — и едъръ конникъ насочваше дълго копие къмъ гърдитѣ на затворника.

И гласътъ викаше яростно и повелително: „Кѫдѣ отивашъ? Ти си мой!“

И позна Балдуинъ, че къмъ него лети защитникътъ на Солунъ, съ чието име ромеи го бѣха излъгали.

И не смѣше да отвърне лице отъ него, защото гласътъ му бѣ страшенъ и въ гнѣвния му взоръ съскаше грѣмъ.

А въ сиянието се чуваше чистиятъ гласъ на рилския отшелникъ, който го молѣше да приближи.

И въ мига, когато затворникътъ съ върховно усилие изви лице къмъ постника, задъ него се разнесе дивъ побѣденъ викъ — и той усѣти ледна болка да пронизва снагата му, сѣкашъ копие бѣ пробоéchо неговото тѣло — — —.

* * *

Кога зараньта влѣзоха тъмничаритѣ да видятъ графа, той лежеше на плочитѣ съ кърваво лице.

Неговата мрътва глава бѣ счупена, а на лицето му бѣ замръзнала неясна, таинствена усмивка.

Главата му бѣ разбита о веригата, що лежеше на плочитѣ.

А сжщата нощь царь Калоянъ бѣ убитъ прѣдъ стѣнитѣ на Солунъ съ измама, защото обсадата тежеше на ромеитѣ, чието царство загиваше.

Убилъ го бѣ конникъ, чието име не можа да се открие.

И хората отъ крѣпостьта разнесоха вредъ мълва, че го е погубилъ свети Димитрий, защитникътъ на Солунъ — — —.

МОРАНА

Ти ме извика между сѣнкитѣ на подземното царство, пробуди ме съ кротка ржка отъ мрачния сънь, показа ми пжтя къмъ земята — и азъ се явихъ на земята да живѣя. А ще дойде врѣме — о, знамъ! — и Ти ще ме приемешъ отново въ мрака на Своитѣ чертози, дѣто свѣтятъ помръкнали звѣзди и течатъ рѣки отъ кръвь.

Ти ми даде полетата на моята родина, дѣто цъвтѣха класове като високи златни пламъци, — вложи въ ржката ми сърпъ — и ме прати да пожъна това, що сж сѣяли морнитѣ ржцѣ на бащи и дѣди. А ще дойде врѣме — о, знамъ! — и сърпътъ ще падне отъ ржката ми, защото умората на залѣзващъ день ще накара моята дѣсница да увисне.

Ти ме прати въ градоветѣ — между непознати мжже — да ги призова къмъ брань. И въ многолюднитѣ улици прозвуча моятъ прѣсенъ зовъ — и се отдѣли отъ гласоветѣ на другитѣ. Въ прѣпълненитѣ стъгди се разнесе моятъ гласъ — и той бѣ ясенъ и бодъръ, та не погина срѣдъ несмѣлитѣ гласове на чужди хора. Азъ Те чухъ — и призвахъ къмъ брань мжжетѣ на своята родина.

Ти влѣ бодрость въ жилитѣ ми — и азъ взехъ меча тъй сигурно, както едно врѣме бѣхъ взелъ сърпа — и минахъ изново по заглъхналитѣ ниви, ала тамъ нѣмаше класове. Защото снѣгъ покриваше полята — и чужди стѫпки видѣхъ по снѣга: стѫпки на чужди хора бѣха опозорили моята родна земя. Срѣщу тѣхъ понесохъ азъ хорѫгва. Срѣщу тѣхъ насочихъ мечъ. Защото тъй ми каза Ти.

* * *

Защо азъ извадихъ мечъ срѣщу чуждитѣ? — Защото въ мене бликна споменътъ за бездомния вихъръ, който пѣеше презъ студени зимни нощи въ огнището на моята родна хижа. А тѣ идѣха да опозорятъ това огнище и да нашъпнатъ зловѣща пѣсенъ на моитѣ сестри —: „Елате при насъ!" — искаха да имъ кажатъ тѣ —: „Елате при насъ! — Ние ще купимъ съ насилие и злато бисера на вашитѣ дѣвствени души!" Тъй пожелаха да кажатъ тѣ: азъ добрѣ разбрахъ. Но моята дѣсница е силна и по моя мечъ нѣма ръжда.

Защо азъ извадихъ мечъ срѣщу чуждитѣ? — Защото въ мене плавно възкръсна замислениятъ ромолъ на селската воденица, що мие съ вълнитѣ на буенъ потокъ зеленясалитѣ камъни край моята родна хижа. А тѣ идѣха да омърсятъ този потокъ и да измиятъ въ него своитѣ ножове, окървавени съ кръвь на мои братя. И тогава червениятъ потокъ трѣбаше гнѣвно да разнесе по цѣлата ни земя клетвата на убититѣ. А кого не ще извика на мъсть тази страшна клетва? И тѫгата на потока трѣбаше да се смѣси съ тѫгата на онѣзи, чиито братя е чужденецъ убилъ.

Защо азъ извадихъ мечъ срѣщу чуждитѣ? — Защото въ мене се усмихна ведрата пѣсень на подранила чучулига, която пърха надъ зелени родни полета, кжпе си крилцата въ талази свѣтлина и пѣе за радостьта на слънчево небе. А те идѣха да наречатъ свои тѣзи мои полета и да фърлятъ като позорна мрѣжа върху моето свѣтло небе мрачини на робство. И тогава малкото птиченце на моето дѣтинство трѣбаше далеко да отлети, защото на роби се не пѣе пѣсень за волность — и на мъртавци се не мълви за воленъ животъ.

Защо азъ извадихъ мечъ срѣщу чуждитѣ? — Защото въ мене заигра шъпотътъ на една родна душа — и около снагата ми се прѣплетоха треперливитѣ ржцѣ на стара жена, която е моя майка — и която цѣлува най-добрѣ отъ всички жени. А тѣ идѣха да я откжснатъ за винаги отъ мене, защото тя не би понесла да гледа своитѣ дѣца мжчени отъ чуждеземци съ пламъкъ и ножъ. А кой би дързналъ да рече на майка си: — „Остани тукъ, моя родителко! Остани тукъ, защото въ робство отива твоятъ синъ! Страхливецъ ме роди: виновенъ ли е синъ ти?“ Кой би посмѣлъ да рече тъй?

Защо азъ извадихъ мечъ срѣщу чуждитѣ? — Защото въ своя пжть обходихъ цѣлата земя, грѣ ме слънцето на вси пустини, миха ме вълнитѣ на вси морета, милва ме вихърътъ на вси планини, чухъ говора на вси племена, — ала душата ми се рвѣше къмъ онзи далеченъ кжсъ земя, дѣто съмъ се родилъ — бѣденъ, скърбенъ и самотенъ. За този кжсъ земя, която ржката ми е орала, сѣяла и жънала —: за него извадихъ мечъ. За тъмната сила, която ме викаше, дѣто и

да бѣхъ —: „Върни се! Върни се!“ — за нея извадихъ мечъ срѣщу чуждитѣ. Защото не рачехъ чужди да назоватъ своя моята земя.

* * *

Кѫдѣ ме водишъ Ти? — Ти ме водишъ прѣзъ буря, ледове и грѫмъ къмъ тъмното Си царство, дѣто витаятъ сѣнкитѣ на древни царе съ печални лица — и на царици, които оплакватъ своя миналъ животъ. Но азъ не ще чуя плача на кървавата броня — и не ще подѣля тѫгата на царски жезли, защото рѫката ми вѫртѣ мечъ за други, а не — за мене. Азъ не ще влѣза скрѫбенъ въ тъмнитѣ чертози на мрътвилото, защото отмъстихъ. Весела глума ще грѣе въ очитѣ ми — и моятъ погледъ ще срѣщне съ жаль онѣзи, които плачатъ за прѣстолъ и стенятъ за корона. Азъ прѣдложихъ на свѣта живота си — като скѫпъ даръ за изкупление на другитѣ: защо ще жаля?

Коя си ти? — Не зная —. Хората Те наричатъ Смърть. Но азъ Те наричамъ Майка, защото Ти ме роди — и Ти ще ме приберешъ въ кротката си прегрѫдка. Въ деня, кога отпадне рѫката ми, та падналиятъ мечъ прозвъни, Ти ще ме притиснешъ съ топли рѫцѣ до Себе Си, както ме притъскаше до сърдцето си онази, която ме роди. Азъ не ще се сепна въ уплаха прѣдъ Тебе, защото Твоятъ образъ не ми се е присънвалъ ужасенъ — и моето лице не е блѣднѣело, колчемъ съмъ чувалъ Твоитѣ тежки стѫпки край себе си. Буйна радость ще озари моя образъ, кога Те срѣщна прѣзъ вечерьта на своя сетенъ день, — както се смѣе жътварьтъ, прибралъ съ крѣпка рѫка своята жътва: защо ще се боя?

Що ми каза ти? — Ти ми каза да видя бѣлитѣ скали, огрѣяни отъ пурпуренъ изгрѣвъ — и да ги оросya съ чужда кръвь, защото чужди стжпки бѣха оставили по тѣхъ позора на своитѣ петна. Ти ми каза да чуя плача на синьото езеро, раздрано отъ лодки на чужденци — и да обагря вълнитѣ му съ кръвьта на враговетѣ. Ти ми каза да възправя като жива стѣна край брѣговетѣ на родната земя своитѣ братя — и да спра наплива на мжчителитѣ, защото чашата на страданията се прѣпълни. Азъ измихъ отъ позоръ лицето на родината — и се връщамъ кървавъ, раненъ и отпадналъ. Знамъ: — Ти ще ме приберешъ на Своя пиръ, както се прибира пжтникъ, чийто буренъ день е залѣзалъ.

* * *

Твоята бѣла ржка ме вика при Себе Си, Твоята кротка усмивка ме мами, Твоитѣ ведри очи ми шъпнатъ за празници на свѣтла отмора и за звѣзди на вѣчна бѣла нощь. — Морано, Майко моя: азъ ида при Тебе!

Твоето златно було пръска надъ мене лжчи, Твоятъ алмазенъ кидаръ трепери надъ главата ми, Твоятъ багъръ вѣнецъ разсипва надъ мене свѣтли цвѣтя — като надъ младоженецъ. — Морано, Майко моя: азъ ида при Тебе!

Твоитѣ меки пригрждки шъпнатъ сънь на моето сърдце, Твоитѣ блѣдни устни вливатъ миръ въ моето чело, Твоята кротка ржка милва моитѣ коси, — както ме милваше онази, що ме роди. — Морано, Майко моя: азъ ида при Тебе!

Твоятъ милващъ гласъ ми шъпне думи, каквито не е другъ чулъ, Твоитѣ кротки очи ме гледатъ съ безкрайна любовь, Твоитѣ черни коси ме забулятъ като тъмна, спокойна нощь, която носи забрава, миръ и отмора. — Морано, Майко моя: азъ ида при Тебе!

КРАЙ.

КОЕ ДѢ Е:

ПЕЧАТАТЪ СЕ ОТЪ СЖЩИЯ АВТОРЪ

СЛЪНЧЕВИ ПРИКАЗКИ

и

ОЧИТѢ НА АРАБИЯ.

221.

СЛЪНЧЕВИ ПРИКАЗКИ даватъ прѣвъ пжть на нашъ езикъ онзи книжовенъ родъ, съ който много чужди народи се гордѣятъ — малката поема въ невезана рѣчь. Мултатули, Шарлъ Бодлеръ, Пьеръ Луисъ, Оскаръ Уайлдъ, Казимиръ Тетмайеръ, Петеръ Алтенбергъ, Рабиндранатъ Тагоре и други смогнаха да стегнатъ дотамъ поемата, че я доведоха до тридесеть печатни реда. Дебелата повѣсть на минали вѣкове остана въ библиотекитѣ, защото бързата смѣна на впечатления и прѣживѣлици кара днешнитѣ поети да стѣгатъ въ малко думи онова, за което на тѣхнитѣ прѣдци дори не стигаха печатни букви. Дребната поема смѣни разказа, като внесе прѣсна лирика въ чисто епични рамки и даде на поетитѣ онази волность, която размѣрниятъ стихъ имъ е винаги отказвалъ. У насъ този родъ не е застжпенъ — и „Слънчеви Приказки“ сж първитѣ поемки въ невезана рѣчь. Тѣ сж пропити съ общочовѣшкото и вѣчното, което сж кърмили всички голѣми души,— онова, което на днешния уморенъ човѣкъ липсва. Замислени въ Палестина, Египетъ и Арабия, тѣ сж пълни съ слънчевъ зной, съ пустиненъ вихъръ и таинственъ шъпотъ. Богати по прѣдметъ и замисъль, тѣзи приказки даватъ прѣвъ опитъ да се стегне въ тѣсния размѣръ на малка поема широката прѣживѣлица на човѣка. Писани сж леко, увличатъ, пръскатъ пъстри образи и будятъ въ душата настроение.

ОЧИТѢ НА АРАБИЯ — е наченалъ кѫсъ отъ три сънни балади, свързани по настроение. Въ прѣдлаганата балада се разкрива борбата между душата на изтока и тази на запада. Въ прѣживѣлицитѣ на единъ пѣвецъ, намѣрилъ покой срѣдъ пѣсъцитѣ на арабската пустиня, се влага вѣчната борба на вехти съ нови истини, която прави отъ живота сънь, подобенъ на смъртьта. На междата, що дѣли дѣйствителность отъ сънь, се борятъ за животъ или смърть три душѝ съ душата на западния пѣвецъ — и тази душа става пустиня, по която бродятъ призраци. Въ баладата се разкрива потайната мѫдрость на източнитѣ пѣсъчни морета, вплетена въ корона отъ кѫдрави тропични цвѣтя. Между двѣтѣ пустини — Сахара и Арабската Пустиня — се развива тъмната прѣживѣлица на единъ клетникъ, пиянъ отъ слънце, зной и шъпотъ. Накрай той напуска топлитѣ пѣсъчни планини и шатритѣ, защото Арабия го вика на мъсть въ неговата родна страна. И тамъ — тя го убива. — Баладата дава, покрай тропичнитѣ хубости на изтока, една широка замисъль и редъ багри картини, чужди до днесъ на нашата бѣдна книжнина.

Книгоиздателство Ст. Атанасовъ — София.

Павелъ и Виргиния, повѣсть … Бернарденъ С. Пиеръ . . 3·50 …

Внукътъ на Рамо, отъ Дидро, 1 …

Хубавитѣ стари книги (избр. ст… ници) отъ Емилъ Фаге, . 2·50 лв.

Знаменити люде, Плутархъ . 1 лв.

Макбетъ, отъ Шекспиръ . 2·50 лв.

Аталия, трагедия, отъ Расинъ, 2.50

Мизантропъ, отъ Молиеръ 2·50 лв.

Похвала на глупостьта, отъ Еразмъ . . . .

Адъ, отъ Данте, съ илюстр., 12 лв.

Исландски рибарь, отъ П. Лоти, 4 лв.

Домътъ на сълзитѣ, романъ, Грилпарцеръ . . . .

Иродиада, отъ Флоберъ · · 1 лв.

Да идемъ слѣдъ Него, повѣсть отъ Сенкевичъ · · · · · · 1 лв.

Приключенията на Жилъ Бла, романъ, отъ Лесажъ . . 1·50 лв.

Флорентински нощи, разкази отъ Хайне · · · · · · · · · · 1·50 лв.

Послѣдниятъ Абенсеражъ, повѣсть отъ Шатобриянъ . . . . . 2 лв.

Тарасъ Булба, отъ Гоголь . 3 лв.

Съкровище на Смиренитѣ, отъ Метерлинкъ . . . . 3·50

Задигъ, повѣсть, Волтеръ . · 3·50

Послѣднитѣ дни на Помпея, ром. отъ Булверъ . . . . 4 лв.

Гении на науката (мжченици и дѣла), Ф. Гастино, ... 1 лв.

Общественият ъ договоръ, Ж. Ж. Руссо . . . . 1·50 лв.

Избранныя произведенія рускихъ писателей, Ор. М. Георгіевъ, 6·50

Пълно събрание съчиненията на Константинъ Величковъ, 40 лв.

Чуждестрани литератури (стари и нови) К. Величковъ, ч. I и II, 6 лв.

Въ тъмница, спомени, повѣсти и разкази, отъ К. Величковъ, 3 лв.

Български писатели (литературни портрети) отъ К. Величковъ, 3·50

Бълг. народни пѣсни, събрани отъ Бр. Миладинови . . . . . . 5 лв.

Поема на злото, отъ Ст. Михаиловски . . . . 1 лв.

Видения изъ древна България, сказания за миръ и брань, — отъ Николай Райновъ . . . . 8·50 лв.

Градътъ, — поема на тайнитѣ, — отъ Николай Райновъ · · · ·

Книга за царетѣ, отъ Николай Райновъ . . . .

… ници … отъ … 5 лв. … отъ П. Райновъ, ...

Очитѣ на Арабия, балада отъ Н. Райновъ, · · · · · · · · · · ·

Какъ да запазимъ здравето (Какъ се спестява здраве и пр.) отъ проф. Мьолеръ . . . . 4 лв.

Какво трѣбва да прочетемъ прѣзъ живота си, Мазелъ . . . 1·50 лв.

Разнитѣ кариери, Клейсонъ, 2 л.

Древнитѣ българи, отъ Е. Турнерели . . . . 0·30 лв.

Какъ да си пробиемъ пжть въ живота, отъ С. Руде . · . 3 лв.

Пълна домашна готварска книга, проф. Майеръ и Жанетонъ, 4 лв.

Дѣтство на човѣчеството, отъ Е. Белше . . . . 1 лв.

Хилядо и една нощь, арабски приказки за юноши . . . . 5 лв.

Робинзонъ Крузо, ... 4 лв.

Подъ индийското небе, Гете 1·60

Сърцето на свѣта, романъ отъ Р. Хагартъ (прилож. „Маякъ"), 5 лв.

Донъ Кихотъ, романъ отъ Сервантесъ (прилож. „Маякъ"), 6 лв.

Грациела, повѣсть, Ламартинъ, 3 лв.

Оливеръ Твистъ, романъ, отъ Ч. Дикенсъ (прилож. „Маякъ"), 2·50

Янко музикантъ, Сенкевичъ 0·80 лв.

Бисерътъ на Изтокъ, . . 0·80 лв.

Дѣцата на пустинята, . 1·80 лв.

Лазурнитѣ брѣгове . . . . 2 лв.

Въ централна Азия, . . . 1·80 лв.

Матео Фалконе, повѣсть отъ П. Мериме . . . . 1. лв.

Индийската колиба, отъ Б. С. Пиеръ . . . .

Веселиятъ човѣкъ, отъ Ор. С. Марденъ · · · · · · · · · 1·50 лв.

Блудниятъ синъ, повѣстъ отъ Валтеръ Скотъ · · · · · · · · 2 лв.

Настоящиятъ описъ на неизчерпанитѣ книги замѣнява всички прѣдшествуващи.

Поржчки се изпълняватъ въ брой или съ наложенъ платежъ. Пощенскитѣ разноски сж смѣтка на купувача.